

Akademisk frihet i en autoritær stat

En casestudie av European Humanities University

Av

Astrid Lello Hald

Avhandling avlagt ved

Handelshøjskolen i København for graden

Master of Public Administration 2016

**SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV KANDIDAT-,
BACHELOR- OG MASTEROPPGAVER**

Forfatter(e): Astrid Lello Hald

Norsk tittel: Akademisk frihet i en autoritær stat

- En casestudie av European Humanities University

Engelsk tittel: Academic Freedom in an Authoritarian State

- A Casestudy of the European Humanities University

Studieprogram: Master of Public Administration

Emnekode og navn: MPA800

Vi/jeg samtykker i at oppgaven kan publiseres på internett i fulltekst i Brage, Nords' åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: _____

Dato: 28/04/2016

Astrid Lello Hald

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

Forord

Denne avhandlingen markerer avslutningen på mitt masterstudium. Gjennom de to siste årene har jeg studert organisasjon og ledelse i offentlig sektor i statsvitenskapelige, samfunnsøkonomiske og strategiske perspektiv. Det har vært en spennende og lærerik prosess. Sammen med mine medstudenter har jeg tilegnet meg mye ny kunnskap sammen med en rekke fine opplevelser på samlinger, sommerskole i Polen og tur til Brüssel.

Selv om undertegnede står ansvarlig for oppgaven, er det alltid noen å takke underveis. Spesielt i innspurten har det vært mange hjelpsomme og støttende personer rundt meg. En særlig takk vil jeg dog gi til mine foreldre som på mange måter har gjort dette mulig, men også en ekstra takk for god veiledning går til Espen Leirset ved Nord Universitet, til Anna Carlsen Likværn for korrektur og til mine informanter, uten dere ville ikke denne oppgaven vært mulig.

Oslo, Mai 2016

Astrid Lello Hald

Sammendrag

Avhandlingen dreier seg om European University (EHU) og akademisk frihet i Hviterusland. EHU har siden 2004 vært et universitet i eksil i Vilnius, Litauen. Jeg har undersøkt caset EHU og deres drift samt drøftet betingelsene for akademisk frihet i Hviterusland.

Det har blitt foretatt fire dybdeintervju, blitt innsamlet en del dokumenter og sekundærdata og empiri og en spørreundersøkelse delt ut til noen av studentene ved EHU. På bakgrunn av utvalgte teorier har jeg beskrevet Hviterusland og regimet og forholdene i landet. Teorier som er beskrevet er forskjellige ideologier som hjelper til med å plassere regimet ideologisk, diverse teorier om styresett for å få en forståelse for hva slags makt Lukashenka sitter med og litt om akademisk frihet, Bolognaprosessen og Norges strategi overfor Hviterusland.

Mange av EHUs uteksaminerte vender hjem til Hviterusland hvor flere av dem engasjerer seg i samfunnsrelaterte organisasjoner og affærer. Noen av dem starter egne bedrifter, de kommer med ny kunnskap innen språk, kommunikasjon og demokratiutvikling. Ifølge flere av mine kilder blir denne kunnskapen satt mer og mer pris på av det sivile samfunn.

Utfordringene for EHU er mange og noen av de største er, til tross for at de sitter med mye kunnskap og mange erfaringer, så er det ikke nok av dem. De trenger stadig mer hjelp til å finne donorer f.eks. og det å kommunisere med andre universiteter kan også være problematisk da de ikke 100% behersker «Språket i Bologna» som et par av informantene kalte det. Men det økonomiske problemet er det største. Det er økonomisk krise i Hviterusland, skolepengene de får inn bidrar kun til å dekke ca. 14% av budsjettet. Krisen i Europa har nok bidratt til at det er ekstra vanskelig å få inn midler, da det er mer prekære saker pengene går til enn EHU.

På bakgrunn av dataen jeg har fått inn kan man se at det nylig innvilgede medlemskapet til Hviterusland gir håp for framtidig økt akademisk frihet i landet. Per i dag er denne svært begrenset fra regimets side som i mange år har drevet en antivistlig politikk. Men regimet er ikke det eneste som står i veien, det er også de korte akademiske tradisjonene i landet. De mangler rett og slett forståelse for og redskaper til å forstå begrepet akademisk frihet og den vestlige tradisjonen. EHU på sin side, til tross for kun 10 års levetid i eksil, har kommet langt på vei i denne prosessen, når tiden er inne vil de kunne bidra til å lede hviterussisk høyere utdanning i riktig retning.

Abstract

The thesis is about the European Humanities University (EHU) and academic freedom in Belarus. EHU has since 2004 been a university in exile in Vilnius, Lithuania. I have studied the case of EHU and their operation and discussed the conditions of academic freedom in Belarus.

I have interviewed three members of the EHU administration and one teacher, I have collected a number of documents and empirical data and conducted a survey distributed to some of the students at the EHU. On the basis of selected theories, I have described Belarus and the regime and conditions in the country. The theories described are different ideologies which helps to place the regime ideologically, various theories of governance in order to gain an understanding of what kind of power Lukashenka holds and a description of academic freedom, the Bologna process and Norway's strategy towards Belarus.

A great part of EHU's alumni return home to Belarus, where several of them engages in community-related organizations and affairs. Some of them start their own businesses, they contribute with new knowledge in language, communication and development of democracy. According to several of my sources, this knowledge is more and more appreciated by civil society.

The challenges for EHU are many and some of the biggest are, despite the fact that they hold much knowledge and many experiences, it is not enough. For example, they need increasingly more help in finding donors. Communicating with other universities can also be problematic when they do not 100% masters "the language of Bologna", that a couple of informants called it. But the economic problem is the greatest. There is an economic crisis in Belarus, the tuitionfees they get from the students contributes only to cover approximately 14% of the budget. The crisis in Europe has most likely contributed to it's extra difficulties to getting funds, there are more urging issues at hand at the moment for Euorpe to deal with.

On the basis of the data I have received, one can see that the newly granted membership to Belarus, in the Bologna Process, gives hope for future improved academic freedom in the country. As of today, this is very limited by the regime which for years has operated with an anti-Western policy. But the regime is not the only thing standing in the way, it is also the short academic traditions in the country. Simply the lack of understanding and tools to understand the concept of academic freedom and the Western tradition. EHU on their side, despite a 10-year life in exile, have come a long way in this process, when the time comes they may be able to help lead the Belarusian higher education in the right direction.

1 INNHOLDSFORTEGNELSE

2	INNLEDNING	9
3	LESERVEILEDNING	11
4	TEORETISKE PERSPEKTIVER	11
4.1	LIBERALISMEN	12
4.2	KONSERVATISMEN	13
4.3	SOSIALISMEN	13
4.4	MARXISMEN	14
4.5	NASJONALISME OG PATRIOTISME	15
4.6	AKADEMISK FRIHET	16
4.7	PANSLAVISMEN	19
4.8	AUTORITET	20
4.9	PERSONLIGHETSKULT	22
4.10	POPULISME	22
4.11	BYRÅKRATI	22
4.12	RETTSSIKKERHET	22
4.13	POLITISTATEN	23
4.13.1	<i>Politiet</i>	23
4.13.2	<i>KGB</i>	24
4.14	DEMOKRATISERING	25
4.15	BLOGONAPROSESSEN	25
4.16	NORGES STRATEGI FOR HVITERUSSLAND	27
5	VALG AV VITENSKAPELIG METODE	29
5.1	CASESTUDIE	30
5.2	ONTOLOGI	30
5.3	EPISTEMOLOGI	31
5.4	FORSKJELIGE TILNÆRMINGER TIL ONTOLOGI OG EPISTEMOLOGI	33
5.4.1	<i>Positivistisk syn</i>	33
5.4.2	<i>Realistisk syn</i>	33
5.4.3	<i>Hermeneutisk syn</i>	33
5.5	VALG AV METODE OG DESIGN PÅ UNDERSØKELSEN	34
5.5.1	<i>Induktiv kontra deduktiv tilnærming</i>	34
5.5.2	<i>Intensivt kontra ekstensivt design</i>	36
5.5.3	<i>Kvalitativ kontra kvantitativ metode</i>	37
5.5.4	<i>Oppsummering av mine metodiske valg</i>	38
5.6	ETISKE ASPEKTER	40
5.7	ULIKE FASER I UNDERSØKELSEN	40
5.7.1	<i>Formulering av problemstilling</i>	41
5.8	INNSAMLING AV KVALITATIVE DATA	42
5.9	UTVALG AV ENHETER	43
5.9.2	<i>Dokumentutvalgelse</i>	44
5.10	FRAFALL	45
5.10.1	<i>Problemet med ikke-svar</i>	45
5.10.2	<i>Grunner til frafall</i>	45
5.11	DATAANALYSE	46
5.11.1	<i>Beskrive</i>	46
5.11.2	<i>Systematisere og kategorisere</i>	46
5.12	Å SAMMENBINDE – FINNE SAMMENHENGER I DATA	48
5.13	VURDERING AV MINE FUNN	49

5.14	GYLDIGHET.....	49
5.14.1	<i>Begrepsmessig gyldighet</i>	49
5.14.2	<i>Ekstern gyldighet</i>	49
5.14.3	<i>Intern gyldighet</i>	50
5.15	TOLKNING OG ANALYSE.....	51
6	IDEOLOGISK Plassering av regimet	51
6.1	STATENS OPPBYGGING	56
6.1.1	<i>Parlament</i>	56
6.1.2	<i>President</i>	57
6.1.3	<i>Valg</i>	57
6.2	LUKASHENKAS REGIME.....	60
6.2.1	<i>Legal-rasjonell</i>	60
6.2.2	<i>Karismatisk</i>	61
6.2.3	<i>Tradisjonell</i>	61
6.3	LUKASHENKAS KONSOLIDERING AV MAKTEN	61
6.4	STATEN OG DET SIVILE SAMFUNN	64
7	EUROPEAN HUMANITIES UNIVERSITY (EHU)	65
8	EMPIRISK ANALYSE	68
8.1	VURDERING AV MINE FUNN	68
8.2	SPØRREUNDERSØKELSEN	68
8.2.1	<i>Årsaken til at EHU flyttet</i>	69
8.2.2	<i>Hva er utfordringen med å drive en institusjon med akademisk frihet i et fremmed land?</i>	73
8.2.3	<i>Hvilken betydning har EHU for det hviterussiske samfunnet?</i>	76
9	KONKLUSJON OG DRØFTING	82
9.1	KONKLUSJON.....	87
10	KILDELISTE	91
11	VEDLEGG	95
11.1	INFORMANTOVERSIKT	95
11.2	INTERVJUGUIDE ANSATTE VED EHU OG AMBASSADEN.....	96
11.3	SPØRRESKJEMA TIL STUDENTER VED EHU	102

2 INNLEDNING

I denne oppgaven vil jeg ta for meg en casestudie av European Humanities University (EHU), et hviterussisk universitet i eksil i Vilnius, Litauen. EHU måtte i 2004 stenge sin virksomhet i Minsk, Hviterusland og gikk i eksil i Vilnius, Litauen senere samme år, hvor de fortsatt eksisterer. Den offisielle begrunnelsen til stengingen av universitetet i Minsk var mangel på tilfredsstillende lokaler. Den virkelige grunnen, ifølge rektor Prof. A. Mikhailov var universitetets utstrakte kontakter i vesten, men ikke minst også deres fokus på akademisk frihet og institusjonens uavhengighet fra staten. Jeg vil drøfte EHU i lys av begrepet «akademisk frihet», som blir gjennomgått i teorikapitlet. Jeg har valgt dette emnet fordi høyere utdanning er dagsaktuelt til enhver tid og spesielt i Hviterusland i dag etter de ble medlemmer i Blogonaprosessen i 2015. Jeg har brukt kvalitativ metode og gjort dybdeintervju av 2 ansatte og rektor ved universitetet. Jeg har også intervjuet en medarbeider ved den norske ambassaden til Ukraina, som også har sitt ansvarsområde i Hviterusland. Det ble også foretatt en mindre spørreundersøkelse av et utvalg studenter ved EHU. Ellers har jeg utført litteraturstudier og dokumentstudier. Arbeidet har vært utfordrende da det er gjort lite forskning på området og lite oppdatert informasjon å få tak i.

Da jeg selv har tilbrakt to år i Hviterusland som student har det vært en utfordring å til enhver tid holde seg 100% objektiv til temaet. Jeg sitter, naturlig nok, med en rekke opplevelser og erfaringer som farger synet mitt på saken.

Akademisk frihet er sterkt begrenset i Hviterusland. Studenter og professorer som deltar på protester eller er mistenkt for illojalitet får karakterer og stillinger inndratt. Avlytting er utbredt. F.eks. ble en britisk professor fra Kingston University London bedt om å forlate landet av uuttalte grunner knyttet til hans ikke-faglige arbeid med ungdom. Det er også blitt inndratt lisenser til IREX, en amerikansk-finansiert statlig organisasjon som fremmer faglig utveksling, og en rekke utenlandske og innenlandske frivillige organisasjoner (McWilliams, 2005). Noen sier at universitetene ble gjort til skuddtavler idet de ble sett på som opposisjonsleder. Andre sier at det var en del av en grand design. Men våren 2003, var det tydelig at Aleksandr Lukashenka, hadde vendt blikket mot høyere utdanning (MacWilliams, 2005). Lærebøker ble fjernet fra bibliotekene for så å bli omskrevet til å støtte for presidentens politikk og med et snevert syn på historien. Rektorer som støttet presidenten ble innsatt og mindre samarbeidsvillige professorer avsatt. Potensielt kontroversielle doktorgradsarbeid ble avskåret, hovedsakelig fordi de ble finansiert av vestlige organisasjoner, EHU, et selvstendig institutt for humaniora ble stengt og landets fremste privatuniversitet, beskrevet som det beste av sitt slag på tidligere

sovjetisk territorium - og også finansiert av Vesten - ble brått tvunget til å stenge (MacWilliams, 2005).

Temaet akademisk frihet er i denne sammenheng viktig. Kontrollen staten i Hviterussland yter over høyere utdanning kan være med på å kneble utviklingen av demokratiet i landet. Dette gjennom å undervise i marxist-leninistiske fag og ideologi og å diskriminere humanistiske fag som ikke har frihet til å undervise i det de vil på den måten de ønsker (Mininakou, 2016).

Akademisk frihet blir i en NOU fra 2006 definert slik:

“Academic freedom may be defined as the freedom to conduct research, teach, speak, and publish, subject to the norms and standards of scholarly inquiry, without interference or penalty, wherever the search for truth and understanding may lead.”

(Norges Offentlige Utredninger, 2006)

Innskrenkingen av akademisk frihet, av å få lov til å tenke, forske, undervise og utgi fritt kan innskrenke muligheten til samfunnet til å utvikle seg. Per i dag er det hviterussiske samfunnet med akademia gjennomkontrollert og gjennomsyret av statlige bestemmelser. Både studenter og lærere kan risikere å bli alt fra sensurert, miste jobb og studieplass og til og med fengselsstraff om de uttrykker noe regime misliker. Med en slik kontroll av akademia er det ikke rom for endring, kun bevaring av det som var og er. Hadde det vært mere rom for akademisk frihet i landet kunne dette føre til nytenkning som ikke bare kunne hjelpe til å demokratisere landet, men også gjennom kunnskap om hvordan den vestlige verden fungerer kunne de tilpasse seg og bli en del av denne, noe som igjen kunne påvirke landets økonomi på en positiv måte.

På bakgrunn av dette har jeg laget følgende problemstilling og forskningsspørsmål. Problemstillingen er:

Hva er betingelsene for akademisk frihet innen humaniora og samfunnsfag i Hviterussland?

Forskingsspørsmålene er som følgende:

- 1. Hvorfor forlot EHU sitt hjemland for å etablere seg i et annet land som hviterussisk eksil-universitet? Hva er årsaken til at EHU flyttet?*
- 2. Hva er utfordringen ved å drive en institusjon med akademisk frihet i et fremmed land/Litauen?*
- 3. Hvilken betydning har EHU for det hviterussiske samfunnet?*

Kapittel 8 er et empirisk analysekapittel hvor jeg tar for meg både empirien jeg har samlet inn fra diverse kilder og analysen av disse innsamlingene. Jeg vil forsøke, gjennom empirien å besvare både problemstilling og forskningsspørsmål.

3 LESERVEILEDNING

Innledningsvis i oppgaven vil jeg ta for meg flere teorier som er relevante for mitt forskningsarbeid. Disse teoriene omhandler diverse ideologier som er gjenkjennbare i det hviterussiske regimet og begreper om makt, autoritet, politi, rettsikkerhet osv. Til sist kommer en beskrivelse av begrepet akademisk frihet som, naturlig nok, står sentralt i oppgaven.

Etter dette kommer et metodekapittel hvor jeg gjør rede for metodevalgene mine og en kort drøfting rundt disse. Jeg vil skrive litt om hvilke metoder jeg har valgt og hvorfor. Jeg vil utdype mitt ontologiske og epistemologiske ståsted og på basis av dette gå inn på metodevalgene.

Deretter, i kapittel 6, som er det første av empirikapitlene kommer jeg til å beskrive hvilket statssystem Hviterusland kan plasseres i og hvilket system de har basert seg på. Videre kommer jeg til Lukashenkas konsolidering av makten. I kapittel 7, som er det andre empirikapitlet kommer en beskrivelse av selve caset; European Humanities University (EHU) og deres drift.

Analysedelen blir en kombinasjon av analyse og empiri, jeg vil ta for meg forskningsspørsmålene mine og gjennom empirien og analysen av intervjuene mine vil jeg forsøke, så godt som mulig å besvare disse.

Helt til slutt kommer kapittel 9 med drøfting og konklusjon på problemstillingen jeg har valgt.

4 TEORETISKE PERSPEKTIVER

I dette kapitlet vil jeg ta for meg noen teorier som er relevante for oppgaven. Først kommer en del ideologiske begreper som er relevante for å kunne plassere det hviterussiske regimet ideologisk, noe som kan forklare regimets syn på akademisk frihet. Deretter beskriver jeg Marx' maktbegrep; tradisjonell, karismatisk og legal-rasjonell. Hvor karismatisk er det som ligger sterkest i den type makt Lukashenka

utøver i sitt regime. Denne typen makt bygges opp rundt en person med eksepsjonelle personlige egenskaper, f.eks. at den er ekstremt intelligent, vakker, veltalende osv. Maktapparatet er denne personens disipler, og disse er svært lojale og kan være villige til å gå veldig langt. Utfordringen for denne måten å hente legitimitet på er at det kan være vanskelig å få det til å vare over tid. Dette og de andre teoriene vil jeg beskrive og utdype nærmere i kapittel 6.1 – 6.4 om Hviterusslands ideologiske plassering.

4.1 LIBERALISMEN

Liberalisme er i praksis ideologien til den industrialiserte Vesten. Den er noen ganger portrettert som en meta-ideologi som er i stand til å omfavne et bredt spekter av rivaliserende verdier og holdninger. Tidlig liberalisme reflekterte ambisjonene til en stigende industriell middelklasse, og liberalisme og kapitalisme har vært nært knyttet siden den gang. I sin tidligste form var liberalismen en politisk doktrine som bygde på ideene til tenkere som John Locke. Liberalismen angrep absolutismen og føydale privilegier og var i stedet talsmann for det konstitusjonelle, og senere, folkestyret. Ved begynnelsen av forrige århundre utviklet det seg en utpreget liberal økonomisk trosbekjennelse som lovpriste laissez - faire og fordømte alle former for offentlige inngrep. Dette ble hovedpunktet i den klassiske liberalismen. Fra slutten av det nittende århundre dukket en form for sosial liberalisme opp, som så mer positivt på velferdsreform og økonomisk intervensjon. (Heywood, 2013)

Sentrale ideer i liberalismen er individualisme, noe som innebærer at mennesker blir sett først og fremst som individer, de er av lik moralsk verdi og de besitter egne og unike identiteter. Individuell frihet er også viktig, liberalismen ser ideelt sett at enkeltpersoner har størst mulig frihet forenlig med frihet for alle. Likestilling er også viktig i det individualisme innebærer en tro på grunnleggende likestilling: dette er troen på at enkeltpersoner er "født like", i form av moralsk verdi. Samtykke er en annen nøkkelidé dette fordi ifølge det liberale syn bør myndighet og sosiale relasjoner alltid være basert på samtykke. Regjeringen må derfor baseres på «samtykke fra de styrte». Konstitusjonalisme er også viktig, her er den liberale idé troen på en begrenset stat/regjering, enten gjennom fragmentering av regjeringens makt, ved opprettelse av «checks and balances» mellom de forskjellige institusjonene i regjeringen eller ved etablering av en kodifisert eller 'skrevet' grunnlov som inneholder rettighetserklæringer som definerer forholdet mellom staten og individet. (Heywood, 2013)

4.2 KONSERVATISMEN

Konservative ideer dukket først opp på slutten av det attende århundre og tidlig i det nittende århundre. De kom som en reaksjon mot den økende farten av økonomisk og politisk endring, som på mange måter var symbolisert ved den franske revolusjonen. Med dette prøvde man å motstå presset utløst av veksten av liberalisme, sosialisme og nasjonalisme ved at konservatisme forsvarte den stadig bestridte tradisjonelle sosiale orden (Heywood, 2013).

Viktig i konservatismen er tradisjon og «ønsket om å bevare» nært knyttet til tradisjon, respekt for etablerte skikker og institusjoner som har holdt ut gjennom tiden. I konservatismen er troen plassert i erfaring, historie, og fremfor alt, pragmatisme: troen på at handlingen blir formet av praktiske omstendigheter og praktiske mål. Den har også det synspunkt at helheten er mer enn en samling av de enkelte delene. Delte (ofte 'tradisjonelle') verdier og en felles kultur er også sett på som viktig for opprettholdelsen av samfunnet og sosial utjevning (Heywood, 2013).

De tror også at hierarkiet og ulikhet ikke gir opphav til konflikt, fordi samfunnet er bundet sammen av gjensidige forpliktelser og gjensidige plikter. Konservatistene mener at, til en viss grad, er myndighet alltid utøvd «ovenfra» for å gi tilgang til lederskap, veiledning og støtte til dem som mangler kunnskap, erfaring eller utdanning, for å handle klokt i sine egne interesser. Konservatismen ser på eiendomsretten som viktig fordi det gir folk trygghet og en følelse av uavhengighet fra regjeringen, og dette oppfordrer dem til å respektere loven og andres eiendom (Heywood, 2013).

4.3 SOSIALISMEN

Sosialismen tok ikke form som en politisk trosbekjennelse før begynnelsen av forrige århundre. Den utviklet som en reaksjon mot fremveksten av industrikapitalismen. Sosialismen talte først for fagarbeidere og håndverkere hvis bedrift ble truet ved spredning av fabrikkproduksjonen, men det utviklet seg snart til å knytte seg til den voksende industri-arbeiderklassen. De tidligste formene for sosialisme vendte seg mot en fundamentalistisk, utopisk og revolusjonerende karakter. Dens mål var å avskaffe den kapitalistiske økonomien som var basert på børsmarkedet, og erstatte den med et kvalitativt annet sosialistisk samfunn, vanligvis bygd på prinsippet om felles eierskap (Heywood, 2013).

Fra det nittende århundre dukket en progressiv-sosialistisk tradisjon opp, som reflekterte en gradvis integrering av arbeidsklasser i det kapitalistiske samfunnet gjennom en bedring av arbeidsvilkår og lønn, og fremveksten av fagforeninger og sosialistiske partier (Heywood, 2013).

Kjernen i sosialismen er visjonen om mennesker som sosiale vesener koblet sammen av eksistensen til en felles menneskehet. Samfunnet er veldig viktig og belyser i hvilken grad individuell identitet er formet av sosial interaksjon og medlemskap i sosiale grupper og kollektive organer. «Brorskap» er en annen sentral nøkkelidé hos sosialistene - som oppfordrer sosialister til å foretrekke samarbeid og å favorisere kollektivismen til fordel for individualisme. Sosial likhet er en sentral verdi. De mener at et mål om sosial likhet er en viktig garanti for sosial stabilitet og samhold. Det å oppmuntre folk til å identifisere seg med sine medmennesker. De tror også felles eierskap som middel for å utnytte materielle ressurser til fellesskapets beste. Privat eiendom blir sett på til å fremme egoisme, grådighet og sosial ulikhet (Heywood, 2013).

4.4 MARXISMEN

Marxismen var fra 1880-årene den offisielle teori for de tyske sosialdemokratier og for mange andre sosialistiske partier. Da arbeiderbevegelsens internasjonale samhold ble sprengt ved krigsutbruddet 1914, og ved splittelsen mellom kommunister og sosialdemokrater, mistet marxismen mye av sitt tak på sosial demokratiet, men ble til gjengjeld det obligatoriske utgangspunktet for all teori i de kommunistiske bevegelser i Sovjetunionen og de nye kommunistiske stater (Tranøy, Marxisme, 2014).

Marx mente at den økonomiske «basen», bestående hovedsakelig av produksjon eller økonomiske system, har innflytelse på eller bestemmer ideologiske og politiske «superstrukturen». Marx mente at drivkraften i historisk forandring var dialektikk, en prosess med samspill mellom konkurrerende krefter som resulterer i et høyere stadium av utvikling. Den materialistiske versjonen av denne modellen innebærer at historisk forandring er en konsekvens av interne motsetninger innenfor en «produksjonsmåte» som gjenspeiles i klassekonflikten (Heywood, 2013).

Kommunismen i det tjuende århundre kan best forstås som en form for marxisme-leninisme: det vil si, som en ortodoks marxisme, modifisert av et sett med leninistiske teorier og doktriner. Lenins sentrale bidrag til marxismen var hans teori om det revolusjonære eller elitepartiet. Stalin skapte en modell av ortodoks kommunisme som ble fulgt i etterkrigstiden av stater som Kina, Nord-Korea og Cuba, og i hele Øst-Europa. Det som kan kalles «økonomisk stalinisme» ble innledet med lanseringen av den første Femårsplanen i 1928, som førte til rask og total utrydding av private bedrifter (Heywood, 2013).

Neo-marxismens hadde en tendens til å bli påvirket av Hegelianske ideer og betoningen på «Man the creator» som finnes i Marx' tidlige skrifter. Med andre ord

ble mennesket sett på som skaperne av historien og ikke bare som marionetter styrt av upersonlige materielle krefter. Ved å insistere på at det var et samspill mellom økonomi og politikk, mellom den materielle livssituasjonen og kapasiteten av menneskelige vesener til å forme sine egne skjebner, var neo-marxister i stand til å bryte fri fra den rigide overbevisningen om «superstrukturen» (Heywood, 2013).

Så langt i kapittel 4 har jeg beskrevet flere ideologier som alle, noen mer enn andre har gjort innspill i den hviterussiske statsideologien som den er i dag. Liberalismen er nok det man finner minst av i Hviterusland i dag. Det er krevende å drøfte akademisk frihet, fordi begrepet stort sett tar utgangspunkt i en vestlig, liberal tradisjon, som vektlegger individets frihet. Etersom denne liberale tradisjonen står svakt i det hviterussiske regimet, kan man legge til grunn, at i Hviterusland, så vel som andre liknende, autoritære stater, blir akademisk frihet praktisert i mindre grad enn i liberale demokratier. Regimer som det hviterussiske, støtter opp om mer konservative og marxistiske ideer og teorier og tanker som ikke søtetter opp under regimet og dets ideologi vil bli sett på som en trussel for regimets autoritet.

4.5 NASJONALISME OG PATRIOTISME

Nasjonalismen og patriotismen finner vi igjen i Hviterusslands nasjonalideologi i dag med særlig vekt på politisk lojalitet, ideen om en felles fortid og dens nostalgiske og tilbakeskuende karakter. Nasjonalismen har en dogmatisk gestalt og uttrykker troen på at nasjonen på en eller annen måte er det sentrale prinsippet i politisk organisering.

Liberal nasjonalisme er basert på den grunnleggende forutsetningen om at menneskeheten er naturlig delt inn i en samling av nasjoner, hver besatt av en egen identitet. Nasjoner er derfor ekte eller organiske samfunn, ikke en kunstig skapelse av politiske ledere av de herskende klasser. Det karakteristiske temaet for liberal nasjonalisme, er imidlertid at den knytter ideen om nasjonen sammen med en tro på folkesuverenitet som opprinnelig kommer fra Rousseau (Heywood, 2013).

Konservativ nasjonalisme ser på nasjonen som en organisk enhet voksende ut av et grunnleggende ønske for mennesket å bevege seg mot de som har de samme meninger, vaner, livsstil og utseende som seg selv. Fra dette perspektivet, er patriotisk lojalitet og en bevissthet om nasjonen i stor grad forankret i ideen om en felles fortid, noe som gjør nasjonalismen til et forsvar av verdier og institusjoner som har blitt bekreftet av historien. Dette gir den konservative nasjonalismen en karakteristisk nostalgisk og tilbakeskuende karakter (Heywood, 2013).

Selv om den konservative nasjonalismen har vært knyttet til militær hensynsløshet og ekspansjon, er dens egenart at den er innover rettet og isolert. Den konservative

nasjonalismen blir kritisert for å være en form for elitemanipulering eller den herskende klasses ideologi. Fra dette perspektivet, er «nasjonen» oppfunnet og sikkert definert av politiske ledere og herskende eliter med tanke på å fabrikkere samtykke eller bygge opp under politisk passivitet (Heywood, 2013).

4.6 AKADEMISK FRIHET

Begrepet akademisk frihet har jeg tatt med fordi det står sentralt i oppgavens problemstilling og caset EHU. EHU ble, ifølge empirien jeg har fått inn stengt på grunn av sin utvidede akademiske og institusjonelle frihet. En frihet som ikke har noen lang tradisjon i Hviterusland. EHU gikk i eksil i Litauen for å kunne ivareta sin akademiske frihet, både studentenes, universitetets og lærernes akademiske frihet.

De rettigheter som er knyttet til akademisk frihet er forankret i visse institusjonelle særtrekk for universitetene, forså vidt de er knyttet til en spesiell institusjonell sammenheng for kunnskapsproduksjon og -spredning som i større grad enn andre samsvarer med visse antakelser om hvordan kunnskap best bør skapes, valideres og spres (Kallerud, 2006).

Ansatte og studenter skal kunne ytre seg (mv.) fritt, innenfor som utenfor universitetet, om ethvert spørsmål – også slike som ligger utenfor den enkelte akademikers særskilte kompetanseområde – uten å risikere å bli utsatt for sanksjoner knyttet til rollen og rettighetene som ansatt og student. Det begrunner bl.a. at de allmenne borgerrettigheter ansatte og studenter har i samfunnet generelt, også skal kunne anvendes innenfor universitetet (for eksempel arrangement av og deltakelse i politiske møter og debatter på universitetet mv.). Det skal også beskytte ansatte og studenter mot at universitetets ledelse eller instanser utenfor skal kunne anvende "akademiske sanksjoner" (oppsigelse, utvisning, etc.) (Kallerud, 2006).

Den tyske universitetstradisjonen

De europeiske universitetene oppstod i middelalderen som frie (private) foreninger av studerende. Studentene kom sammen med berømte lærere og ordnet selv alt det praktiske forbundet med studiene og lærestedet. Som en anerkjennelse av den offentlige nytte disse foreningene hadde, fikk de etter hvert stats beskyttede rettigheter. De hadde sin egen jurisdiksjon innenfor universitetsområdet. Dessuten fikk de rett til å tildele akademiske grader (Tveiten, 1982, s. 18). Universitetene har sin opprinnelse i frie foreninger av selvstendige lærere og studenter som ble ført samme nav felles vitenskapelige interesser. Målet var åndelig utvikling. Lærere og studenter var grepet av ideen om å gi de åndelige verdiene i fortiden videre til kommende generasjon. Universitet vokste frem i fullstendig frihet, inspirert av trangen til å utforske og lære. Universitetets historie er på mange måter historien om kampen

for tankens frihet, forskerens frihet til å meddele de resultatene han er kommet frem til, lærerens frihet til å undervise i overensstemmelse med sannheten slik han forstår den, og studentens frihet til å følge sine faglige interesser, velg lærested og lærer (Tveiten, 1982, s. 19). En forutsetning for at studentene kan vinne frem til egen overbevisning, er at lærerne er frie til å undervise i overensstemmelse med sin overbevisning. Denne friheten er ikke alltid beskyttet.

Akademisk frihet

Ideen om akademisk frihet har historisk vært løftet frem i opplysningstidens idealer om fri tenkning og søking etter sannhet, forståelse og erkjennelse, kunnskap som et offentlig gode, og verdien av en kritisk offentlighet (Norges Offentlige Utredninger, 2006). Universitetets samfunnsmessige oppdrag, virksomhetens egenart, og historiske erfaringer akkumulert gjennom mer enn 900 år, er blitt nedfelt i en spesiell institusjonell identitet – en selvforståelse tuftet på et sett grunnleggende verdier, prinsipper og normer som gjelder ikke bare den faglige virksomheten selv, men også organisatoriske trekk, styringsformer og finansieringsordninger (Norges Offentlige Utredninger, 2006).

Frihet til å søke etter og formidle kunnskap har vært begrunnet først og fremst ut fra et samfunnsmessig behov for en felles, forskningsbasert kunnskapsbase. Verdien av en slik kunnskapsbase avhenger av om det i samfunnet er en utbredt tillit til at kunnskapsutviklingen og oppfatningen av hva som er gyldig kunnskap ikke blir styrt av særinteresser, enten de er av politisk, økonomisk, religiøs eller annen art. Denne tilliten er avhengig av at forskning og undervisning bygger på en velprøvd og streng vitenskapelig tenkemåte, gjør bruk av de beste tilgjengelige metoder og data, og er åpen for kritisk innsyn og etterprøving (Norges Offentlige Utredninger, 2006).

Institusjonell autonomi er en *nødvendig* betingelse for individuell akademisk frihet; en institusjon som kan instrueres om innholdet i sin faglige virksomhet, må kunne omsette instruksene i tilsvarende pålegg til sine ansatte. Institusjonelt selvstyre er imidlertid ikke en *tilstrekkelig* betingelse; et universitet eller en høyskole kan på eget initiativ innskrenke sine medarbeideres frihet på måter som bryter med ideen om akademisk frihet for den enkelte forsker eller lærer (Norges Offentlige Utredninger, 2006).

Ofte blir det sagt at universitetet har tre oppgaver:

1. å drive forskning med sikte på å vinne ny kunnskap og økt erkjennelse
2. å undervise i alle vitenskapelige disipliner for derigjennom å formidle den kunnskap og innsikt som er vunnet gjennom forskning og bearbeiding av forskningsresultatene
3. å stille faglig ekspertise til disposisjon for samfunnet.

Når en på prinsipielt grunnlag skal vurdere om en institusjon befinner seg innenfor eller utenfor universitetstradisjonen, er det nok forholdet til forskningen som er det sikreste vurderingskriterium. En institusjon som ikke har forskning på programmet, men er begrenset til kunnskapsformidling, kan neppe påberope seg å være en akademisk institusjon med de rettigheter som gjelder for slike institusjoner ifølge tradisjon og prinsipiell tenkning (Tveiten, 1982, ss. 16-17).

Når det gjelder begrunnelsen for akademisk frihet, er det en forskjell mellom amerikansk og tysk tenkning. I tysk tenkning legges det stor vekt på statens beskyttende makt og på de rettighetene universitetslærere som gruppe (stand) har hatt i tysk universitetstradisjon. I den amerikanske tradisjonen har det vært viktig at styrene for institusjonene har hatt en sterk stilling og på mange måter begrenset lærernes faglige frihet og uavhengighet (Tveiten, 1982, s. 40).

The American Association of University Professors har utviklet en kodeks som konkretiserer universitetslærernes rettigheter og plikter med utgangspunkt i den grunnleggende ideen som uttrykket akademisk frihet innebærer:

Akademisk frihet er en nødvendig forutsetning for et universitet. Universitetet har tre hovedoppgaver:

- a) forskning
- b) undervisning
- c) utdanning av eksperter for samfunnets behov

for å make disse oppgavene på tilfredsstillende måte, må universitetene ha fullstendig og ubegrenset frihet til å forske og publisere forskningsresultatene. Denne friheten er åndedrettet i all vitenskapelig aktivitet (Tveiten, 1982).

1. Universitetet skal være uavhengig, men samtidig tjene folkets interesser.
2. Universitetslærerne skal være forpliktet på normer for nøytralitet og kompetanse.
3. Universitetslærerne har, på linje med andre samfunnsborgere, yringsfrihet utenfor universitetet.

I 1961 ble det publisert en rapport om universitetslæreres forhold i forskjellige land. Rapporten bygger på et materiale som er innsamlet i samarbeid med UNESCO. Denne rapporten viste at universitetsforholdene er svært forskjellige i ulike land. Og det gjelder ikke minst den frihet den enkelte lærer har i forhold til staten og den herskende politiske ideologi. Rapporten som er fra Franco-perioden i Spania rapporterte at universitetssystemet der var basert på fire hovedprinsipper (Tveiten, 1982, s. 44):

1. Lojalitet mot det politiske regimet,
2. ideologisk kontroll med universitetene,
3. eliminering av universitetenes autonomi,
4. professorer og lærere bør være medlemmer av de godkjente politiske organisasjonene.

I europeisk tenkning innebærer akademisk frihet, frihet både for lærerne og studentene.

Akademisk autonomi

Uten autonomi ville høyere undervisning mangle noe av det mest sentrale, noe av det mest karakteristiske ved høyere undervisning. Høyere undervisning forutsetter faglig ekspertise. Av dette følger at personer uten denne faglige ekspertise ikke kan overprøve dem som har den, i faglige spørsmål. Fagfolkene kan heller ikke umyndiggjøres ved at andre tar selvbestemmelsesretten i faglige spørsmål fra faggruppen, eller fakultetet. Fakultetene skal være selvstyrte enheter. Dette vil si at fakultetet

1. skal ha kontrollen over det akademiske programmet,
2. bør avgjøre hvem som er kompetent til å begynne på det aktuelle studiet,
3. bør avgjøre hvem som har tilegnet seg tilstrekkelig kompetanse til å få eksamen,
4. hvem som kan tildeles en akademisk grad og
5. hvem som er kvalifisert for en stilling ved en akademisk institusjon.

Dessuten er fakultetet den første til å kunne avgjøre om dets akademiske frihet er blitt truet (Tveiten, 1982, s. 46).

4.7 PANSLAVISMEN

Deler av panslavismen har også fått sin plass i den nye hviterussiske ideologien. De ideene herfra som står sterkest er ideen om å vende seg østover og bort fra vesten. Og ønske om en union med Russland.

Opp igjennom 1870-tallet ble panslavismen mer og mer synonymt med den russiske slavofile ideologis bruk som redskap i Russlands utenrikspolitikk. Preget av navn som F.M. Dostojevskij, M.N. Katov og N.K. Danilevskij utviklet panslavismen seg til en ideologi som, ved å stenge ute Romanov dynastiets og den ortodokse kirkes rolle, primært henvendte seg til ortodokse slaver. På denne måten ble det skapt en ideologisk basis for en russisk utenrikspolitikk som hadde til formål å befri alle slaver fra det ottomanske riket og legge dem inn under ortodoksiens og den russiske selvherskers vinger (Petersen, 2009). Hviterussland har i dag tatt med seg noen av

panslavismens ideer videre, særlig sterkt står de antivestlige ideene og ønsket om gjennom en union bli forent med Russland.

Panslavismen i Russland hadde sitt utspring i doktrinen om motsetningen mellom Russland og Europa. Den fremste representanter krevde at tsardømmet måtte få en folkelig form, at innenrikspolitikken måtte underordnes den russiske nasjonalisme og utenrikspolitikken panslavismen. I forbindelse med det tilspissede forholdet mellom Russland og Tyrkia fikk panslavismen preg av politisk program, med slagord om «hellig krig» mot Tyrkias vestlige allierte (Goplen, 2009).

I sitt kulturfilosofiske hovedverk *Russland og Europa* skriver N.K. Danilevskij at de slaviske folkene utgjør en selvstendig kulturhistorisk type. Skal den slaviske kulturhistoriske typen få utfolde seg, må imidlertid slaverne slutte seg sammen i et politisk forbund. Politisk selvstendighet er nemlig forutsetningen for kulturell og økonomisk fremgang (Nistad, 2004).

4.8 AUTORITET

Webers makt-typer er et sentralt begrep for å kunne beskrive Lukashenkas maktform, hvordan han legitimerer sin makt. Den makt-typen han benytter seg mest av er nok den karismatiske formen for makt hos Weber. Først beskriver jeg her kort begrepet *autoritet*, for så å gå over i en utredning av Webers maktbegrep.

Autoritet, det å kunne opptre med makt og gjøre sin innflytelse gjeldende. Man kan skjelne mellom de jure (formell) og de facto (faktisk, reell) autoritet.

De jure autoritet er retten til å kreve og evnen til å skaffe seg lydighet, f.eks. i kraft av den stilling man inntar. De instanser innen en stat som har myndighet til å rette rettslig bindende påbud til samfunnsmedlemmene, har sin autoritet de jure («ifølge lov og rett»).

De facto autoritet er evnen til å påvirke andres handlemåte eller oppfatninger, f.eks. i kraft av indre egenskaper eller den anseelse man nyter, og som har til følge at folk retter seg etter en. Ikke bare personer og institusjoner, men også f.eks. skrifter hvis innhold man tillegger faktisk vekt eller retter seg etter, har sin autoritet de facto. På tilsvarende måte kalles en person en autoritet innen et visst fagområde om hans utsagn om faktiske forhold innen dette område uten videre prøving blir godtatt (Tranøy, Autoritet, 2009).

Den klassiske bidrag til forståelsen av legitimitet som et sosiologisk fenomen ble levert av Max Weber. Weber var opptatt av å kategorisere bestemte "systemer for dominans", og å identifisere, på hvilket grunnlag legitimitet ble etablert. Han gjorde

dette ved å konstruere tre idealtyper eller konseptuelle modeller, som han håpet ville bidra til å gjøre det av natur, svært komplekse politiske styre, mer forståelig. disse idealtypene består av tre typer myndighet: tradisjonell autoritet, karismatisk autoritet og legal-rasjonell myndighet. Hver av disse er preget av en bestemt kilde til politisk legitimitet og forskjellige grunner til at folk adlyder et regime (Heywood, 2013, s. 81).

Tradisjonell autoritet regnes som legitim fordi den "alltid har eksistert": den har blitt helliget gjennom historien fordi tidligere generasjoner har akseptert den. Vanligvis fungerer den gjennom en rekke konkrete regler: det vil si faste og gitte skikker som ikke trenger å være berettiget fordi de gjenspeiler hvordan ting har alltid vært (Heywood, 2013, s. 81).

Webers andre form for legitim dominans er *karismatisk autoritet*. Denne formen for autoritet er basert på kraften i et individs personlighet; det vil si på hans eller hennes "karisma". På grunn ingenting til en persons status, sosial posisjon eller på kontoret, opererer karismatisk autoritet helt gjennom kapasiteten til en leder å foreta en direkte og personlig appell til tilhengere som en slags helt eller helgen. Karismatisk autoritet er ikke bare en gave eller en naturlig tilbøyelighet; den er som regel alltid understøttet av "personlighetskulter", med det utvilsomme formål å "produsere" karisma (Heywood, 2013, s. 82).

Webers tredje type politisk legitimitet, *legal-rasjonell autoritet*, knytter myndighet til et klart og juridisk definert sett av regler. I Webers syn er legal-rasjonell autoritet den typiske formen for autoritet som opererer i de fleste moderne stater. Kraften av en president, statsminister eller offentlig tjenestemann er bestemt i gjennom formelle, konstitusjonelle regler, som begrenser hva en embedsmann er i stand til å gjøre. Fordelen med denne formen for autoritet over både tradisjonell en karismatisk autoritet er at den er knyttet til et tjenestekontor i stedet for en person, og derfor er det langt mindre sannsynlig at makten blir misbrukt eller å gir opphav til urettferdighet. Legal-rasjonell autoritet opprettholder derfor et begrenset styre, og fremmer i tillegg effektivitet gjennom en rasjonell arbeidsdeling. Men Weber anerkjente også en mørkere side ved denne typen politisk legitimitet. Prisen for større effektivitet ville, kunne være et mer umenneskelig sosialt miljø preget av den nådeløse spredningen av byråkratiske organisasjonsformer (Heywood, 2013, ss. 82-83).

I Kapittel 4.9 – 4.11 kommer, i korte trekk, en beskrivelse av, personlighetskult, populisme og byråkrati. Alle er ledd i beskrivelsen av den ideologiske plasseringen av Hviterussland som kommer senere i kapittel 6.

4.9 PERSONLIGHETSKULT

En personlighets kult (eller kult av et lederskap) er en propagandaform der en politisk leder er portrettert som en heroisk eller Gude-lignende figur. Ved å behandle lederen som kilden til all politisk visdom og som en usvikelig dommer av nasjonale interesser, innebærer en kult det at enhver form for kritikk eller motstand blir sett på som forræderi. Kulter av personer har typisk blitt utviklet under totalitære regimer (først av Stalin) ved utnyttelse av bl.a. (masse)medier og bruk av statlig undertrykkelse til å dyrke en personlighet (Heywood, 2013).

4.10 POPULISME

Populisme (fra latin *populus*, som betyr 'folket') har blitt brukt for å beskrive både særegne politiske bevegelser og særlig tradisjon for politisk tenkning. Bevegelser og partier som har vært beskrevet som populistiske har vært preget av det at de hevder å støtte folket i møte med 'korrupte' økonomiske eller politiske eliter. Som politisk tradisjon reflekterer populismen hovedsakelig troen på at instinktene og ønskene til folket gir en legitim guide til politisk handling. Populistiske politikere forsøker derfor å foreta en direkte appell til folket og hevder derigjennom å uttrykke folkets håp og redslar (Heywood, 2013).

4.11 BYRÅKRATI

Store Norske Leksikon beskriver byråkrati som en betegnelse på hele eller deler av den offentlige forvaltningen som setter i livet de beslutninger som politikerne vedtar.

Max Weber og det rasjonelle byråkrati blir i samfunnsforskningen ansett for å være en organisasjonsform som ble utviklet i takt med nasjonalstaten og storindustrien. Webers rasjonelle byråkrati ble beskrevet som motsetningen til tidligere organisasjonsformer, der slektskap og korrupsjon spilte en viktig rolle. Det rasjonelle byråkratiet bygger på arbeidsdeling og spesialisering i kontorer. Det blir styrt og koordinert ved hjelp av generelle regler og hierarkier av sjefar og underordnede. I teorien er byråkratiet den politiske ledelsens sentrale maktmiddel, enten de er diktatorer eller demokratiske regjeringer (Fivelsdal & Sterri, A.B., 2015).

4.12 RETTSSIKKERHET

Rettsikkerhet tar jeg med fordi, som det kommer frem i empirien stiller denne svakt i det hviterussiske samfunnet. Det er presidenten som sitter med all reell makt, parlamentet må gjøre det presidenten sier.

Rettsikkerhet, forstått som regler som er bindende selv for de mest politisk mektige aktører i et gitt samfunn, har sin opprinnelse i religion. Det var bare religiøs autoritet

som var i stand til å lage regler som krigere for å respektere. Rettssikkerhet ble først institusjonalisert i Vest-Europa, på grunn av rollen som den romersk-katolske kirke besatt. Slik oppstod den første av tre institusjoner (Fukuyama, 2015).

Rettssikkerhet er prinsippet om at loven bør «avgjøre», i den forstand at det etablerer et rammeverk hvor all oppførsel og adferd må samsvare. Dette kravet gjelder for alle medlemmer av samfunnet, enten de er privatpersoner eller offentlige tjenestemenn. Som sådan, er rettssikkerhet et liberal-demokratisk prinsipp. I USA er rettssikkerhet nært knyttet til grunnlovens status som "høyere" lov og læren om 'rettssikkerhet'. I Storbritannia er det forankret i sedvanerett og innebærer at en kodifisert grunnlov ikke er nødvendig (Heywood, 2013).

4.13 POLITISTATEN

Den akademiske friheten vil komme inn under den indre sikkerheten. Ved at staten har makt og kontroll over hva som kan eller blir ytret, sensurerer det de ikke vil skal komme ut til allmenheten, kommer med trusler og sanksjoner mot de som ikke adlyder blir denne friheten innskrenket. Også gjennom den statlige kontrollen av utdanningsinstitusjoner, som regulering av pensum og hva som er lov å undervise i/om i klasserommet, nedlegge forbud mot at lærerne ytrer personlige meninger utover fastlagt pensum osv., innskrenker den akademiske friheten gjennom landets indre sikkerhet.

(Heywood, 2013) deler sikkerhet i to; indre –og ytre sikkerhet. Videre beskriver han indre sikkerhet som noe som viser til statens evne til å opprettholde orden innenfor sine egne grenser, ved hjelp av en sterk stat, politiet og, til tider, militæret. Sikkerhet, i denne forstand, omhandler forholdet mellom statlige og ikke-statlige aktører av ulike slag, alt fra kriminelle gjenger til dissidentgrupper og protestbevegelser.

Den ytre sikkerheten viser til kapasiteten staten besitter for å gi beskyttelse mot trusler utenfor sine egne grenser, spesielt evnene til de væpnede styrker for å kjempe krig og motstå militære angrep. Sikkerhet, i denne forstand, har tradisjonelt handlet om statens forhold til andre stater, noe som reflekterer den konvensjonelle forutsetning at bare stater besitter evne og militære ressurser til å engasjere seg i krigføring og dermed utøve betydelig innflytelse på den internasjonale arena (Heywood, 2013).

4.13.1 Politiet

Politiet står sterkt i Hviterussland og er til enhver tid på døgnet meget synlig i gatene. Den hviterussiske politistyrken ligger nært staten. Hviterussland er ingen ren politistat, men har trekk fra beskrivelsen av denne, som f.eks. at den skal holde orden og å skape frykt i noen sosiale aspekter, som f.eks. ved politiske demonstrasjoner.

Den sentrale hensikten med en politistyrke er å opprettholde nasjonal orden. Politistyrkene ble opprettet hovedsakelig som følge av sosial uro og politisk misnøye under industrialiseringen av Storbritannia (Heywood, 2013).

Selv om politistyrker og militære styrker er like, ved at de begge er både disiplinerte, uniformerte, og (om til forskjellige grader) væpnede organer, men det er viktige forskjeller. Mens militæret i hovedsak kun kan innkalles ved sjeldne anledninger som i tider med krig, nasjonale kriser eller nasjonale katastrofer, er politiet involvert i hverdagslige situasjoner i det offentlige liv.

(Heywood, 2013) beskriver tre forskjellige tilnærminger til politiets arbeid og hvilken rolle det spiller i samfunnet:

1. Det liberale perspektivet anser politiet i hovedsak som et nøytralt organ, der formålet er å opprettholde nasjonal orden gjennom beskyttelse av individuelle rettigheter og friheter.
2. Det konservative perspektivet styrker politiets rolle i å bevare statens myndighet og sikre at dens jurisdiksjon strekker seg utover hele samfunnet.
3. Det radikale perspektivet har et mye mer kritisk syn på politiets makt. Politistyrkene blir brukt som verktøy for undertrykking av folket for å opprettholde statens interesser, heller enn folkets.

Videre skriver (Heywood, 2013) at utvidelsen av politimyndighet har blitt tatt videre i såkalte "politistater". I en politistat driver politiet utenfor et juridisk rammeverk og er verken ansvarlig overfor domstolene eller allmennheten. Politistater har totalitære trekk gjennom overdreven og uregulert makt som ligger hos politiet. Politiet er laget for å skape frykt og trusler der alle aspekter av sosialt liv er brakt inn under politisk kontroll. Imidlertid er en politistat ikke drevet av politiet på samme måte som et militærregime er kontrollert av væpnede styrker. Snarere fungerer politiet som en privat hær som er kontrollert av, og handler på vegne av staten.

4.13.2 KGB

Det hviterussiske KGB (Bel: Камітэт дзяржаўнай бяспекі, NO:Republikken Hviterusslands komité for statssikkerhet) stammer fra Russland hvor Lenin først dannet Chekhaen i 1917 for å undergrave sine politiske motstandere, og dette mutert ut i OGPU og videre NKVD (Stalins personlige instrument for terror), i 1953 ble det KGB og siden 1991, den føderale sikkerhetstjenesten (FSB).

På sidene til Republikken Hviterusslands komité for statssikkerhet beskriver KGB selv at de jobber for uavhengighet og territorial integritet av Republikken Hviterussland, beskyttelse av den konstitusjonelle orden og suverenitet i Hviterussland, samt gi Republikken nasjonal sikkerhet på det politiske, økonomiske,

militære, vitenskapelig, teknologisk, informasjons, sosiale, demografiske og miljømessige felt. Dette er den innledningsvis beskrivelsen av KGB på deres egne hjemmesider. Videre skriver de at hovedlinjene deres er: etterretningsvirksomhet, utført i samsvar med lovene i Republikken Hviterussland; kontraspionasje fokusert på oppdagelse og forebygging av intelligens og andre aktiviteter for spesielle tjenester, organisasjoner av utenlandske regjeringer og enkeltpersoner som tar sikte på å skade den nasjonale sikkerheten i Republikken Hviterussland, forebygge, avdekke terrorisme og andre ekstremistiske aktiviteter, kampen mot organisert kriminalitet og korrupsjon, ulovlig innvandring, narkotikahandel, samt våpen, ammunisjon, kjernefysisk materiale og komponenter. Jurisdiksjonen til Republikken Hviterusslands komité for statssikkerhet omfatter også organiseringen av offentlige og operasjonell kommunikasjon (Belarus T. S., 2014).

4.14 DEMOKRATISERING

Begrepet demokratisering refererer til prosessen ved en overgang fra et autoritært regime til et liberalt demokrati. Demokratisering omfatter tre, noen ganger overlappende, stadier.

1. Sammenbrudd av det gamle regimet. Dette innebærer vanligvis tap av legitimitet og vaklende lojalitet til politiet og militæret.
2. En «demokratisk overgang» bevitner bygging av nye liberal-demokratiske strukturer og prosesser.
3. Den «demokratiske konsolideringen» ser disse nye strukturene og prosessene bli så selvsagte i tankegangen til eliten og folket at de ikke kan forestille seg noe annet enn et demokrati.

4.15 BLOGONAPROSESSEN

Dette kapitlet om Blogonaprosessen har jeg tatt med fordi det i løpet av intervjuene jeg gjorde ble poengtert at Hviterussland i 2015 fikk innvilget medlemskap. EHU har i 10 år jobbet etter Blogonaprosessens retningslinjer og ser Hviterusslands medlemskap som positivt, men også utfordrende av grunner som manglende vestlige akademiske tradisjoner, et helt annet og nytt system for høyere utdanning og implementeringen av dette og språklige utfordringer. Jeg vil komme tilbake til dette i kapittel 9.

Ministrene for høyere utdanning i Frankrike, Italia, Storbritannia og Tyskland underskrev 25. mai 1998 en erklæring om harmonisering av Det europeiske området for høyere utdanning. Dette var forløperen til Bologna prosessen. I Sorbonne erklæringen ble det lagt vekt på at mye av originaliteten og fleksibiliteten i dette nye systemet ville bli oppnådd gjennom bruk av studiepoeng (for eksempel i ECTS-

ordningen) og semestre. Dette ville gi rom for validering av disse ervervede studiepoeng for de som velger første eller videreutdanning ved ulike europeiske universiteter og ønsker å kunne tilegne seg grader til enhver tid gjennom hele livet. Faktisk, skal studentene være i stand til å gå inn i den akademiske verden til enhver tid i yrkeslivet og fra ulike bakgrunner. Studenter skal ha tilgang til et mangfold av programmer, inkludert muligheter for tverrfaglige studier, utvikling av en ferdighets i språk og evne til å bruke nye informasjonsteknologien. Internasjonal anerkjennelse av den første syklusen grad som et passende nivå av kvalifikasjoner er viktig for å lykkes med dette arbeidet, der vi ønsker å gjøre våre høyere læreplaner klart for alle. Andre elementer i erklæringen var at både på lavere og høyere nivå, vil studentene bli oppmuntret til å bruke minst ett semester ved universiteter utenfor sitt eget land. Samtidig skal mer undervisning og forskning ansatte jobbe i andre land enn sitt eget land i Europa. Den raskt voksende støtte fra EU, for mobilitet av studenter og lærere bør benyttes til fulle (Allegre, Berlinguer, Blackstone, & Rüttgers, 2009).

Den 19. juni 1999, ett år etter Sorbonne-erklæringen, underskrev ministrene for høyere utdanning fra 29 europeiske land Bologna-erklæringen, der de sluttet seg til viktige felles mål for utviklingen av et enhetlig og sammenhengende europeisk område for høyere utdanning innen 2010. Denne avtalen fokuserte på at det var bred enighet om at et Kunnskapens Europa er en uerstattelig faktor for sosial og menneskelig vekst og avgjørende når det gjelder å konsolidere og berike det europeiske samfunn. Det gir Europas borgere de nødvendige kvalifikasjoner til å møte det nye årtusenets utfordringer, sammen med en bevissthet om felles verdier og å tilhøre et felles sosialt og kulturelt område. Det er allmenn enighet om at utdanning og utdanningssamarbeid er svært viktig i utviklingen og styrkingen av stabile, fredelige og demokratiske samfunn, ikke minst med henblikk på situasjonen i Sørøst-Europa. Sorbonne-erklæringen av 25. mai 1998, som bygde på disse vurderingene, understreket universitetenes sentrale rolle i å utvikle en europeisk kulturell dimensjon. I erklæringen ble etablering av et europeisk område for høyere utdanning ansett som en avgjørende faktor for å fremme europeiske borgeres mobilitet og mulighet til sysselsetting og Europas utvikling generelt (Regjeringen, 2009).

Det ble også lagt vekt på at en innføring av et gradssystem som er lett forståelig og sammenlignbart, herunder bruk av tillegg til vitnemålet (Diploma Supplement), for å fremme europeiske borgeres mulighet til sysselsetting og gjøre det europeiske systemet for høyere utdanning mer konkurransedyktig (Regjeringen, 2009).

I følge de europeiske utdanningsministrenes felleserklæring, Bologna, 19. juni 1999 forplikter medlemslandene seg til disse kravene:

- Inndeling av gradssystemet i to hovednivåer, lavere og høyre nivå. Lavere nivå, som skal ha en varighet på minimum 3 år, må være bestått for å kunne fortsette til høyre nivå. Graden som tildeles etter lavere nivå, skal tilfredsstillе det europeiske arbeidsmarkedets behov for kvalifikasjoner. Høyre nivå skal føre til en mastergrad og/eller en doktorgrad slik det gjør i mange europeiske land.
- Innføring av et system med studiepoeng, slik som i ECTS-systemet, for å fremme størst mulig mobilitet for studentene. Studiepoeng skal også kunne oppnås i sammenhenger utenfor høyre utdanning, innbefattet livslang læring, forutsatt at de blir godkjent av de mottakende høyre utdanningsinstitusjonene.
- Fremme av mobilitet ved å overkomme hindre for en effektiv praktisering av fri flyt med særlig henblikk på: - for studenter: tilgang til studie- og utdanningsmuligheter og beslektede tjenester - for lærere, forskere og administrativt ansatte: godkjenning og uttelling for perioder brukt til forskning, undervisning og utdanning i en europeisk kontekst uten at deres lovbestemte rettigheter blir forringet.
- Fremme av europeisk samarbeid om kvalitetssikring for å utvikle sammenlignbare kriterier og metodikk.
- Fremme av de nødvendige europeiske dimensjoner i høyre utdanning, særlig når det gjelder utvikling av studieplaner, samarbeid mellom institusjoner, utvekslingsordninger og integrerte studie-, utdannings- og forskningsprogrammer.

4.16 NORGES STRATEGI FOR HVITERUSSLAND

Norges strategi for Hviterussland er relevant å ha med fordi den kan hjelpe til med å belyse den norske regjeringens holdning til Hviterussland, med en slik synsvinkel kan det hjelpe til med å sette utviklingen i landet i en hjemlig kontekst. At man ut ifra denne vinklingen kan få en annen forståelse av det hviterussiske regimet enn kun gjennom den ideologiske og teoretiske analysen.

Regjeringens overordnede målsetting overfor Hviterussland er å bidra til demokratisk utvikling og økt respekt for menneskerettighetene. Som ledd i dette arbeidet, gis det aktiv støtte til hviterussisk opposisjon og frivillige organisasjoner for å legge grunnlaget for en omstilling til et demokratisk styresett. Denne strategien gir en oversikt over Regjeringens tiltak på dette området. Strategien er også et svar på Stortingets anmodning av 19. desember 2006 om å øke ressursene til opposisjonen og det sivile samfunn i Hviterussland og utarbeide en bred strategi for demokratistøtte til det sivile samfunn og opposisjonen (Regjeringen, 2007)

EU har også besluttet å holde Hviterussland utenfor den såkalte Naboskapspolitikken (European Neighbourhood Policy - ENP). EU lanserte imidlertid i november 2006 en "skyggehandlingsplan" som viser hva Hviterussland går glipp av ved ikke å velge reformer. Planen inneholder 12 konkrete krav til hviterussiske myndigheter som alle må innfris for at EU skal være villig til å normalisere forbindelsene med landet: i) frie valg, ii) fri adgang til informasjon, iii) organisasjonsfrihet, iv) løslatelse av politiske fanger, v) etterforskning av omstendighetene omkring forsvunne personer, vi) et uavhengig rettssystem, vii) stans i vilkårlige arrestasjoner og viii) kritikkverdige fangebehandling, ix) respekt for nasjonale minoritetenes rettigheter, x) retten til frie fagforeninger og entreprenørvirksomhet uten statlig innblanding, xi) avskaffelse av dødsstraff og xii) vilje til å motta assistanse fra OSSE, EU og andre internasjonale organisasjoner for å styrke menneskerettighetene i landet (Regjeringen, 2007).

Hviterussland er det eneste europeiske landet som ikke deltar i Europarådet. I 1997 ble landets gjestestatus i parlamentarikerforsamlingen (PACE) opphevet. Rådet følger den politiske situasjonen nøye og har utarbeidet en handlingsplan med tiltak som studentutveksling, opplæring i politiske rettigheter og støtte til det sivile samfunn, og opprettelse av et informasjonskontor om Europarådet i Minsk. Rådet krever også etterforskning av forsvinningene til flere opposisjonspolitikere

Norges bilaterale kontakter med Hviterussland er svært begrenset og i tråd med EUs restriktive linje. Norske myndigheter har jevnlig gitt uttrykk for skarp kritikk av Lukasjenkas styre. Det norske synet er formidlet av utenriksministeren overfor norske og internasjonale media, gjennom innlegg på embetsnivå i OSSEs faste råd, Europarådets ministerkomite og NATOs råd, og gjennom norsk tilslutning til EUs felles holdning om sanksjoner. Kritikk av manglende forsamlingsfrihet og faglige rettigheter er blitt framført i Den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen (ILO). Fra norsk side er det gjort kjent at Norge vil øke støtten til demokrati- og menneskerettighetsprosjekter i Hviterussland (Regjeringen, 2007).

Etter regjeringens oppfatning vil det være formålstjenlig å styrke dialogen og kontakten med hviterussiske myndigheter for å påvirke myndighetene i demokratisk retning. Dette kan gjøres uten at Norge bryter med den felles vestlige linjen som innebærer delvis isolasjon av Hviterussland. Fra norsk side vil vi utnytte en slik dialog til å understreke behovet for at landet oppfyller kravene fra det internasjonale samfunn når det gjelder demokrati og menneskerettigheter. Samtidig vil vi vise til det brede engasjementet Norge har med øvrige land i regionen, og understreke vår vilje til raskt å styrke samarbeidet på en lang rekke områder også med Hviterussland dersom myndighetene viser vilje til reform. Regjeringen er samtidig opptatt av å synliggjøre at de restriksjoner som er innført ikke er rettet mot den hviterussiske

befolkningen, og at styrket kontakt mellom befolkningen i Hviterussland og i Europa er ønskelig (Regjeringen, 2007).

Den norske Helsingforskomiteen er den viktigste samarbeidspartneren for demokratifremmende tiltak inne i landet. Helsingforskomiteen har gjennom flere års tilstedeværelse opparbeidet seg et bredt kontaktnett i Minsk så vel som i regionene og samarbeider med flere presseorganer, journalistorganisasjonen, et bredt spekter av frivillige organisasjoner og uavhengige kulturarbeidere. Komiteen samarbeider også med hviterussiske aktører om å tilby juridisk og praktisk bistand, støtter regionale aviser og alternative kulturtilbud. Norge er ikke alene om å støtte landets sivile samfunn, men vi når trolig ut til flere organisasjoner på grasrota utenfor Minsk (Regjeringen, 2007).

Noen av regjeringens viktigste punkter som angår Demokrati, menneskerettigheter og sivil samfunn er:

- trappe opp støtten til eksiluniversitetet for hviterussere i Vilnius, European Humanities University (EHU), bl.a. ved å bygge opp Bachelor og Masterprogrammene i statsvitenskap ved EHU
- støtte studentutvekslingstiltak og opplæringsprogrammer i regi av Europarådet
- vurdere demokratifremmende grenseoverskridende prosjekter på grasrotnivå i Hviterussland innenfor rammene av EØS-finansieringsordningene i Polen og de baltiske landene
- støtte ofre for myndighetenes overgrep, bl.a. i form av juridisk rådgivning, advokathjelp og materiell hjelp
- bidra til at studenter som har mistet studieplassen og arbeidstakere har mistet jobben gis en mulighet til å finne alternativer i eller utenfor Hviterussland
- bidra til å styrke Europarådets arbeid med å kartlegge omstendighetene omkring forsvunne personer i Hviterussland og spesielt oppfølgingen av den kypriotiske parlamentariker Porgurides rapport som ble fremlagt i 2004

I dette kapitlet har jeg tatt for meg en lang rekke begreper og teorier. Jeg har i korte trekk sagt litt om hvorfor disse er med, men vil i kapittel 6-8 gå nærmere og mer detaljert inn på hvorfor jeg har valgt ut nettopp disse teoriene og begrepene. Jeg vil bake det inn med empirien jeg har fått inn. I neste kapitte (kapittel 5), vil jeg ta for meg mine metodiske valg.

5 VALG AV VITENSKAPELIG METODE

I dette kapitlet vil jeg ta for meg mine metodiske valg. Det vil komme en drøfting av mitt ontologiske og epistemologiske ståsted. På bakgrunn av det valget har tatt noen

metodiske valg som jeg vil beskrive og begrunne senere i samme kapittel som omhandler de ulike fasene i undersøkelsen, bl.a. hvordan jeg har samlet inn, tolket og analysert data. Den siste delen av kapitlet tar for seg gyldighet og pålitelighet.

Nedenfor vil jeg si noe om den teoretiske forklaringen på *virkelighet*, *sannhet* og *kunnskap* (Jacobsen, 2005) fordi dette er grunnlaget for enhver metodisk tilnærming. Jeg vil her beskrive hvilket standpunkt jeg velger å ta innenfor området, og hvorfor jeg har valgt nettopp disse. Holme sier at metode er et begrep som omfatter svært mye, og i den sammenheng siterer han Mathilda White Riley:

Samfunnsvitenskapelig metode omfatter både organisering og tolkning av data som hjelper oss til å få en bedreforståelse av samfunnet (White Riley, 1963).

Og det er nettopp dette jeg ønsker å oppnå. Jeg vil se på EHU som en enhet, forsøke å få en bedre forståelse av hvordan den fungerer og hvilken betydning den eventuelt har i det hviterussiske samfunnet.

5.1 CASESTUDIE

Betegnelsen 'case' kommer av det latinske casus og understreker betydningen av det enkelte tilfelle. [...] Terminologien vektlegger derfor at det dreier seg om ett eller noen få tilfeller som gjøres til gjenstand for inngående studier. Ofte er idealet å gå i dybden på en case og presentere en helhetlig analyse som står på egne ben. (Andersen S., 1997, ss. 8-9)

Det sentrale er definisjonen av hva en *undersøkelsesenheter* er. I casestudier settes fokuset på én spesiell enhet – den enheten vi er interessert i å undersøke. Men man kan ha mange forskjellige typer enheter, og de kan avgrenses både i rom og tid (Jacobsen, 2005). På laveste nivå har vi enheter som ikke refererer til andre enn seg selv, noe vi kaller *absolutte enheter*. Den vanligste typen absolutte enheter er enkeltindivider. Men case kan være på et høyere nivå, det vi kaller en *kollektiv enhet*. En kollektiv enhet består av flere absolutte enheter og kan være en gruppe, en organisasjon eller et lokalsamfunn (f.eks. en enkelt kommune). Innen en organisasjon vil vi finne flere grupper, og vi vil finne flere enkeltindivider innen hver gruppe. Jo høyere nivå enheten er på, desto flere underenheter består den av (Jacobsen, 2005).

I samfunnsvitenskapelige studier ser det likevel ut til at en case i praksis defineres som en enhet på det vi kan kalle et mellomnivå. Samfunnsvitenskapen er sjelden interessert i kun ett enkeltindivid, derfor velges sjelden det laveste nivået (Jacobsen, 2005).

5.2 ONTOLOGI

Begrepet ontologi har gresk opprinnelse og betyr noe slikt som «slik ting faktisk er». Ontologien er dermed læren om hvordan virkeligheten faktisk ser ut (Jacobsen, 2005). Ontologien legger premissene for et kunnskapssyn, en epistemologi, som sier

at det er kunnskap om enkeltmenneskers formålsrasjonelle valg. Mennesket definerer seg ikke ut fra seg selv, men ut fra sine sosiale engasjementer og tilhørighet i ulike felleskap. Man forstår og utvikler seg selv gjennom og i møte med andre (Nyeng F. , 2008). Det ontologiske utgangspunkt vil få betydning for hva vi leter etter når vi skal gjennomføre en undersøkelse: generelle lovmessigheter eller forståelse for det spesielle og unike (Jacobsen, 2005). I det postmoderne perspektivet er sosiale fakta snarere sosiale konstruksjoner som oppstår i spesifikke valgte perspektiver på den sosiale verden. Begrepet om kunnskap som et bilde av virkeligheten blir altså erstattet av et begrep om sosial virkelighetskonstruksjon. Postmodernistene avviser idéen om den absolutte sannhet. Det vil alltid eksistere et mangfold av virkelighetsforståelser. Ethvert samfunn eller kultur vil altså konstruere sine egne versjoner av virkeligheten som gis status som kunnskap. I dette perspektivet fokuseres det på tolkning og forhandling av mening i den sosiale verdenen (Kvale S. , 1996).

Forskere med en konstruktivistisk holdning vil ikke søke etter den egentlige sannhet, men i stedet studere de kulturelle konstruksjonsprosessene når sannheten kommer frem. Forskerens oppgave blir altså å belyse den prosessen som konstruksjon av mening utgjør og forklare hvordan mening er nedfelt i språket og handlingene til de sosiale aktørene. Språket er selve nøkkelen til forståelse i den sosial konstruktivistiske tilnærming - personen og den sosiale verden blir konstruert gjennom språket (Bugge, 1999). Sosial konstruktivistisk orienterte teoretikere oppfatter også objektivitet som en umulighet; «no human being can step outside of her or his humanity and view the world from no position at all, which is what the idea objectivity suggests, and this is just as true of scientists as everyone else» (Burr, 1995).

Den gode forsker er følsom overfor kvalitative distinksjoner og har en evne til å se og formidle nye perspektiver. Med vektleggingen av forskerens betydning settes det imidlertid også store krav til vedkommende evne til (selv-)refleksjon (Bugge, 1999).

5.3 EPISTEMOLOGI

Epistemologi betyr noe slikt som «læren om kunnskap». Hvordan og i hvor stor grad er det mulig å tilegne seg kunnskap om virkeligheten? (Jacobsen, 2005). Jacobsen skiller mellom en positivistisk og en fortolkningsbasert tilnærming hvor positivismen tar utgangspunkt i at alt kan studeres empirisk ved hjelp av sansedata. Meninger og personlige opplevelser av interesser blir i denne tilnærmingen avvist som upålitelig data (Jacobsen, 2005). Resultater fra ulike undersøkelser kan så kobles, og man kan få en stadig bedre oversikt over de lovmessigheter som samfunnet styres av (Jacobsen, 2005).

Den fortolkningsbaserte tilnærmingen mener derimot at det kun finnes ulike forståelser av virkeligheten og ikke én objektiv virkelighet som er lik for alle. Fortolkning av og meningsdannelse i spesielle sosiale fenomener står sentralt når man skal forstå virkeligheten. Dette vil også si at det ikke finnes lovmessigheter som vil gjelde på tvers av tid og rom og alt må forstås i sin spesifikke kontekst (Jacobsen, 2005).

Et epistemologisk utgangspunkt reflekterer over hva vi kan vite om verden og hvordan vi kan vite det, og at det er umulig å tenke seg en objektiv kunnskap om samfunnet. Hva vi ser, vil avhenge av hva vi er interessert i, hva vi er opplært til å se og hva vi er opplært til ikke å se. Denne tilnærmingen innebærer også at det finnes en virkelighet «der ute», en virkelighet som er forskjellig fra forskerens subjektive opplevelse. Til en viss grad kan denne virkeligheten beskrives ved hjelp av empiri, selv om ikke alle sider av virkeligheten er like enkle å beskrive og bli enige om (Jacobsen, 2005). Videre skriver Jacobsen at et epistemologisk utgangspunkt er nettopp at den menneskelige hjerne er begrenset, og at vi derfor alltid vil se noe og overse noe annet. Positivismen står sentralt i epistemologien og det finnes tre teser som er viktige.

1. Det finnes en objektiv verden utenfor oss selv.
2. Den objektive virkeligheten kan studeres på en objektiv måte.
3. Vi kan opparbeide en kumulativ kunnskap om den objektive verden.

Jeg befinner meg innenfor den klassiske liberalismens tradisjon hvor menneskenes rettigheter i utgangspunktet skal gi borgerne størst mulig spillerom. Som for eksempel Kant formulerte det, skal enhver borger tilkjennes så mye frihet som er forenlig med en tilsvarende frihet for alle andre borgere (Svendsen, 2012).

Mens det hviterussiske samfunnet kanskje best kan beskrives gjennom Rousseau som mente at samfunnet må organiseres i overensstemmelse med den allmenne vilje. Denne allmenne vilje er dog ikke det samme som flertallets vilje. Overfladisk sett kan det se ut som Rousseau var tilhenger av demokrati, men egentlig var han tilhenger av en autoritær styreform hvor all reell makt skal ligge i hendene på en eneste person. Denne personen, «lovgiveren», skal være utenfor det formelle maktapparat, men allikevel ha all makt (Martinsen, 1991). For at det enkelte menneske skal kunne akseptere et slikt samfunnssystem, må det indoktrineres fra barnsben av. Det er derfor viktig at skolevesenet er statlig, og også at all annen utdanning foregår i statlig regi. Denne indoktrineringen kalles sosialisering. I sitt syn på utdanning var altså Rousseau på linje med Platon (Martinsen, 1991).

5.4 FORSKJELLIGE TILNÆRMINGER TIL ONTOLOGI OG EPISTEMOLOGI

5.4.1 Positivistisk syn

Positivismen tar utgangspunkt i at vitenskapelige metoder gjør det mulig å avdekke en objektiv virkeligheten (Marsh & Furlong, 2002). Positivistene følger en fundamentalistisk ontologi og ønsker å fastslå et kausalt forhold mellom det sosiale fenomen og derigjennom utvikle forutsigbare og forklarende modeller. For positivistene eksisterer verden uavhengig av vår viten om den. Positivistene foretrekker en kvantitativ analyse og ønsker å produsere «objektive» og generaliserende funn (Marsh & Furlong, 2002). Målet er å bruke en hvilken som helst form for observasjon til å teste hypoteser mellom sosiale fenomen som blir forsket på.

5.4.2 Realistisk syn

Verden eksisterer uavhengig av vår viten om den. Akkurat som positivistene er de fundamentalister. Realistene mener at det finnes dype strukturelle forhold i det sosiale fenomen, som ikke kan observeres direkte, men som er avgjørende for enhver forklaring på en oppførsel. De hevder at ikke alle sosiale fenomen, og forholdet mellom dem, er mulige å observere direkte. Det finnes dype strukturer som ikke kan observeres og det som kan observeres kan framlegge et ukorrekt bilde av disse fenomenene/strukturene og deres effekt (Marsh & Furlong, 2002). Realistene indiserer at det finnes en virkelig verden «der ute», men understreker at utfallene er formet av måten verden er konstruert sosialt. På bakgrunn av dette kan man her bruke både kvantitative og kvalitative data.

5.4.3 Hermeneutisk syn

Hermeneutikk representerer det samme som en fortolkningsbasert tilnærming. En forsker med en hermeneutisk tilnærming ønsker å forstå ikke å forklare, hermeneutikken fokuserer på hvilken betydning handlinger har for den som handler og pleier å bruke kvalitativt bevis og legger frem resultatene som en interpretasjon av forholdet av det sosiale fenomenet som er forsket på. Dette betyr at de kan bruke både kvalitative og kvantitative data. Kvantitative data vil i denne sammenheng kun kunne brukes for de forholdene som man kan observere direkte (Marsh & Furlong, 2002). De mener at verden er sosialt eller usammenhengende konstruert. Forskerne av denne retningen mener det ikke finnes noen objektiv sannhet, at verden er sosialt konstruert og at oppgaven til samfunnsviterne er å studere disse konstruksjonene.

Med min problemstilling og tilnærming til denne, vil jeg forsøke å forstå og tolke en organisasjon og dens påvirkningskraft i forhold til hviterussisk høyere utdanning. Jeg vil se på hvilken betydning forskjellige handlinger kan ha for organisasjonen og vil i den sammenheng benytte meg av kvalitativ metode. I denne oppgaven er det

vanskelig å ha et positivistisk syn idet det kun er et objekt som skal analyseres, det vil bli vanskelig å få objektive og generaliserende resultater da det ikke er flere objekter å sammenlikne med. For å få tak på hvordan mennesker konstruerer virkeligheten, blir man nødt til å velge et forskningsopplegg som vektlegger nærhet (undersøkeren må ha evne til å forstå det han eller hun undersøker), dialog (andres oppfatning av virkeligheten kan bare forstås gjennom intensiv og langvarig samtale) og fleksibilitet (opplegget må kunne tilpasses den virkeligheten som konstrueres i løpet av selve forskningsprosessen) (Jacobsen, 2005). Med min liberalistiske, konstruktivistiske tilnærming velger jeg derfor innen epistemologien et hermeneutisk syn.

Som man ser i positivismen, er verden for den objektivt til stede uavhengig av oss selv. Den går for forskning som skaffer til veie kunnskap om en objektiv, ikke-menneskeskapt virkelighet (Nyeng F. , 2008). Hvis man skulle gjort denne oppgaven positivistisk og 100% kvantitativt ville man sendt ut spørreskjema til et større antall mennesker og helt utelukke dybdeintervjuene. Dette for f.eks. å kartlegge, hvor mange tidligere studenter ved EHU har vendt tilbake til Hviterussland.

5.5 VALG AV METODE OG DESIGN PÅ UNDERSØKELSEN

I delkapittel 5.5.1 vil jeg gå inn på mitt valg av induktiv kontra deduktiv tilnærming. Jeg vil beskrive de forskjellige tilnærmingene, og komme med en begrunnelse for mitt valg. Det samme vil jeg gjøre i delkapittel 5.5.2 og 5.5.2 når det gjelder intensiv kontra ekstensiv tilnærming og kvalitativ kontra kvantitativ metode.

5.5.1 Induktiv kontra deduktiv tilnærming

Ved en deduktiv tilnærming (fra teori til empiri) hevdes det at den beste fremgangsmåten er å først skape seg noen forventninger om hvordan virkeligheten ser ut, og deretter gå ut og samle inn empiri for å se om forventningene stemmer overens med virkeligheten. Forventningene dannes her på bakgrunn av tidligere empiriske funn og tidligere teorier (Jacobsen, 2005). Formålet er å bekrefte eller avkrefte teoriene. Denne retningen blir kritisert for å frambringe svært avgrenset informasjon, og fordi forskeren, når han går inn i forskningsprosessen, allerede vet hva han leter etter, kan arbeidet bære preg av at svaralternativene allerede er gitt. Fordelen er at forskeren blir tvunget – gjennom utforming av standardiserte måleapparater – til eksplisitt å formulere sine forutsetninger knyttet til hvilken informasjon som er relevante.

En induktiv metode (fra empiri til teori) er særpreget av at forskeren nærmer seg empirien uten noen forventninger om hvordan verden ser ut. Forskeren tar altså ikke med seg noen hypoteser eller teorier, men forsøker så godt som mulig å samle

empiri som siden skal tolkes (Busch T. , 2013). Idealet her er forskere som går ut i virkeligheten med noe tilnærmet et helt åpent sinn, samler inn all relevant informasjon og til slutt går i tenkeboksen og systematiserer de data de har fått inn. Ut fra en slik tilnærming dannes så teoriene (Jacobsen, 2005). Denne retningen blir kritisert for at det er umulig og naivt å tro at mennesker kan gå ut i virkeligheten med et helt åpent sinn.

På bakgrunn av at jeg gikk for en hermeneutisk, konstruktivistisk tilnærming og undersøkte relasjoner og så på hvilken betydning forskjellige handlinger har for organisasjonen, så var min vurdering at en induktiv metode egnet seg best i min oppgave. Dette også fordi jeg i oppgaven forsøkte, med et åpent sinn som mulig, å samle empiri som jeg så tolket. Jeg har dybdeintervjuet folk og sendt ut en liten spørreundersøkelse, gjennom dette, samlet jeg inn relevant informasjon, for deretter å systematisere og analysere de data jeg hadde fått inn. Jeg har også tatt i bruk dokument -og litteraturanalyse der det ikke var mulig å få tak i primærdata. Dette er dokumenter om synspunkter og fortolkninger og/eller hva som har blitt gjort i en situasjon. Jeg ønsket gjennom intervju å finne ut mer om EHU, for å forstå organisasjonen bedre. Jeg ville også forsøke å få informasjon, gjennom intervjuer og spørreundersøkelser, om hvordan og hvorfor EHU drives som den gjør og om den har noen innvirkning på det hviterussiske samfunnet. Ved dokumentanalyser samlet jeg inn informasjon om Lukashenkas styre og politikk, bakgrunnen for denne og generelt om hvordan den hviterussiske staten fungerer, men også informasjon om EHU. En deduktiv metode ville her vise seg vanskelig å bruke, fordi man med en hermeneutisk tilnærming ønsker å forstå, ikke å forklare. Jeg ønsker en større forståelse av EHU, stengingen av denne og miljøet den befinner seg i.

(Jacobsen, 2005) beskriver en rekke utfordringer ved dette er om undersøkeren klarer å være helt åpen for alle detaljer og nyanser. Mennesker er lært opp til å se noe og overse noe annet. Dermed vil det alltid være fare for at vi foretar en ubevisst siling av informasjon (Jacobsen, 2005). Et annet problem han beskriver er knyttet til idealet *nærhet*. I enkelte tilfeller kan rett og slett nærheten bli for tett, undersøkelsen blir fanget av det han eller hun studerer. Man kan ende opp med å måle noe man selv har skapt, heller enn å måle hvordan respondenten opplever et fenomen. Det største problemet oppstår på grunn av den tette nærheten mellom den som undersøkes, og den som undersøker (Jacobsen, 2005).

Ettersom jeg etter to års opphold i landet, har kjent og følt på regimet og derfor har sterke meninger om det, vil det være utfordrende å være objektiv. Synet mitt kan lett bli farget ved at jeg ikke klarer å holde meg objektiv i en intervjusituasjon, at jeg trekker inn mine egne erfaringer og synspunkter. Og at jeg kanskje ikke klarer å se

det jeg burde, men heller ser det jeg vil se. Det er også en utfordring å holde seg nøytral og objektiv i forhold til forståelsen og beskrivelsen av styret i Hviterussland. Jeg er selvfølgelig farget av mine omgivelser og oppvekst i et vestlig liberalistisk land og ser på verden med andre briller enn en hviterusser gjør. Man kan så stille seg spørsmålet om det faktisk er mulig å holde seg objektiv i en slik sammenheng.

Et annet problem er kildene, det har vært vanskelig om ikke umulig å få kontakt med noen representanter fra den hviterussiske regjeringen og deres syn på saken. Mine kilder har alle vært på EHUs side både når det kommer til intervjuobjekter og dokumenter. Det er en utfordring å holde seg kritisk og analytisk og ikke la seg «rive med» når man analyserer denne informasjonen.

5.5.2 Intensivt kontra ekstensivt design

Et ekstensivt design innebærer at studentene samler data fra mange kilder, for eksempel gjennom en spørreskjemaundersøkelse (bredde). I et intensivt design går de mer i dybden og samler data fra et fåtall kilder, for eksempel gjennom intervjuer (dybde) (Busch T. , 2013). Det intensive opplegget kjennetegnes ved at vi går i dybden på noen få enheter. Vanligvis tenker vi oss her at enhetene er individer, mennesker.

Jacobsen nevner to ting om hva det vil si å gå i dybden av et fenomen.

- a) Å gå i dybden er et forsøk på å få fram så mange nyanser og detaljer som mulig i selve fenomenet.
- b) Å gå i dybden er et forsøk på å få en så helhetlig forståelse som mulig av forholdet mellom undersøkelsesenheten og den konteksten undersøkelsesenheten inngår i.

I mange tilfeller er vi interessert i å se på samspillet og relasjonene mellom f.eks. et individ og en spesiell kontekst, det være seg en organisasjon, en spesiell gruppe eller en spesiell situasjon (Jacobsen, 2005). Innenfor intensiv design kan vi tenke oss to ulike typer: case-studier og små-N-studier. Den første typen egner seg godt når vi ønsker å få tak i hvordan samspillet er mellom en spesifikk kontekst og et fenomen, mens den andre egner seg godt når vi vil ha flest mulig nyanser (Jacobsen, 2005). Problemet med et intensivt design er at studiene i stor grad blir spesifikke, dvs. at de kun forholder seg til en spesiell kontekst eller til noen få enheter.

I beskrivelsen av ekstensivt design trekker Jacobsen igjen frem to hovedformål:

- a) Å gå i bredden er et forsøk på å få en presis beskrivelse av omfanget, utstrekningen og/eller hyppigheten av et fenomen på tvers av ulike kontekster.
- b) Å gå i bredden øker mulighetene for å generalisere funnene fra et utvalg til en populasjon.

Man kaller ofte ekstensive design for utvalgsundersøkelser. Bakgrunnen for navnet er at slike undersøkelser baserer seg på at vi har en populasjon vi ønsker å vite noe mer om. Siden populasjonen ofte er meget stor, er det vanskelig å av ressursmessige årsaker å undersøke alle. Derfor må man gjøre et utvalg fra populasjonen. Hvis utvalget er foretatt på en spesiell måte, kan man generalisere fra utvalg til populasjon med en kjent grad av usikkerhet. Ekstensive undersøkelser egner seg spesielt godt når vi ønsker å få frem forskjeller og likheter mellom flere enheter, og passer dermed også godt hvis vi ønsker å kartlegge sammenhenger mellom ulike forhold (Jacobsen, Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. 2. utgave, 2005). Problemet med dette designet kan være at man i undersøkelsen vil få informasjon som kan bli overfladisk, styrt via hva man har valgt å inkludere i spørreskjemaene, og kan også forekomme løsrevet fra sin naturlige kontekst.

På bakgrunn av tidligere metodiske valg jeg har tatt ble det intensivt design som passet best for meg. Jeg har gjort en casestudie av EHU og trengte derfor å gå i dybden for å finne relevant informasjon. Jeg har intervjuet et fåtall mennesker og gjort en liten spørreundersøkelse. Jeg prøver å finne svar på samspillet mellom EHU og akademisk frihet i Hviterussland, kan EHU påvirke eller bidra til akademisk frihet? Jeg har gått i dybden og forsøkt å finne så mange nyanser og detaljer som mulig om EHU og akademisk frihet i Hviterussland.

5.5.3 Kvalitativ kontra kvantitativ metode

I intensivt design, med få respondenter og mange variabler, er kvalitative data ofte å foretrekke. Ved en kvalitativ metode blir det noen flere valgmuligheter med observasjon, individuelle intervjuer, gruppeintervjuer og innsamling av dokumentdata som de viktigste metodene (Busch T. , 2013). I kvalitative undersøkelser vil en kunne endre undersøkelsesopplegget under selve gjennomføringen av undersøkelsen. Denne fleksibiliteten gjelder to forhold. For det første er det en fleksibilitet i forhold til hvilke erfaringer en gjør i selve undersøkelses- og datainnsamlingsfasen. Dersom en i løpet av undersøkelsen finner at visse problemstillinger er uteglemt eller feil stilt, retter en på dette. For det andre er opplegget fleksibelt i forhold til hvilken måte en nærmer seg de ulike undersøkelsesenheterne på. Dette gjelder både spørsmål som blir tatt opp, og i hvilken rekkefølge et tar disse opp (Holme, 2004). Videre skriver Holme at dette også kan være en svakhet ved den kvalitative metoden, dette fordi en slik fleksibilitet gjør det vanskelig å sammenligne data fra de ulike enhetene. Disse dataene kan ha kommet fram med grunnlag i delvis forskjellige problemforståelser hos forskeren selv, og delvis svært forskjellige forhold under innsamlingen av data.

Holme skriver at en kvantitativ metode søker å hjelpe disse svakhetene ved å standardisere opplegget. For det første skiller en klart mellom teoriutvikling og problemutviklingsfasen og den praktiske datainnsamlingen. For det andre innebærer standardiseringen at alle undersøkelsesenheter blir stilt overfor de samme spørsmålene og svarene, for eksempel i form av spørreskjema. Svakheten her ligger i at en ikke har noen garanti for at den informasjonen en samler inn, i særlig grad er relevant for ens problemstilling.

Utfordringen ved en kvalitativ metode er at den er ressurskrevende på den måten at det er vanskelig å ha mange respondenter til undersøkelsen. Hvis jeg skulle hatt et stort antall respondenter, ville jeg raskt mistet oversikten over resultatene. Den er også krevende i den form at det tar mye tid og arbeid i å analysere både dokumenter, men særlig intervjuene fordi det tar tid å renskrive dem og å få frem det som er viktig. Nedenunder kommer en oversikt over mine informanter og deres stilling.

INFORMANTOVERSIKT

Nummer	Stilling	Bedrift/organisasjon	intervjudato
1	Rektor	EHU	09.02.2016
2	Chair of the Senate	EHU	08.02.2016
3	PhD og lærer	EHU	10.02.2016
4	Første ambassadesekretær	Norges Kgl. Ambassade i Kiyv	20.03.2016

Utenom disse tok jeg for meg dokumentanalyse for å finne ut mer om, historien bak stengingen av universitetet og hvordan regimet jobber/fungerer.

5.5.4 Oppsummering av mine metodiske valg

Ontologi	Epistemologi	Metode
Generelle lover finnes ikke	Virkeligheten er konstruert av mennesker og må studeres ved å undersøke hvordan mennesker oppfatter virkeligheten.	Induktiv
Fortolkende/konstruktivistisk	Hermeneutisk tilnærming	Nærhet
	Det unike og særegne.	Styrt av undersøkerens verdier og ord.

Jacobsen skriver at for å kunne ivareta en god undersøkelsesprosess, må man gå gjennom et sett av forholdsvis klare faser. I hver av disse fasene må forskeren foreta valg som vil få konsekvenser for undersøkelsens gyldighet og troverdighet. I denne sammenheng skiller han mellom følgende felles faser:

1. Utvikling av problemstilling.
2. Valg av undersøkelsesopplegg.
3. Valg av metodisk tilnærming – kvalitativ eller kvantitativ.

Jeg valgte meg EHU som undersøkelsesenheter og videre falt valget på å intervju rektoren, chair of the senate og en lærer ved EHU. Jeg ønsket å studere hvordan Norge forholdt seg til emnet ved å få et intervju med noen som jobber innenfor Minskdelegasjonen ved Norges ambassade til Hviterussland og forsøkte også å få informasjon eller intervju med noen fra den hviterussiske administrative siden, selv om dette kan vise seg å være vanskelig om ikke umulig. Utover dette har jeg benyttet meg mye av litteraturstudier og litterære referanser.

Etttersom det er mangel på primærdata på mitt forskningsområde har jeg brukt en del sekundærdata. Med dette følger både fordeler og ulemper. Om sekundærdata skriver Jacobsen at forskeren ikke samler inn informasjonene direkte fra kilden. I stedet baserer man seg som forsker på opplysninger som er samlet inn av andre. Dette innebærer at informasjonen ofte er samlet inn til et annet formål – en annen problemstilling enn den man som forsker ønsker å belyse. Kvalitative sekundærdata samles under fellesbetegnelsen *tekster*. Der man tar for seg eksisterende fortellinger og historier og forsøker å fortolke disse. Felles for både kvantitativ og kvalitativ utnytting av sekundærdata er at man må være bevisst på utvalget av kilder til dataene. Hvor kommer dataene fra, hvem har samlet dem inn osv.? spesielt skal det legges vekt på hvor troverdige kildene er, hvilke feil som hefter ved dem. Det vil ofte være et ideal å bruke både primær- og sekundærdata. Hvis man benytter flere ulike data, kan disse brukes til å kontrollere hverandre. Forskjellige data kan støtte opp om hverandre og dermed styrke de resultatene vi kommer frem til, men de kan også benyttes til å kontrastere ulike opplysninger (Jacobsen, 2005).

Videre i kapittel 5 vil jeg nå komme inn på noen etiske aspekter ved å gjøre en undersøkelse, de ulike fasene i en undersøkelse derunder formulering av problemstilling og forskningsspørsmål, innsamling av kvalitative data og utvalget av enheter og dokumenter og problemer med frafall. Dette blir delkapittel 5.6 – 5.10.

5.6 ETISKE ASPEKTER

Man vil i en forskningsprosess stå overfor noen etiske utfordringer. En slik utfordring står man overfor der man – ut fra metodiske hensyn – ønsker å skjule en undersøkelses hensikt for den som undersøkes. Men hvorfor er det interessant å skjule hensikten? En grunn er at det kan være en trussel mot en undersøkelses pålitelighet hvis folk vet at de blir undersøkt, eller at de vet om hva undersøkelsen skal benyttes til. Folk som har kjennskap til at det de gjør skal observeres og kartlegges, vil ofte ha en tendens til å opptre annerledes enn det de ville gjort i en vanlig situasjon (Jacobsen, 2005).

I nyere forskningsetikk inkluderes det grunnleggende humanistiske perspektivet hos Kant – man skal ikke skade andre, eller ville dem vondt – men praktiske, etiske avveininger underkastes i større grad det som kan kalles en *konsekvenslogikk*. En slik tilnærming forutsetter at man hele tiden må vurdere de gevinstene man kan oppnå gjennom forskningen, opp mot de problemene respondenten kan oppleve. Utgangspunktet for forskningsteknikken i Norge i dag er tre grunnleggende krav knyttet til forholdet mellom forsker og dem det forskes på: informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt (Jacobsen, 2005).

Min helt klart største etiske utfordring i mitt arbeid er kravet på privatliv, altså om hvorvidt jeg skal referere til mine informanter med navn eller ikke. To av informantene er høytstående ledere ved EHU og vel kjent og dermed kan man tro at det, for dem, ville være i orden å bli nevnt ved navn. Dessverre gjorde jeg ingen klar avtale med noen av de fire informantene mine i intervjusituasjonen om hvorvidt jeg kan nevne de med navn i oppgaven. Noe jeg definitivt i ettertid ønsker jeg hadde gjort. Men nettopp fordi jeg ikke gjorde dette velger jeg å referere til informantene med tallene 1, 2, 3 og 4.

5.7 ULIKE FASER I UNDERSØKELSEN

I de påfølgende avsnittene vil jeg ta for meg de praktiske aspektene i en forskningsprosess. Jeg vil skrive om hvilke valg som må tas og hvilke konsekvenser valgene eventuelt kan og vil ha. Det finnes ingen perfekt forskningsprosess. Alle slike prosesser vil være beheftet med feil, svakheter og manglende presisjon. Poenget med å kunne forskningsmetode er ikke å unngå slike feil – det er ikke mulig – men å kunne gjøre rede for hvilke mulige svakheter som er knyttet til resultatene av en konkret undersøkelse.

Jeg har allerede valgt å bruke en kvalitativ tilnærming i min oppgave. Og i den sammenheng skriver Jacobsen om faser som følger den kvalitative metoden:

1. Hvordan skal vi samle inn informasjon?

2. Utvalg av enheter.
3. Hvordan skal vi analysere de data vi får inn?
4. Hvor gode er funnene og konklusjonene?
5. Tolkning og tolkningsfeil.

Jeg vil videre ta for meg disse forskjellige og aktuelle samfunnsvitenskapelige metodene og forsøke å knytte dem opp mot mitt tema. Fremstillingen som Jacobsen har kommet med, synes jeg er grei og oversiktlig, derfor velger jeg å holde meg til den gjennom hele oppgaven.

5.7.1 Formulering av problemstilling

I dette avsnittet vil jeg beskrive hvordan jeg har kommet frem til formuleringen av min problemstilling. Dette vil si at jeg vil beskrive hvorfor jeg har tatt de valgene jeg har og hvilke konsekvenser det kan få for min videre forskning.

En problemstilling skal gi et klart bilde av hva oppgaven handler om, og hvilke spørsmål som skal diskuteres. For det andre gir den en rettesnor eller rød tråd i oppgaven (Busch T. , 2013). Når vi bestemmer oss for en problemstilling foretar vi et viktig valg: Vi avgrensner hva vi skal fokusere på. En slik avgrensning innebærer også at vi bestemmer oss for å ikke se på noe. Vi definerer bort noe (Jacobsen, 2005). Som beskrevet tidligere i oppgaven har jeg valgt følgende problemstilling:

Hva er betingelsene for akademisk frihet innen humaniora og samfunnsfag i Hviterussland?

Gjennom problemstillingen har jeg avgrenset hvilket *tema* jeg interesserer meg for – EHU. Ut ifra dette må jeg finne ut hvem jeg skal undersøke – *undersøkelsesenheterne*.

Problemstillingen kan jeg avgrense undersøkelsesenheten til EHU. For å komme meg videre derfra må jeg definere hvordan jeg har tenkt meg å analysere dette. En mulighet er å se på stengingen av universitetet, hvorfor og hvordan denne skjedde, om dette på noen måte har hatt noen form for innvirkning innenfor utviklingen av akademisk frihet i det hviterussiske samfunnet. Til slutt vil jeg ta for meg hvilken *kontekst* jeg skal fokusere på. Konteksten er de spesielle rammene som undersøkelsesenheten befinner seg innenfor. Konteksten her er akademisk frihet, men jeg vil også her avgrense og presisere.

I problemstillingen ønsket jeg å finne ut av betingelsene for akademiskfrihet innen humaniora og samfunnsfag i Hviterussland. For å hjelpe meg å besvare dette valgte jeg følgende forskningsspørsmål:

1. *Hvorfor forlot EHU sitt hjemland for å etablere seg i et annet land som hviterussisk eksil-universitet? Hva er årsaken til at EHU flyttet?*
2. *Hva er utfordringen ved å drive en institusjon med akademisk frihet i et fremmed land/Litauen?*
3. *Hvilken betydning har EHU for det hviterussiske samfunnet?*

Ved å formulere disse forskningsspørsmålene ønsker jeg å tilspisse valgene mine. De skal gi en nærmere forklaring på hva jeg legger i problemstillingen og begrepet «akademisk frihet».

5.8 INNSAMLING AV KVALITATIVE DATA

Her vil jeg ta for meg hvordan jeg har samlet inn kvalitative data på en måte som er egnet til den problemstillingen jeg har valg.

Jeg har valgt å samle inn data ved åpne individuelle intervjuer. Denne metoden egner seg ifølge Jacobsen når:

- a) Når relativt få enheter undersøkes
- b) Når vi er interessert i hva det enkelte individ sier
- c) Når vi er interessert i hvordan den enkelte fortolker og legger mening i et spesielt fenomen.

Jeg har valgt å ta for meg en enhet, for å finne ut mer om denne og dens påvirkningskraft i forhold til det hviterussiske samfunnet. For å finne ut mer om dette intervjuet jeg to ansatte ved administrasjonen på EHU og en lærer. Det ble også et intervju med Norges ambassade til Ukrainas første sekretær, dette for å få en bredere forståelse av det hviterussiske samfunnet og hvordan regimet fungerer.

Siden det var få respondenter/informanter i denne studien var det viktig å gå i dybden på det jeg ville undersøke. Jeg ønsket å utforske hva intervjuobjektene mine mener om saken og deres individuelle synspunkter. Målet mitt var å øke informasjonsverdien og å skape grunnlag for en dypere og mer fullstendig forståelse for målet med undersøkelsen. Det vil med andre ord si at jeg var ute etter å få frem informantens fortolkning og forståelse av hvordan EHU jobber og deres påvirkningskraft.

For å sikre at dataen jeg får inn ble noenlunde strukturert, og ikke alt for komplekse, gikk jeg inn i intervjuene med en intervjuguide med fast tema og spørsmål i en fast rekkefølge. Dette for å få mest mulig konkrete svar til min problemstilling og mine forskningsspørsmål, altså at informantene/respondenten gir meg den informasjonen jeg ønsker og trenger for å kunne legge en bedre innsamlingsstrategi for

organisasjonen vår. Men jeg ville allikevel ikke at intervjuguidene skal bli for stramme, det skulle være åpent for at respondenten/interessentene kan svare med sine egne ord og ikke trenger å bruke noen faste svaralternativer.

Jeg har valgt å gjøre en casestudie og brukt for det meste kvalitative data som dokumentanalyse og dybdeintervju. Men det ble også en mindre spørreundersøkelse av noen elever ved EHU. Denne empirien kommer jeg til å ta for meg i kapittel 6 og 7. Spørreundersøkelsen gikk dessverre ikke helt som planlagt, dvs. at jeg hadde egentlig ikke planlagt å ha en spørreundersøkelse av studentene, men heller noen intervjuer. Dette lot seg ikke gjøre da det var eksamenstid på EHU i perioden jeg var der, og studentene var svært opptatte. Litt på sparket bestemte jeg meg så for å gjøre det til en spørreundersøkelse. Jeg lagde denne ut ifra intervju spørsmålene mine og den ble distribuert av en av universitetets ansatte gjennom Google Forms. Den ble sendt ut til ca. 50 studenter, men jeg mottok kun 14 besvarelser. På grunn av lite tid og mangel på planlegging, ble ikke spørsmålene i undersøkelsen ideelle til mitt formål, eller som spørreundersøkelse. Spørsmålene ble for åpne og lite konkrete, altså vanskelig for studentene å svare kort på. Noen av spørsmålene burde muligens også heller vært stilt til administrasjonen og ikke til studentene. Dette sammen med at det var eksamenstid gjorde nok at svarprosenten ble så lav som den ble. Og alt til sammen har gjort det utfordrende å kunne bruke dataen jeg fikk inn i analysedelen av oppgaven. Spørreskjemaet ligger som vedlegg bakerst i oppgaven.

5.9 UTVALG AV ENHETER

I prosessen med utvalg av enheter beskriver Jacobsen denne ved hjelp av 3 steg man skal gå igjennom, for å få et utvalg respondenter som i størst mulig grad er representativt for vårt forskningsarbeid. Disse 3 stegene er:

- 1) Skaff deg oversikt over alle de du ville ønsket å undersøke hvis du hadde ubegrenset tid, penger og analysemuligheter.
- 2) Del populasjonen inn i undergrupper.
- 3) Velg kriterier for utvelgelse av respondenter.

Skaff deg oversikt over alle de du ville ønsket å undersøke hvis du hadde ubegrenset tid, penger og analysemuligheter.

Da jeg i et av de foregående avsnittene analyserte og systematiserte problemstilling og forskningsspørsmål endte jeg opp med en oversikt som sa at jeg satt igjen med en enhet som er aktuell. Disse er nevnt i kapitlet om kvalitativ og kvantitativ metode. Videre viste oversikten at jeg hadde valgt ut noen videre punkter (Årsaken til at EHU måtte flytte? Hva er utfordringen ved å drive en institusjon med akademisk frihet i et

fremmed land, Litauen? Hvilken betydning har EHU på det hviterussiske samfunnet?) Om jeg hadde hatt ubegrenset med tid og ressurser ville jeg definitivt ønsket å gjøre noe av feltarbeidet i Hviterussland. Der ville jeg forsøkt å få tak i noen fra «den andre siden», fra den hviterussiske regjeringsadministrasjonen eller noen fra f.eks. utdannelsesdepartementet. Det kunne også ha vært interessant å intervju noen av de studentene som bor og lever i Hviterussland, men følger kurs og fag fra EHU online. Også det å intervju noen tidligere studenter som bor og jobber etter endte studier fra EHU i Hviterussland ville vært interessant.

5.9.1.1 Valg av kriterier for utvelgelse av respondenter

Å her ta for seg alle alternativene som Jacobsen har beskrevet, ville tatt for mye plass, derfor har jeg valgt å kun beskrive de metodene jeg har valgt meg ut, og hvorfor jeg har valgt dem.

Det mest sentrale budskapet er at utvalg av respondenter som oftest bør være formålsoverorientert. Dette innebærer at utvalget bør være styrt av hva slags informasjon vi ønsker å få (Jacobsen, 2005). I følge Jacobsen kan man kombinere de ulike metodene på et utall ulike måter. For min oppgave ville det vært praktisk å kombinere informasjon og snøballmetoden. Dette, for det første, fordi jeg har valgt meg ut noen respondenter som jeg mener kan gi meg mye og god informasjon, mennesker jeg mener sitter med mye kunnskap om det jeg er interessert i. For det andre, så kan det hende at jeg gjennom disse intervjuene vil få nye ideer og tips om andre som kan være verdt å intervju i denne sammenheng. Det er selvfølgelig også viktig å begrense antallet intervjuer man gjør i forhold til tiden og ressursene man har til disposisjon.

5.9.2 Dokumentutvelgelse

Jeg har også besluttet å benytte meg av kilder til dokumentundersøkelse. I denne forbindelse har jeg valgt å gå for kilder i ordform, det være seg artikler fra tidsskrifter, utdrag fra taler og partiprogram osv. De nøytrale institusjonene vil, ifølge Jacobsen, ha høyere troverdighet, spesielt institusjoner som ikke har noen egeninteresse i å få fram et spesielt bilde av en situasjon. Man må i denne prosessen være forsiktig, spørre seg selv om den eller de som har forfattet kilden kan ha egeninteresse i å forvrengte informasjonen? (Jacobsen, 2005). Akkurat dette er en særlig utfordring i denne undersøkelsen. Det er lite informasjon generelt om denne saken og den informasjonen som er å oppdrive er lite nøytral. De som var villige til å la seg intervju hadde alle tilknytning til EHU. Den hviterussiske regjeringen/administrasjonen lot seg ikke bringe i tale. Mange av dokumentene jeg

har fått tak i er også skrevet av folk som støtter EHU og til en viss grad dømmer det hviterussiske regimet.

5.10 FRAFALL

5.10.1 Problemet med ikke-svar

Selv om man har hatt en perfekt populasjonsliste og foretatt et perfekt sannsynlighetsutvalg, vil man kunne oppleve at ikke alle svarer. Man får problemer med at folk faller fra. Generelt kan man si at man opererer med to typer frafall (Jacobsen, 2005):

1. Frafall av respondenter, dvs. at en person som oppsøkes, ikke kan eller vil svare på undersøkelsen i sin helhet.
2. Frafall på enkeltspørsmål, dvs. at en person er med i undersøkelsen, men at han eller hun ikke vil eller kan svare på ett eller flere spørsmål.

5.10.2 Grunner til frafall

De vanligste grunnene til at respondenten faller ifra, er følgende (Jacobsen, 2005):

1. Man får ikke tak i de personene som står på utvalgslisten.
2. Man får tak i personene, men de gidder ikke svare.
3. Man får tak i personene, men de nekter å svare.
4. Man får tak i personene, men de kan ikke svare.

Dette hadde ikke vært noe problem hvis man kunne antatt at frafallet var tilfeldig, dvs. at det ikke var noen systematikk i hvem som unnlot å svare. Forskning på ikke-svar viser derimot at frafallet ofte ikke er tilfeldig. Tvert imot er det noen grupper som ganske systematisk ser ut til å falle fra. De mest åpenbare gruppene er (Jacobsen, 2005):

1. De som ikke er direkte interessert i problemstillingen.
2. De som ikke har direkte kunnskap om problemstillingen.

I denne undersøkelsen har det største frafallet funnet sted når jeg har forsøkt å komme i kontakt med noen som kan ha informasjon om den «hviterussiske siden» av saken, om stengingen av EHU, om akademisk frihet osv. i Hviterusland. Jeg har forsøkt å kontakte ambassade, administrasjon og pressekontor, men uten svar. Jeg har også vært i kontakt med lokale hviterussere som evtl. kunne ha hatt tilgang til dokumenter uten hell. Den hviterussiske ambassaden i Vilnius, administrasjonen og pressekontoret til Lukashenka som jeg har forsøkt kontaktet ble kontaktet via e-post. Det kunne kanskje vært mer hensiktsmessig å forsøke å ringe evtl. skrive flere e-poster. Hviterusserne jeg var i kontakt med via e-post og Facebook for eventuell

tilgang til dokumenter fra den gang EHU ble stengt ville gjerne hjelpe, men sa at offentligheten ikke har tilgang til slike dokumenter i Hviterussland. Et alternativ kunne ha vært å selv reist til Minsk for å finne ut mer om dette, men også for å komme i kontakt med administrasjon/pressekontor.

5.11 DATAANALYSE

Delkapittel 5.11 – 5.15 omhandler stegene innen analyse av de data man har fått inn iløpet av forskningsprosessen. Jeg vil skrive om systematiseringen og kategoriseringen av dataene, hvordan man kan jobbe for å finne en sammenheng i dem etter at man har systematisert dem og til slutt litt om gydligheten og vurdering av ens funn. Helt til slutt i delkapittel 5.1.5 kommer en del om tolkning og analyse av data.

I følge Busch må man redegjøre for sine valg og vise hvordan man i praksis har gjennomført analysen.

Jacobsen har satt opp noen punkter som hjelper en til å systematisk gå gjennom analysen.

- a) Beskrive
- b) Systematisere og kategorisere
- c) Sammenbinde

5.11.1 Beskrive

Det første vi gjør er altså å beskrive, dvs. renskrivning av intervjuer og observasjoner, eller det vi kan kalle rådata. I løpet av et intervju vil det lønne seg å ta notater i tillegg, da direkte utskrifter av båndopptak kan være svært omfattende. Notatene kan ofte lett bli noe uforståelige og rablete ettersom det er intervjuobjektet man har fokus på og ikke skriveblokken. Det er derfor viktig å renskrive notatene så raskt som mulig etter intervjuet. Det er viktig og så fort som mulig å forsøke å få skrevet ned de få hovedinntrykkene vi sitter igjen med etter et intervju. Man bør også sette seg ned å reflektere over hvordan intervjuobjektet opptrådte, hvordan vi fungerte som intervjuere osv.

5.11.2 Systematisere og kategorisere

Ifølge Jacobsen er det to måter å gjøre dette på. Enten en innholdsanalyse eller en narrativ analyse. En narrativ analyse fokuserer på prosesser, og er dynamisk i sin grunnleggende form. Antagelsen som ligger under denne formen for analyse, er at virkeligheten bedre kan deles inn i sekvenser enn i kategorier. Med sekvenser menes hendelser – mennesker som handler i en spesiell sammenheng – som finner sted etter hverandre. Tidselementet blir dermed helt essensielt for denne formen for

analyse. Innholdsanalysen er derimot basert på en antagelse om at det en person sier i et intervju, eller det mennesker gjør når man observerer dem, kan reduseres til et sett færre tema eller kategorier. Det sentrale blir dermed å finne de relevante kategoriene, og å fylle disse kategoriene med innhold (Jacobsen, 2005).

Jeg har i min oppgave valgt å gjøre en innholdsanalyse. Målet mitt var, ut ifra det som kommer frem på intervjuene, å finne ut EHUs betydning for det hviterussiske samfunnet, altså om det er mulig å drive med akademisk frihet. Det er altså ikke noe hendelsesforløp i denne studien med hensyn til at det ikke er noen hendelser – mennesker som handler i en spesiell sammenheng – som finner sted etter hverandre i denne studien.

Om innholdsanalyse skriver Jacobsen at kategorisering for det første er en forenkling av kompliserte, detaljerte og rike data. For det andre er en slik kategorisering en forutsetning for at vi kan sammenligne ulike tekster – dokumenter, intervjuer og observasjoner. Kategoriene skal være forankret i data. De skal springe ut fra de dokumentene, observasjonene og intervjuene vi har tilgjengelig, de bør være relevante i forhold til de dataene vi har. Det viktigste er dog at de skal være begrepsmessig fornuftige. Kategoriene skal ha en mening også for andre enn de som deltar i undersøkelsen, og forskeren.

I følge Jacobsen kan man allerede ved utarbeidelsen av en intervjuguide starte kategoriseringen ved at man formulerer spørsmål som er rettet mot spesifikke tema. I denne oppgaven vil jeg undersøke om man kan finne noen anvendbare strategier for organisasjonen, utøving av norsk bistandspolitikk i Hviterussland og hvordan samarbeide med det offentlige. På bakgrunn av dette kan jeg danne meg de første hovedkategoriene:

1. Strategi for organisasjonen
2. Norges bistand og bistandspolitikk i forhold til Hviterussland
3. Norges politikk for interesseorganisasjoner
4. Samarbeid med staten

Koding innebærer at det knyttes ett eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt med henblikk på senere å kunne identifisere en uttalelse. Den opprinnelige formuleringen til kvalitativ forskning som Glaser og Strauss innførte i 1967, under betegnelsen *grounded theory* har fått stor betydning når det gjelder å gi kvalitative forskere mulighet til å legitimere sine forskningsmetoder. Grounded theory har ikke til formål å teste en eksisterende teori, men å utvikle en teori induktivt (Kvale S. B., 2010). Videre skriver Kvale at grounded theory omhandler koding av materialet, og koder er, slik (Charmaz, 2005) presenterer det, umiddelbare og korte, og definerer den handling eller opplevelse som beskrives av intervjupersonen. Man må finne og velge

ut de mest relevante utsagnene på bakgrunn av de beskrevne og kategoriserte dataene. Implisitt er dette en mer dyptgående sortering av dataene, hvor hensikten er å fokusere data som kan betraktes som relevante utsagn/funn i tilknytning til fenomenet. Denne prosessen kan innebære en enda mer dyptgående beskrivelse med bruk av teori for å skape et mer helhetlig perspektiv og sette relevante utsagn/funn i en større sammenheng (Berget, 2006).

5.12 Å SAMMENBINDE – FINNE SAMMENHENGER I DATA

I følge Jacobsen kan begrepet *sammenheng* forstås på to måter:

1. Begreper og kategorier henger sammen fordi forskeren på en eller annen måte forbinder dem, eller fordi data forbinder dem.
2. Kategorier henger substansielt sammen. En substansiell sammenheng kan være at et forhold forklarer et annet, at et forhold påvirker et annet, eller at et forhold er årsaken til at noe annet oppstår.

Når opplysningene er systematisert, vil vi som regel begynne å fortolke data, lete etter meninger, årsaker, forsøke å generalisere eller å bringe en viss orden inn i data. Her går man ut over det man har sett eller hørt. Det er i denne fasen, man som undersøker, forsøker å se hva som ikke er blitt direkte sagt eller gjort. Det er her man får fram de mer skjulte, men kanskje mest interessante forholdene (Jacobsen, 2005). Videre skriver Jacobsen at kvalitative metoder er meget godt egnet, ikke bare til å forstå at noen fenomener henger sammen, men også til å forstå hvorfor de henger sammen. Og hvis man ønsker å uttale seg om sammenhenger mellom fenomener, bør man forsøke å tegne noen stiliserte modeller for å illustrere disse sammenhengene. Det er ifølge Jacobsen også viktig å benytte seg av sitater, dette kan gjøres ved å sette opp en tabell som kan brukes til å begrunne, utdype og forklare det som i en modell kan fremstå som overfladisk. Sitater er for den kvalitative metoden hva tabeller er for den kvantitative. Det er også viktig at både generelle funn og avvik understrekes (Jacobsen, 2005). En måte å finne disse sammenhengene er å sette opp en tabell/skjema over de forskjellige utsagnene og kategoriene.

Utsagn	Kategori
De hviterussiske universitetene trenger å innføre Bologna-modellen i sine aktiviteter, men de vet ikke hvordan de skal gjøre det, vi mener at vi kan overføre vår erfaring til dem.	Hvorfor det er viktig at EHU får fortsette driften
EHU prøvde å være et fritt universitet, et vestlig universitet, men myndighetene	Lukashenkas mål med å innskrenke den institusjonelle friheten til universitetene

likte ikke dette fordi de hadde andre program, andre undervisningsmetoder og det passet ikke inn under politikken til myndighetene	

Gjennom en slik kategorisering vil jeg sitte igjen med det som jeg mener er de viktigste funnene i min undersøkelse. Denne prosessen gjør at jeg kan bevege meg fra det spesielle til det generelle. Men det er viktig at det generelle er grunnlagt ut fra de spesielle dataene jeg sitter med.

5.13 VURDERING AV MINE FUNN

Jacobsen skiller i sin bok mellom intern og ekstern gyldighet. Jeg vil i dette avsnittet se på disse to aspektene og vise til enkelte momenter det er viktig å være på vakt for.

Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode og intensivt design, hensikten med dette er å avdekke et fenomen og dets relevans og beskrive det. Man bør, på alle nivåer i den kvalitative forskningen, ha en kontinuerlig prosess, hvor forskeren må spørre seg selv om han er på rett spor (Kvale S. B., 2010). Man burde, ideelt sett, ta opp validiteten til vurdering gjennom alle stadiene i undersøkelsen. Dette gir meg muligheten til å endre både mitt teoretiske grunnlag og design underveis i prosessen. Jeg vil teste gyldigheten av forskningen ved å vurdere og analysere hva som kan skje i de ulike fasene i undersøkelsen, for deretter å forsøke å avdekke og forklare hvordan situasjonen preges av at det forskes på den (Jacobsen, 2005).

5.14 GYLDIGHET

5.14.1 Begrepsmessig gyldighet

De som faktisk måler det de sier de måler, er det man kaller begrepsmessig gyldighet. En vanlig måte å kontrollere den begrepsmessige gyldigheten på er å la andre personer med kunnskap på området sjekke våre konkretiseringer. En like vanlig strategi er å diskutere operasjonaliseringer med respondentene, de som faktisk skal forholde seg til de konkrete spørsmålene. Det er to måter å gjøre dette på, det ene er å kontrollere undersøkelsene og konklusjonene mot andre, det andre er å foreta en kritisk gjennomgang av resultatene selv (Jacobsen, 2005).

5.14.2 Ekstern gyldighet

Ekstern gyldighet går på om resultater fra et avgrenset område – f.eks. en organisasjon på et gitt tidspunkt – er gyldige også i andre sammenhenger (f.eks. i andre organisasjoner). Den eksterne gyldigheten sier noe om i hvilken grad et funn

kan generaliseres til å gjelde også i andre sammenhenger (Jacobsen, 2005). Den eksterne gyldigheten er vanskelig å måle med en kvalitativ metode fordi man her kun bruker noen få enheter som også er trukket ut til et bestemt formål. Dermed kan man vanskelig påstå at dette utvalget er representativt for en større populasjon (Jacobsen, 2005). Jacobsen skriver videre at på tross av dette kan man allikevel, til en viss grad generalisere, ved at man at man generaliserer data i et mindre utvalg undersøkelsesenheter til et mer teoretisk nivå, dette kalles teoretisk generalisering (fra empiri til teori). Dette gjøres ved at man gjennom å sjekke sin egen undersøkelses konklusjoner med andres teori og empiri, ser etter sammenfall mellom disse og sine egne. Med dette kan man argumentere for at det finnes mulighet for generalisering, men den kan ikke bevises.

Den andre måten å generalisere på, er å generalisere hyppigheten av et fenomen. Ut fra data i et mindre utvalg kan man med en viss grad av sikkerhet uttale seg om at det samme gjelder i en større populasjon av undersøkelsesenheter. Dette kalles statistisk generalisering (fra utvalg til populasjon) (Jacobsen, 2005).

5.14.3 Intern gyldighet

Intern gyldighet går på om hvorvidt vi har dekning i våre data(empiri), for de konklusjoner vi trekker (Jacobsen, 2005). Dette blir en slags kvalitetssikring av forskningsprosessen. Man vil gjennom denne forsikre seg om at man kan stole på at dataene som er samlet inn er pålitelige i forhold til de konklusjonene man har trukket. En mulighet er å benytte en metode som knytter seg til begrepet *metodetriangulering*. Det vil si at to undersøkelser, som er uavhengig av hverandre og benytter ulike tilnærminger, munner ut i de samme konklusjonene (Jacobsen, 2005). Dette er en omfattende prosess, som kan bli vanskelig for meg å gjennomføre på grunn av begrenset tid og ressurser. En annen og litt mindre omfattende fremgangsmåte er å teste den interne gyldigheten av undersøkelsesopplegget gjennom å utfordre ens evne til å reflektere over forholdet til forskningen som gjøres. Det vil si at forskeren ønsker å utnytte sin kunnskap om hva som kan skje i de ulike fasene av undersøkelsen, og forsøker å avdekke og forklare hvordan situasjonen preges av at det forskes på den (Jacobsen, 2005).

Jeg vil ikke påstå at jeg har benyttet meg av metodetriangulering til tross for at jeg har hatt en begrenset spørreundersøkelse. Nettopp størrelsen på undersøkelsen og det at jeg ba om svar i tekst, dvs at jeg ikke trengte å kode noe, gjør at den kan brukes mer som et alternativ til dybdeintervju. Dette fordi jeg selv hadde begrenset med tid da jeg var i Litauen og fordi studentene ved EHU i denne perioden var travle med eksamener.

5.15 TOLKNING OG ANALYSE

Jeg ønsker i denne delen av oppgaven å forsøke å sette resultatene inn i en større sammenheng – å tolke resultatene. I følge Jacobsen kan man gjøre dette ved å sammenligne empiri eller ved å bruke teorier. Hvis man skal bruke teori ville man forsøke å forstå resultater, å sammenligne resultater fra vår egen undersøkelse opp mot andres. I følge Jacobsen kan dette utføres på to måter

1. Mellom ulike tidspunkter
2. På tvers av enheter

Ved sammenligning i tid kan man si noe om utviklingen av en tilstand.

Sammenligning mellom enheter har den hensikt å plassere et enkeltresultat inn i en større sammenheng. Problemer man her kan støte på, er at vi aldri kan være sikre på at de enhetene vi sammenligner er fornuftige å sammenligne. Det kan være de ikke er sammenlignbare. For at de skal kunne sammenlignes må de være trukket tilfeldig fra en populasjon (Jacobsen, 2005).

I kapittel 5 har jeg tatt for meg metodedelen av min oppgave. Jeg har beskrevet og begrunnet mine metodiske valg. Kapittel 6 er det første av mine empirikapittel og omhandler den ideologiske plasseringen av det hviterussiske regimet. Til å begynne med kommer en beskrivelse av Hviterusslands stilling som sovjetrepublikk, deretter kommer beksrivelsen av den ideologiske plasseringen hvor jeg fletter inn teorier fra kapittel 4.

6 IDEOLOGISK PLASSERING AV REGIMET

I dette kapitlet vil jeg benytte teoriene jeg tok for meg i kapittel 4 for å plassere det hviterussiske regimet ideologisk. Jeg vil drøfte relevansen av teoriene jeg har skrevet om for regimet, hvordan Lukashenka kom til makten og konsolideringen av denne. Jeg vil ta for meg hvordan han har kneblet det sivile samfunnet gjennom sitt regime og litt om statens oppbygning, hvordan parlamentet og presidenten fungerer og om valgsituasjonen.

I etterkrigstiden var Hviterussland en av de mest russifiserte sovjetrepublikkene. I 1960 var bare en tredjedel av alle bøker som ble utgitt i Hviterussland, skrevet på hviterussisk, resten var stort sett på russisk (Kolstø, 1999). Hviterussisk ble i Hviterussland oppfattet som lavstil og bondsk mens russisk var høystil og kulturspråk. Russisk språk ble assosiert med modernisering og økt levestandard (Kolstø, 1999, s. 214). Til ut på 50-tallet var Hviterussland hovedsakelig en jordbruksrepublikk med få store byer og lav levestandard. På 1960- og 70-tallet ble det imidlertid anlagt en rekke større industribedrifter i republikken, især innen

maskinbygging. De ble på 1980-tallet verdens tredje største traktorprodusent (Kolstø, 1999, s. 214). I sovjettiden var maskinproduksjon godt betalt, og levestandarden steg forbi den russiske på 80-tallet. En viktig årsak til at nettopp Hviterussland ble blinket ut som satsningsområde for sovjetisk industrialisering på 1950-, 60-, og 70-tallet, var krigens ødeleggelser. Hviterussland var sannsynligvis den sovjetrepublikken der de materielle tapene under annen verdenskrig var størst (Kolstø, 1999, s. 216).

Gjennom industrialiseringen i landet ble gjenreisningen av Hviterussland gjennomført ved hjelp og støtte fra «det russiske broderfolk». I Brezjnev-tiden fantes det ikke noen hviterussisk dissidentbevegelse tilsvarende det man kunne finne i Moskva, Leningrad, Kiev og Baltikum. Samtidig er det klart at også i Hviterussland fantes det en intelligentsia som holdt det nasjonale språket ved like og ventet på en anledning til å iverksette en nasjonal renessanse: Man hadde vært på god vei mot en hviterussifisering på 1920-tallet, og det var kanskje ennå ikke for sent (Kolstø, 1999).

En hviterussisk folkefront med et nasjonaldemokratisk program ble dannet i juni 1989. Den kjørte i hovedsak frem tre kampsaker: behovet for å redde hviterussisk fra språkdøden, avsløring av Stalin-tidens forbrytelser overfor det hviterussiske folk og Tsjernobylulykken. Den viktigste saken av disse var å få frem sannheten om Stalins terror. Utgravinger i Kuropaty-skogen utenfor Minsk viste at den hadde rammet hviterusserne med full tyngde (Kolstø, 1999, s. 217). Den nasjonale vinden som blåste over Hviterussland, feiet inn også i republikkens øverste sovjet. I januar 1990 vedtok denne forsamlingen, som tidligere hadde sagt ja til alle bud som utgikk fra Moskva, en ny lov som gjorde hviterussisk til statspråk. I mars 1990 ble det holdt valg til republikkenes øverste sovjet i alle sovjetrepublikkene. Folkefronten, som sammen med andre reformkrefter klarte å vinne flertall i alle de vestlige republikkene: Estland, Latvia, Litauen og Moldova, førte ikke frem på samme måte i Hviterussland, de fikk kun 10% av mandatene (Kolstø, 1999, s. 219). Hviterusserne valgte den tidligere viserektoren ved Hviterusslands statsuniversitet, Stanislau Sjusjkevitsj. Han og hans tilhengere var demokrater og moderate nasjonalister. I juli 1990 vedtok Det øverste Sovjet en suverenitetserklæring for Hviterussland – etter at tilsvarende erklæringer allerede var vedtatt i de fleste andre unionsrepublikkene (Kolstø, 1999, s. 219). Ved folkeavstemmingen Gorbatsjov utførte i 1991 om fremtiden til unionen, stemte 83% av de hviterussiske velgerne ja til en fornyet union. Ingen av de andre republikkene, ikke en gang Russland, hadde så høy ja-prosent. Etter det mislykkede kuppet i Moskva i august 1991 endre stemmingen i Hviterussland seg, ikke bare blant folket, men også blant politikerne. Stadig flere ønsket en uavhengig hviterussisk stat, 25. august samme år erklærte Hviterussland seg uavhengig (Kolstø, 1999, ss. 219-220).

Det konservative flertallet i den hviterussiske nasjonalforsamlingen begynte tidlig å arbeide for et tett samarbeid med Russland. Sjusjkevitsj forsøkte imidlertid å holde igjen, men flertallet i Det øverste sovjet presset han til å signere en avtale om tettere sikkerhetspolitisk samarbeid. Samarbeidet med Russland utviklet seg stadig etter dette, i første omgang med en felles valutaordning og videre med ytterligere økonomisk integrasjon mellom Hviterussland og Russland (Kolstø, 1999, s. 221). I 1994 ble Sjusjkevitsj avsatt på bakgrunn av anklager om korrupsjon. Samme år ble det vedtatt en ny grunnlov. Et av de nyeste elementene i denne var opprettelsen av et nytt, sterkt presidentembete. I valget i 1994 stod det reelt sett mellom to kandidater: statsministeren Vjatjeslav Kebitsj og Aleksandr Lukashenka. Lukashenka hadde vært leder for antikorrupsjons-komiteen og profilerte seg med harde anklager mot størsteparten av landets politiske ledelse. Han lovet at dersom han ble valgt til president, skulle han sende hele pakket til Himalaya (Kolstø, 1999, s. 221). Lukashenka vant med 85% av stemmene i andre valgomgang.

Hviterussland blir ofte beskrevet som et land tilbakevendt til sovjettiden med Lukashenka som en potensiell diktator med kommunistisk nostalgi. Lukashenka har skapt en personlig myte rundt seg selv som skildrer han som en leder som bittert angrer på slutten av Sovjetunionen og det kommunistiske systemet, en periode som i Hviterussland ble symbolisert av Petr Masherov, en legendarisk tidligere partisan som ledet republikken fra 1965 til 1980. Dette er et praktisk bilde for Lukashenka som er avhengig av militær støtte og som utgir seg som leder for den landlige befolkningen (Marples, 2004).

Statens ideologi begynte og utviklet seg på 1990-tallet, dette stimulerte faglig og vitenskapelig utforskning av temaet. Tre grunnleggende verdier for denne statsideologien ble formulert: sterk presidentmakt, en sosialt orientert økonomi og kristne (eller, for å være presis, ortodokse) verdier (Bekus, 2010).

Nesten over natten endret president Lukashenka seg fra en selvutnevnt «slavisk integrator» til en sjefsforsvarer for den hviterussiske nasjonale selvstendighet. Plakatene med nasjonale symboler ble et uunnværlig trekk i hverdagen. Lærebøker i historie ble omskrevet for å prise det sovjetiske systemet, men enda mer, den hviterussiske uavhengighet og Lukashenkas prestasjoner i sitt lederskap, mens retorikken om den slaviske enhet ble strengt innskrenket. Deretter begynte Lukashenka å utforme ideen om nasjonal uavhengighet og utviklet en «nasjonal ideologi» som fastsatte trekk i den «nasjonale karakter» og «nasjonale tradisjoner» i forhold til nasjonsbygging på måter som passet til regimets behov. Og slik fremmet han en «nasjonaløkonomisk modell» som var en politikk for bevaring av statsbasert økonomi, dette hevdet han at reflekterte de «nasjonale» trekkene ved kollektivismen

og egalitarisme og, ikke minst, en nasjonal likegyldighet til materialisme og individualisme (Leshchenko, 2008).

President Lukashenka appellerte til nødvendigheten av nasjonal sikkerhet for å slå ned opposisjonen og kvele utviklingen av det sivile samfunn og henge ut uavhengige medier som forrædere av nasjonen. Han ga også folket en kilde til stolthet gjennom en nesten messiansk hevdelse som ledere av den «Øst-Europeiske sivilisasjon». Den hviterussiske egalitære nasjonalismen og Lukashenkas autoritære regime fikk dermed et symbiotisk forhold, der den ene styrket den andre. Lukashenkas ideologiske begrunnelse for sine vedtak, sin retorikk, og sine handlinger bygger på tre grunnpilarer: unikheter, samhold og hviterussernes suverenitet (Leshchenko, 2008).

Den offisielle hviterussiske nasjonale ideen er basert på noen grunnleggende retningslinjer. Den understreker sin egen tradisjon og historie; den har en positiv filosofi overfor erfaringene fra sovjettiden, og en forståelse for at det er nødvendig å gjengi deler av sovjetfilosofien i et uavhengig Hviterusland; de er for slavisk enhet, med tillit til russisk kultur som en motvekt mot vestlige verdier. Det refereres til særegen mentalitet og spesielle kvaliteter hos det hviterussiske folk (som kollektivismen). Ideen om sosial likhet, som ifølge den offisielle ideologien er en ekte hviterussisk idé, og er ryggraden i sosialismen, spiller en viktig rolle som motvekt til den vestlige sivilisasjonen og kapitalismen (Bekus, 2010). Ifølge Lukashenka er liberalismen dypt fremmed for det hviterussiske folks mentalitet. Som en motvekt til vestlig individualisme, sier han, bør vi styres av kollektivismen og gjensidig hjelp, sosial tillit og respekt i forholdet mellom staten og folket (Bekus, 2010).

Panslavismen er et fenomen som har virket som en drivkraft for Russlands og Hviterusslands søken mot hverandre. Ideen om å forene alle slaviske folkeslag har stått spesielt sterkt i "Det slaviske triangelet", som består av Russland, Ukraina og Hviterusland. I alle disse tre landene har de pan-slaviske ideene vært populære, og de ukrainske og russiske myndigheters ønske om et tettere samarbeid med Vesten kan oppfattes som et eliteprosjekt med relativt lav støtte blant landets befolkning. Fra både hviterussisk og russisk side har de to landenes orientering mot hverandre på mange måter vært et naturlig valg siden felles kultur og historie er noe som har bundet Hviterusland og Russland sammen i århundrer. Lukashenkas vektlegging av "det slaviske broderskapet" i Hviterusslands forhold til Russland må sees i lys av populariteten som denne ideen har i landets befolkning (Andersen & Walter, 2004).

Som man ser, finner man i den hviterussiske «statsideologien» igjen trekk fra mange andre ideologier som konservatismen og konservativ nasjonalisme hvor den

hviderussiske statsideologien bygger på ideen om å bevare sovjettradisjonene og ha et sterkt presidentembete. Sosialistiske og marxistiske ideer som kollektivismen og sosial likhet så vel som samspill mellom det økonomiske og politiske i en statsbasert økonomi. Mens de på den andre siden avviser mange av de liberalistiske ideene om individualisme, likestilling i den forstand at myndighet og sosiale relasjoner alltid bør være basert på samtykke og konstitusjonalisme, ideen om en begrenset stat/regjering. Denne plasseringen gir mening hvis vi går nærmere inn på de forskjellige teoretiske perspektivene. Liberalismen er helt klart den hviterussiske statsideologis motstykke med sin fordømming av alle former for offentlige inngrep og forkjemping for individuell frihet. En annen nøkkelidé i liberalismen som ikke passer inn i den hviterussiske ideologien er ideen om samtykke, at myndighet og sosiale relasjoner alltid bør være basert på samtykke og at derfor må regjeringen basere seg på «samtykke fra de styrte». Liberalismens idé om en begrenset stat/regjering passer heller ikke til det hviterussiske regimet.

I konservatismen derimot kan man finne igjen fragmenter i den hviterussiske nasjonalideen. Blant annet forsvaret av tradisjoner og respekten for etablerte skikker og institusjoner som f.eks. KGB. Felles kultur blir innen konservatismen sett på som viktig og vi finner den igjen i Hviterusland og deres søken etter «den nasjonale karakter». Naturlig nok er det også bruddstykker av sosialistiske ideer i den hviterussiske nasjonalideologien, ideer som felles eierskap og brorskap som vi finner nasjonalideologien som legger tyngde på samarbeid og kollektivismen til fordel for individualisme. Av marxistiske ideer finner vi forsøket på å utrydde private bedrifter, såkalt «økonomisk stalinisme» og insisteringen på samspillet mellom økonomi og politikk.

Nasjonalismen står sterkt i den hviterussiske nasjonalideologien. Fra nasjonalismen har de tatt med seg ideer som det at menneskeheten er naturlig delt inn i en samling av nasjoner som hver er besatt av en egen identitet. De har et grunnleggende ønske om å bevege seg mot de som har de samme meninger, vaner, livsstil og utseende som seg selv. Fra dette perspektivet, er patriotisk lojalitet og en bevissthet om nasjonen i stor grad forankret i ideen om en felles fortid, noe som gjør nasjonalismen til et forsvar av verdier og institusjoner som har blitt bekreftet av historien. Man kan se likhetstrekk mellom regimet og en konservativ liberalisme som bygger på at «nasjonen» er oppfunnet og sikkert definert av politiske ledere og herskende eliter med tanke på å fabrikke samtykke eller bygge opp under politisk passivitet (Heywood, 2013).

Det er også hentet innspill og ideer fra panslavismen som primært henvendte seg til ortodokse slaver, hviterusserne ser også på seg selv som en del av disse.

Panslavismen i Russland hadde sitt utspring i doktrinen om motsetningen mellom Russland og Europa. I sitt verk *Russland og Europa* skriver N.K. Danilevskij at de slaviske folkene utgjør en selvstendig kulturhistorisk type. Skal den slaviske kulturhistoriske typen få utfolde seg, må imidlertid slaverne slutte seg sammen i et politisk forbund. Politisk selvstendighet er nemlig forutsetningen for kulturell og økonomisk fremgang (Nistad, 2004).

I neste kapittel blir statens oppbygging beskrevet, hvordan parlamentet og presidenten fungerer og valg i Hviterussland.

6.1 STATENS OPPBYGGING

I forrige kapittel beskrev jeg hvordan den offisielle hviterussiske nasjonale ideen er basert på grunnleggende retningslinjer, den understreker sin egen tradisjon og historie; den har en positiv filosofi overfor erfaringene fra sovjettiden, og en forståelse for at det er nødvendig å gjengi deler av sovjetfilosofien i et uavhengig Hviterussland. Panslavismen er et fenomen som står sterkt i den hviterussiske statsideologien og fungerer som en slags drivkraft for Russland og Hviterusslands søken etter samarbeid. Man finner også igjen trekk fra flere andre ideologier som konservatismen og konservativ nasjonalisme, hvor den hviterussiske statsideologien bygger på ideen om å bevare sovjettradisjonene og ha et sterkt presidentembete.

I dette kapitlet vil jeg utdype parlamentet og presidentens rolle og ta for meg valgprosessen.

6.1.1 Parlament

Etter forfatningen er Hviterussland en uavhengig, enhetsstatlig og demokratisk republikk. Den øverste utøvende makt er lagt til presidenten, som også er statsoverhode. Denne velges i allmenne valg for fem år av gangen. Parlamentet, *Natsyanalny skhod*, har to kamre, et representanthus (*Palata pradžawnikaw*) med 110 medlemmer, valgt i allmenne valg for fire år, og et republikkråd (*Savjet respubliki*) med 64 medlemmer – 56 valgt fra regionene og åtte utnevnt av presidenten. Stemmerettsalderen er 18 år (Berg, 2015).

Parlamentet har ingen reell makt. Presidenten kan utnevne og avsette blant andre regjeringsmedlemmer og dommere, og er øverste sjef for de militære styrkene og det nasjonale sikkerhetsrådet (Landinfo, 2014). I praksis har representantenes hus liten reell makt. Spesielt har den liten kontroll over offentlige utgifter, det kan ikke godkjenne en lov for å øke eller redusere budsjettet uten presidentens samtykke. Det hviterussiske politiske systemet har konsentrert nesten all beslutningsmyndighet hos presidenten (Marples, 2004).

6.1.2 President

Lukashenkas primære organ for håndheving av hans myndighet er KGB, men politikken er ikke definert av tidligere sovjetbehov eller ved Samveldet av Uavhengige Stater (SUS), eller av Russlands president (Marples, 2004).

Lukashenka har styrt landet med økende fullmakter. Etter folkeavstemningene i 1995 og 1996 ble grunnloven endret slik at presidentembetet ble styrket. I praksis ble de lovgivende og dømmende statsmaktene underlagt den utøvende. Presidenten styrer landet ved dekret som har status som lover. Folkeavstemningen 2004 gav offisielt stort flertall til å oppheve grunnlovsbestemmelsen som begrenset presidentens mandatperioder (Berg, 2015).

Endringene som ble gjort i grunnloven i 1996 økte Lukashenkas makt: i tillegg til å forlenge presidentens sittende tid fra fire til seks år, ga den han makt til å utstede dekret, noe som tidligere utelukkende hadde vært noe den lovgivende forsamling kunne gjøre. Til tross for motstand fra både den hviterussiske politiske elite samt internasjonale aktører, var ikke Lukashenka til å stoppe (Burger & Minchuk, Alyaksandr Lukashenka's Consolidation of Power, 2009). Per i dag er all makt samlet hos presidenten og KGB og to andre overvåkingsorgan, sikkerhetsrådet og sikkerhetstjenesten til presidenten. Hæren er siden sovjettiden redusert, men politi – og spesialstyrkene til innenriksdepartementet har blitt desto større. Omkring tre fjerdedeler av næringslivet er statseid og over 80% av landbruksjorda blir drevet av de statlige kollektivbrukene. Høyesterett og domstolene er under politisk kontroll, parlamentet avmektig idet det i praksis er presidenten som lager lovene (Todal, 2009).

6.1.3 Valg

I 1990 ble Lukashenka valgt som nestleder i den Hviterussiske republikken. Siden 1994 har landet blitt styrt av Lukashenka, som styrer i stadig mer autoritær retning. Lukashenka har avsatt en rekke ministre, blitt gjenvalgt i udemokratiske valg og endret grunnloven for å utvide sine fullmakter. Han har søkt nærmere samarbeid med Russland, og foreslo på slutten av 1990-tallet at de to landene skulle inngå i en egen union. Den nasjonale sikkerhetstjenesten KGB holder den politiske opposisjonen under kontroll, og det er ulovlig å demonstrere mot styresmaktene. Noe av årsaken til at Lukashenka har klart å holde på makten er at Hviterussland har beholdt en av de høyeste levestandardene i de tidligere sovjetrepublikkene med en velutbygget industri (Globalis, 2016).

1994

Lukashenka ble valgt til president i Republikken Hviterussland. Seks kandidater stilte i valget, som var det første presidentvalget i Hviterussland. Resultatene fra den første

runden av stemmegivningen var som følger: Lukashenka - 44.82%, Viachaslau Kebich - 17,32%, og Zianon Paznjak - 12.82%. Lukashenka vant den andre runden med ca 80% av stemmene (FreedomHouse, 2014).

2001

Lukashenka vant gjenvalget som president med 75,62% av stemmene (FreedomHouse, 2014). Opposisjonen og vestlige observatører sa valget var urettferdig og udemokratisk (WorldAtlas, 2015).

OSSEs konklusjoner til dette valget var at det politiske regimet som ikke er vant til opposisjonen gjør alt i sin makt for å blokkere denne. De utøvende strukturer har vide fullmakter, blant annet regelen om at presidenten styrer gjennom dekreter som ikke er i balanse med politisk lovgivende kontroller, og som gjør at vilkårlig endring av valg miljøet er mulig. De juridiske bestemmelser for tidlig stemmegivning er ikke garantert skikkelig kontroll og opptelling av de tidlige stemmene; kampanjen er tynget av trusler rettet mot opposisjonelle, nasjonale observasjonsorganisasjoner, opposisjonen og uavhengige medier, og en svertkampanje mot internasjonale observatører; og svært partisk statskontrollert media og sensur mot uavhengig presse (OSCE, 2001)

2006

Protester og påstander om forfalskninger under presidentvalget finner sted i Minsk. Ifølge offisielle data, vant Lukashenka valget med 83% av stemmene (ifølge den sentrale valgkommisjonen fikk den demokratiske opposisjonskandidaten Aliaksandr Milinkevich kun 6,2%). Demonstranter setter opp leir i sentrum av byen; Politiet bryter den opp natt til 24. mars. Totalt ble over tusen mennesker arrestert i løpet av valgkampen. En av de to opposisjonskandidatene blir slått og dømt til en lengre fengselsstraff (FreedomHouse, 2014).

OSSE beskriver valget i 2006 ved at statsmakten satte vilkårlig imot opposisjonskandidater og ødela kampanjene deres. Gjennom valgkampanjen ble opposisjonens kampanjearbeidere rutinemessig trakassert og arrestert. På grunn av trakassering av statlige myndigheter har kampanjerepresentanter rapportert at etter hvert som kampanjen utviklet seg ble det stadig vanskeligere å rekruttere frivillige og kampanjeansatte (OSCE, 2006). Sivile og politiske rettigheter som er garantert i grunnloven ble tilsidesatt, herunder friheten til å uttrykke seg, forene seg, og samle seg, og retten til å få tilgang til, samle og spre informasjon. Det ble gjort endringer i straffeloven som nå kriminaliserer deltakelse i en uregistrert eller likvidert organisasjon eller politisk parti, gjorde det lett for statlige myndigheter å begrense en persons evne til å utøve sin rett til å organisere seg, og til å søke, motta og formidle

synspunkter (OSCE, 2006). Hviterussiske kringkastingsmedier ga den sittende presidenten Lukashenka omfattende og positiv dekning. Andre kandidater fikk lite og svært smal dekning av sine synspunkter. Det var en generell mangel på direkte diskurs mellom kandidatene, videre forminskning av velgernes evne til å ta informerte valg. Statsstrukturer var hindre for det lille som var igjen av uavhengig presse i drift (OSCE, 2006).

2010

Politiet bryter opp en fredelig protest mot presidentvalget i Minsk. Ifølge offisielle data fikk Lukashenka 79% av stemmene. Syv av ni opposisjonskandidater ble arrestert, mange ble slått og torturert, og fire er dømt til ulike fengselsstraffer. Totalt ble om lag tusen demonstranter arrestert og dusinvis av raid ble utført i kontorer og leiligheter til opposisjonspartiene, menneskerettighetsorganisasjoner, aviser, journalister, politikere og medlemmer av frivillige organisasjoner (FreedomHouse, 2014).

Ifølge OSSE sin rapport indikerte presidentvalget at Hviterusland har en betydelig vei å gå for å møte OSSEs forpliktelser for demokratiske valg. Det var i dette valget en mangel på uavhengighet og upartiskhet i valgadministrasjonen, en ujevn fordeling av spilleplass og et restriktivt mediemiljø, samt en kontinuerlig mangel på åpenhet på viktige stadier i valgprosessen. Valgnatten var preget av arrestasjoner av de fleste presidentkandidatene, og hundrevis av innbyggere, blant dem journalister, menneskerettighetsaktivister og andre sivile representanter (OSCE, 2011).

2015

Lukashenka vant sitt femte valg med 83,5% av stemmene. Ingen av de tre andre kandidatene som stilte til valg oppnådde mer enn 5%. Oppmøtet var 86,75%. Valgobservatører fra OSSE sa det ikke levde opp til kravene til landets demokratiske forpliktelser. Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa klaget på at det var "betydelige problemer" med tellingen av stemmene (BBC, 2015).

Ifølge OSCE viste valget den 11. oktober nok en gang at Hviterusland fortsatt har en betydelig vei å gå for å møte OSSEs forpliktelser for demokratiske valg. Dette understreker behovet for politisk vilje til å engasjere seg i en omfattende reformprosess. Noen spesifikke forbedringer og en imøtekommende holdning ble dog notert. Det var betydelige problemer, særlig under opptellingen av stemmene og tabellarisering av valgresultatet som undergravde integriteten til valget. Kampanjen og valgdagen var fredelig (OSCE, 2016). I en positiv utvikling var at de resterende internasjonalt anerkjente politiske fangene ble løslatt av presidenten i august 2015, men ble forbudt ved lov å stille som kandidater. Alle kandidatene hadde mulighet til å delta i kampanjer over hele landet og kunne formidle sitt budskap på en uhindret

måte. Kampanjen var samlet sett lavmælt, men ble mer aktiv i de siste to ukene. Eksisterende lover og bestemmelser fra 2011 og 2012 begrenset grunnleggende friheter om å forene seg, samle seg og uttrykke seg. Bare én kandidat, som hovedsakelig fokuserte på samfunnsøkonomiske problemstillinger, var åpenlyst kritisk til den sittende presidenten. Dette ga velgerne begrenset utvalg av kandidater (OSCE, 2016).

Kandidatene fikk muligheten til å formidle sine budskap til tross for en restriktiv mediepolitikk. OSSE/ODIHR EOMs media overvåkingsresultater viste at den sittende presidenten var den mest synlige kandidaten på grunn av omfattende mediedekning av ham i hans institusjonelle kapasitet.

I tillegg var det noen statlige medier som ga publikum politisk informasjon som var gunstig for presidenten og aktivt oppmuntret valgdeltakelse. Det ble gitt likeverdig og usensurert tilgang til statlige medier, noe deltakerne hilste velkommen og som gjorde at media kunne bidra med valginformasjon (OSCE, 2016).

6.2 LUKASHENKAS REGIME

Hviterussland blir som regel beskrevet som et autoritært regime hvor Lukashenka sitter med en de facto autoritet. (Heywood, 2013) beskriver et autoritært styresett på denne måten: Det autoritære regime er en tro på, eller en utøvelse av en regjering «ovenfra». I dette tilfellet utøves myndighet uavhengig av samtykke fra folket. Autoritært styresett skiller seg fra ordet autoritet ved at sistnevnte hviler på legitimitet, og dermed oppstår «nedenfra».

6.2.1 Legal-rasjonell

Autoritære regimer assosieres med monarkiske diktaturer og de fleste former for militært styresett, de ønsker å ekskludere massene fra politikken heller enn å avskaffe det sivile samfunn. Som beskrevet tidligere er det nettopp på denne måten Lukashenka styrer landet. Han er øverste leder og fungerer som den utøvende og lovgivende makt. Han kan utstede dekreter som fungerer som lover. Han har full kontroll over domstoler, parlamentet, politiet og sikkerhetstjenestene. Han har konsolidert sin makt gjennom lovendringer, kontroll over media og frivillige organisasjoner og utdannelses institusjoner og ikke minst frykt gjennom trusler om fengselsstraffer eller andre sanksjoner. Men det er også elementer fra andre styresett som spiller inn. Regimet har bl.a. innspill fra det (Heywood, 2013) kaller et «presidentsystem». Noen felles kjennetegn herfra er at den utøvende myndighet er konsentrert i hendene på presidenten, de utøvende og lovgivende er valgt separat og det er formell separasjon av personell mellom de lovgivende og utøvende grener.

6.2.2 Karismatisk

Man kan også finne igjen momenter fra en «personlighetskult», en propagandaform der en politisk leder er portrettert som en helt eller Gude-lignende figur. Lukashenka finnes på ethvert gatehjørne i enhver gate, store portretter med eller uten slagord. Han blir også referert til som «batja» - landets far. Portrett av presidenten henger i alle offentlige kontorer og bygninger og han får all sendetid og mediedekning. (Heywood, 2013) beskriver videre denne formen at ved å behandle lederen som kilden til all politisk visdom og som en usvikelig dommer av nasjonale interesser, innebærer en kult det at enhver form for kritikk eller motstand blir sett på som forræderi. Populismen har også sine momenter innenfor Lukashenkas regime, vi finner det igjen i Lukashenkas løfter om å støtte folket, love stabilitet og trygghet mot "korrupte økonomiske eller politiske eliter. Han lover å gi folket det de ønsker seg. Dette gjør han bl.a. gjennom slagord som: «Staten for folket!» og «vi, det hviterussiske folk, skal selv bestemme over vår fremtid og utvikling!» (Belarus T. P., 2015).

6.2.3 Tradisjonell

Hans regime kan oppfattes som tradisjonelt, som jeg var inne på i kapitlet om ideologisk plassering av regimet. Hviterusslands statsideologi baserer seg mye på å se tilbake på sovjettiden og videreføre en del av dens tradisjoner. Den offisielle hviterussiske nasjonale ideen er basert på noen grunnleggende retningslinjer. Den understreker sin egen tradisjon og historie; den har en positiv filosofi overfor erfaringene fra sovjettiden, og en forståelse for at det er nødvendig å gjengi deler av sovjetfilosofien i et uavhengig Hviterussland; de er for slavisk enhet, med tillit til russisk kultur som en motvekt mot vestlige verdier (Bekus, 2010).

Lukashenka bruker i sitt regime alle Webers makt-typer, men med størst vekt på den karismatiske.

6.3 LUKASHENKAS KONSOLIDERING AV MAKTEN

I denne delen av kapitlet refererer jeg en del til P.A. Todal. Han er journalist i avisen Dag og Tid og det han skriver er basert på opplevelser og erfaringer fra hans opphold i Hviterussland og ikke forskning, han må dermed regnes som en sekundær og kilde og jeg er klar over problematikken i dette. Teksten jeg har brukt, skrevet av Todal, er en bok han har skrevet med sine erindringer og opplevelser fra et lenger opphold han hadde i Hviterussland. Han er i Norge en anerkjent journalist i den norske avisen Dag og Tid. Jeg velger å bruke han ettersom det finnes lite forskning på dette området og lite informasjon på bakkeplan. Ideelt sett skulle jeg selv ha reist på feltarbeid til Hviterussland, men av mangel på tid og ressurser er ikke dette en mulighet.

Før Lukashenka kom til makten hadde han tjent som grensevakt for KGB, direktør for flere kollektivbruk og ble til slutt valgt inn i det hviterussiske parlamentet i 1990. Han var en lite kjent mann fra den hviterussiske bygda og ble ikke tatt veldig seriøst da han stilte til valg i 1994 (Todal, 2009, s. 41). Politikken hans var noe diffus, bortsett fra at han igjen ville ha Russland, Hviterusland og Ukraina i union (Todal, 2009, s. 41). Han lovet også trygghet og stabilitet, noe som appellerte sterkt til det hviterussiske folket etter den turbulente tiden etter Sovjetunionens oppløsning.

Kort tid etter at Lukashenka kom til makten, den 20. juli 1994, begynte han å finne måter for å øke sin maktinnflytelse. Innledningsvis tok han små inkrementelle skritt for å begrense mediernes uavhengighet samt å begrense NGO'enes mulighet til å komme med innspill til på hvilken måte han møtte motstand mot sin innenriks –og utenrikspolitikk (Burger & Minchuk, Alyaksandr Lukashenka's consolidation of Power, 2009, s. 29). Det kan være på grunn av Hviterusslands sovjetiske fortid at flertallet av befolkningen ikke helt forstod betydningen av disse handlingene (Burger & Minchuk, Alyaksandr Lukashenka's consolidation of Power, 2009, s. 29). I november 1996 følte Lukashenka at han var tilstrekkelig populær og at han hadde svekket de som var imot hans politikk nok til å be om en nasjonal folkeavstemning om endring av Hviterusslands grunnlov av 1994, så han kunne endre innholdet i det hviterussiske politiske systemet (Burger & Minchuk, 2009).

Noen eksempler på dette er f.eks. at Lukashenka i 1998 utviste tolv utenlandske ambassadører begrunnet i at fasilitetene hvor de bodde skulle pusses opp. Til tross for at diplomatene hevdet at dette var et brudd på Wien-konvensjonen om diplomatiske relasjoner og at det ble henvist til de signerte avtalene mellom de respektive utenriksstasjonene og den hviterussiske regjeringen, reiste flere av ambassadørene fra EU og USA den 22. juni 1998 (Burger & Minchuk, Alyaksandr Lukashenka's consolidation of Power, 2009, s. 29).

Videre har det vært mangfoldige lovendringer over årene som gir Lukashenka stadig mer makt og kontroll over statlige organer, NGO'er og folket. Det tok ikke lang tid før Lukashenka tok direkte kontroll over det statlige fjernsynet og motstanden i parlamentet ble svekket enten direkte av han selv eller av politiet. De mediene som nektet å la seg føye under Lukashenka ble enten stengt eller lagt ned med økonomiske virkemiddel. Det sivile samfunnet ble underlagt streng kontroll. Opposisjonspolitikere og de som forsøkte å drive uavhengige fagforeninger ble avlyttet, trakasserte, arresterte og banket opp (Todal, 2009).

En annen faktor ved Lukashenkas konsolidering av makten har vært opposisjonsfigurenes (også folkets) frykt som har kommet gjennom forsvinningene (og antatte mord) av fire prominente offentlige figurer, inkludert en tidligere

innenriksminister, en tidligere nestleder i parlamentet og lederen for den sentrale valgkommisjonen, en forretningsmann og en kameramann (Burger & Minchuk, 2009, ss. 29-30). Den 11. juni 2001 sendte to av aktorene som hadde deltatt i etterforskningen i en av forsvinningssakene en mail til den uavhengige pressen i Minsk. I denne mailen offentliggjorde Dzimitry Petrushkevich, en tidligere ansatt hos statsadvokaten og hans kollega, Aleh Sluchek sine funn som de påstod impliserte Lukashenka og medlemmer i hans indre sirkel i forsvinningene (Burger & Minchuk, Alyaksandr Lukashenka's consolidation of Power, 2009, s. 30). Petrushkevich og Sluchek flyktet landet etter dette. Senere dukket det opp enda flere påstander om drap og forsvinninger. Lukashenka svarte på dette ved å sparke lederne for KGB, statsadvokaten og innenriksministeren. (Burger & Minchuk, 2009, s. 31). Ifølge Burger og Minchuk er disse anklagene blitt underbygd av den såkalte Pourgourides rapporten om «forvunnede personer i Hviterussland» initiert av Europarådets parlamentarikerforsamling. USAs utenriksdepartement har også bekreftet funnene som troverdige (Burger & Minchuk, 2009, s. 31).

I 2001 ble det første presidentvalget under grunnloven av 1996 holdt hvor Lukashenka vant med 83.86 prosent av stemmene (Burger & Minchuk, 2009, s. 31). OSSE konkluderte med at valget verken var fritt eller rettferdig og at det var et brudd på Hviterusslands forpliktelser overfor OSSE og andre internasjonale standarder (Burger & Minchuk, 2009, s. 31). Burger og Minchuk skriver videre at etter valget i 2001 byttet Lukashenka ut en hel rekke ansatte rundt seg for å sikre seg deres absolutte lojalitet. I 2002 sendte Lukashenka en klar beskjed til opposisjonen ved at to av opposisjonens presidentkandidater, Mikhail Leonau og Leonid Kalhin, begge direktører ved store industriforetak, arrestert og siktet for underslag av statlige midler. En tredje presidentkandidat, en tidligere ambassadør til Latvia, Mikhail Marynich, ble også arrestert og fengslet (Burger & Minchuk, 2009, s. 31). Listen med slike eksempler er lang hos Burger og Minchuk.

Ifølge Rozic (2015) har Lukashenka en evne til å styre regimet i retning av den gjennomsnittlige borger. På denne måten opprettholder han sin styrke ikke kun gjennom direkte undertrykkelse, men også gjennom det at han har klart å opprettholde en følelse av varighet som igjen skaper trygghet hos folket. Han har også blitt en slags uovervinnelig populær autokrat ved at han faktisk til en viss grad har ekte støtte blant velgerne som han oppnår gjennom å blande mekanismene for autokrati og pluralisme (Rozic, 2015). Hviterussland er av de landene i verden hvor inntektsforskjellen er lavest, dette bidrar også til å begrense borgernes ønske om et mer likestilt samfunn (Rozic, 2015).

6.4 STATEN OG DET SIVILE SAMFUNN

Lukashenka har gått langt for å tvinge sine motstandere til taushet, både med reelle og innbilte tiltak. Flere, som f.eks. den tidligere visestatsministeren og leder av valgkommisjonen, Viktor Gonchar og tidligere innenriksminister Iurii Zakharenko, har rett og slett forsvunnet. Andre, som Sharetsky og Zenon Poznyak, grunnleggeren av den hviterussiske Folkefronten, har flyktet til utlandet. Personer som en gang har vært knyttet til Lukashenkaadministrasjonen, slik som tidligere statsminister Mikhail Chigir, har tilbrakt år i fengsel på anklager om korrupsjon (Marples, 2004, s. 32). Andre igjen, som den tidligere nestlederen i «United Civic Party», Gennady Karpenko, har dødd under mystiske omstendigheter (Marples, 2004). Mediene er undertrykt. Statlig fjernsyn offentliggjør presidentens suksesser og den offisielle pressen, spesielt den viktigste dagsavisen, Sovjetskaya Belorusija publiserer alle hans kunngjøringer og endeløse taler (Marples, 2004, s. 32). Reporters Without Borders (RSF) rangerte i 2008 Hviterussland på 154. plass av 173 land i sin årlige pressefrihetsindeks. Staten har monopol på informasjon om politiske, sosiale og økonomiske anliggender og journalister kan bli fengslet (Winther, 2011, s. 2). Statlig styrte aviser nyter store subsidier og privilegier, mens opposisjonelle risikerer å bli trakassert, tiltalt for forskjellige forbrytelser, stengt ned eller tvunget til å publisere fra utlandet (Dounaev, 2007, s. 500). En lov fra 2008 øker statens makt over media. Selv om myndighetene eier den eneste internett serveren, har de enda ikke implementert alle restriksjoner som i henhold til loven også gjelde for internett (Winther, 2011, s. 2). Både aviser og organisasjoner må registrere seg i en tungvinn prosess, der de lett kan nektes godkjenning. Mellom 2003 og 2005 ble 100 av de mest aktive NGO'ene stengt og de ble kriminelt å delta i uregistrerte organisasjoner eller slike som har vært stengt. På denne måten risikerer de fleste menneskerettighetsforkjempere å bli dømt til opptil 2 års fengsel. I 2005 ble det også ulovlig å motta utenlandsk støtte (Winther, 2011).

Men NGO'ene fikk det også vanskeligere etter valget, ifølge Burger og Minchuk så Lukashenka på disse organisasjonene som beskyttere av opposisjonens tilhengere, dette ved at de bidro med organisasjonsstruktur og finansielle ressurser. I et fellesforsøk på å begrense det sivile samfunnets aktivitet, ble det av alle politiske partier, fagforeninger og NGO'er krevd registrering og KGB etterprøve senere disse søknadene. Videre ble det lagt restriksjoner på det å motta fond fra utenlandske NGO'er, mange organisasjoner ble mindre effektive eller forsvant (Burger & Minchuk, 2009, s. 32). Demonstrasjoner krever autorisasjon fra myndighetene, som vilkårlig kan dra tillatelsen tilbake (Winther, 2011, s. 2). Ofte oppløser politiet demonstrasjoner og arresterer deltakere.

Da har jeg plassert det hviterussiske regimet ideologisk, beskrevet statens oppbygging gjennom en kort utredning om funksjonen til presidenten, parlamentet og valgprosessen, jeg har også plassert Lukashenka i henhold til Webers makttypologi og derigjennom sagt noe om Lukashenkas konsolidering av makten og forholdet til det sivile samfunn. I neste empirikapittel, kapittel 7, kommer en beskrivelse av EHU.

7 EUROPEAN HUMANITIES UNIVERSITY (EHU)

Her vil jeg kort ta for meg litt om forutsetningene til EHUs drift i Hviterusland, for deretter å gå over i en beskrivelse av deres virksomhet, stengning og eksil i Litauen.

Universitetssystemet i Hviterusland begynte ikke å ta form før på 1920-tallet og av den grunn hadde det hverken en pre-sovjetisk historie eller pre-sovjetiske fagtradisjoner. Dette gjorde det enkelt for Lukashenka, i de første årene av landets uavhengighet, å undertrykke de liberale tendensene som var innenfor utdanning og å angripe de vaklende grunnleggende akademiske frihetene og universitetenes autonomi (Dounaev, 2007). Men den vanskeligste tiden for akademika i Hviterusland begynte etter presidentvalget i 2001 (Dounaev, 2007). Da innså myndighetene at studentene representerte en opposisjonell kraft. Dette året markerte begynnelsen på veien tilbake til den sovjetiske totalitarismen innen høyere utdanning. Ansatte ble truet med oppsigelser, fakultetsmedlemmer i alle utdanningsinstitusjoner, det være seg både statlige og private institusjoner, fikk åpenlyse forbud mot å uttrykke sine private synspunkter i klasserommet (Dounaev, 2007). Universitetsledelsen forbød deltakelse i uautoriserte møter og demonstrasjoner, kulturelle og faglige arrangementer og de rapporterer de som allikevel deltok til politiet og KGB. Forskere kunne ikke fullt ut utøve sin rett til å drive forskning, dette gjaldt særlig samfunnsfagene, og til fritt å publisere sine resultater. Statlige medier og forlag ble underlagt sensur, og om man valgte å publisere i utlandet eller ved et av de få gjenværende uavhengige mediene, så kunne dette medføre bl.a. oppsigelse, man kunne tiltales for æreskrenkelse eller anklaget for ringeakt for autoritetene. De fleste uavhengige forskningsinstitusjoner ble lagt ned. Universitetene ble tvunget til å følge regjeringens politikk med sikte på å begrense studentenes internasjonale kontakt og deres mobilitet (Dounaev, 2007).

EHU ble grunnlagt i Minsk i 1992 og ble raskt det høyest rangerte hviterussiske universitetet internasjonalt (Dounaev, 2007, s. 500). Den hviterussiske regjeringen ble nødt til å akseptere universitetets ledende rolle i internasjonaliseringen av det hviterussiske høyere utdannelsessystemet (Dounaev, 2007). Men situasjonen forandret seg som sagt etter presidentvalget i 2001 da Lukashenka inntok en anti-vestlig politikk og ledet landets høyere utdanning mot en isolasjon av seg selv.

Lukashenka mente at EHU representerte en trussel mot hans regime fordi det utdannet en ny elite som ville komme til å lede landet mot vesten. Da Lukashenka ble konfrontert med denne studentopposisjonen, gjorde han som med andre lignende tilfeller, han la EHU under sin kontroll ved å erstatte administrasjonen – innledende med rektor (Dounaev, 2007). Dette hadde grunner som at EHU var det eneste universitetet i Hviterussland som inntil da hadde hatt reell autonomi. Både studentene og faculty gikk i opposisjon, denne opposisjonen varte 6 måneder og endte med stengningen av universitetet (Dounaev, 2007). I mitt intervju med Informant 1, kunne denne fortelle meg at de var tett knyttet til vestlige organisasjoner og undervisningstradisjoner. De hadde programmer som skandinaviske studier og et senter for amerikanske studier. I følge informanten bekymret dette administrasjonen. Da universitetet ble stengt var dette begrunnet med manglende undervisningsrom. Men ved en senere anledning, i en tale til studentene i Brest hadde Lukashenka selv sagt; «Det var min avgjørelse å stenge universitetet. Jeg gjorde det, ministerne hadde ingenting med det å gjøre.» Videre sa han at universitetet var opprettet for å styre Hviterussland mot vesten; «vi trenger ikke et slikt universitet». Dette var hans forklaring (Informant 1).

Etter stengningen av EHU i Hviterussland i august 2004, fortsatte mange av universitetets fakultetsmedlemmer og studenter det akademiske arbeidet via internett. Hundrevis av studenter ble med til tross for at gradene og programmene ved EHU ikke lenger hadde noen formell godkjenning. I slutten av 2004 gjenvant universitetet godkjenningen for flere av sine programmer og flere av studentene fikk mulighet til å fortsette sine studier ved både polske og tyske universiteter. Gradene var dog ikke godkjente av Hviterussland (Dounaev, 2007).

Universitetet tok tilflukt i Vilnius, Litauen. I 2005 ble det på åpningskonferansen i Vilnius avgjort av bl.a. representanter og diplomater fra Europa og USA at EHU skulle motta støtte til gjenåpningen som et universitet i eksil og som et formelt akkreditert litauisk universitet. Den litauiske regjeringen påtok seg å bistå med undervisningsbygg og Europakommisjonen og Nordisk Ministerråd bidro med et stipend for tre års studiegang for studenter inntatt i 2005 (Dounaev, 2007). De fikk også diverse stipender og donasjoner fra land som Belgia, Tyskland, Luxembourg og Sverige.

Til tross for det stadig voksende presset fra hviterussiske myndigheter klarte universitetet å rekruttere mange lovende studenter i 2005. For noen av studentene var det å bli tatt opp ved EHU en stor utfordring fordi de på denne måten satte karrierene til deres foreldre i fare, som ble truet med avskjedigelser. For andre studenter var det en utfordring fordi de måtte starte sin utdanning helt på nytt.

Mange av studentene som etter demonstrasjonene rundt presidentvalget i 2006 hadde blitt utvist fra sine universiteter i Hviterussland, kom for å studere ved EHU og universitetet fikk i denne sammenheng et nytt stipend fra Europakommisjonen og Nordisk Ministerråd og andre organisasjoner. Til tross for at universitetet i 2007 fikk mindre støtte og færre donasjoner og de måtte begynne å kreve skolepenger av de nye studentene, så manglet det ikke på interesse, det var opp mot 10 søkere per plass. 2007 var også året hvor hviterussiske myndigheter anklaget EHU for trafficking og terrorisme og brukte dette som utpressing mot studenter og faculty. Det forekom i den sammenheng også at studenter måtte rømme fra Hviterussland via et tredjeland for å komme seg til Litauen, eller at de måtte levere sine skriftlige oppgaver via familie og venner fra fengsel i Hviterussland (Dounaev, 2007).

EHU er et litauisk-registrert universitet (Polglase, 2013). EHU får gratis benytte seg av undervisningslokaler tildelt av Litauen. EHU følger samme regler og reguleringer som andre litauiske universiteter (Informant 1).

På sine hjemmesider (EHU, About EHU, 2013) beskriver i dag universitetet seg som at deres oppdrag er å forenkle og utdype bidraget som deres studenter, akademikere og lærere kan gjøre for kvaliteten og potensialet i sine egne liv og til sine respektive sivile samfunn. Ved å gjøre det, bidrar de til Hviterussland og dets integrering i det europeiske og globale samfunn. EHUs hensikt er å vende tilbake til Hviterussland når de er overbevist om at den akademiske friheten og universitetets uavhengighet er trygg. Nordisk Ministerråd har opprettet et fond til EHU og Europakommisjonen støtter også fortsatt universitetet sammen med en rekke andre organisasjoner som f.eks. Friends of EHU.

På EHU har de fag som kunst, business, kommunikasjon, kulturarv, visuelle og kulturstudier, design, jus, filosofi, politikk og økonomi, offentlig politikk, sosiologi osv. Universitetet tilbyr en rekke forskjellige utdannelse. De har 4 Bachelorgrader i emner som f.eks. media og kommunikasjon og verdenspolitikk og økonomi. De tilbyr også en 5-årig jusutdannelse i tillegg til fem Mastergrader innen fag som Business Administration, kultur –og historiearv og kulturstudier. De tilbyr også en PhD i filosofi (EHU, EHU, 2013). De jobber for å kombinere teori og praksis gjennom interaktive hands-on læringsmuligheter. De har en state-of-the-art media lab hvor de lærer om kommunikasjonsferdigheter og sammen med *Election Observation: Theory and Practice program* lærer de å delta i valgobservasjoner. De finpusser sin juridiske kompetanse sammen med amerikanske og europeiske eksperter og gjennom *Philip C. Jessup International Moot Court Competition* organiserer de og deltar i utstillinger og konkurranser med egenutviklede prosjekter. De er også en del av ERSAMUS+ programmet og med retten de får derigjennom til å reise fritt innenfor EUs visumfrie

Schengen-område får studentene mulighet til å bli kjent med Europa og fordelene ved en europeisk integrasjon (EHU, About EHU, 2013).

I de foregående kapitlene har jeg beskrevet mitt valg av tema og problemstilling. Jeg har gått inn på fakta om Hviterusslands bakgrunn i Sovjet Unionen og frem til i dag. Lukashenka og hans regime og konsolidering av makten har blitt beskrevet gjennom en ideologisk plassering av regimet og statens oppbygning og en beskrivelse av caset, EHU, og litt om deres historie og drift. Kapittel 5 omhandlet metoddelen. Korte drøftinger om mine metodiske valg. Videre kommer nå kapittel 8 som inneholder en empirisk analyse rundt mine forskningsspørsmål. Her vil jeg dra inn empiri fra både intervju og dokumenter og gjennom disse besvare spørsmålene. Kapittel 9 vil være et kapittel med konklusjon og drøfting av problemstillingen.

8 EMPIRISK ANALYSE

8.1 VURDERING AV MINE FUNN

I dette kapitlet vil jeg ut ifra det jeg har samlet inn av empiri gjennom både sekundær- og primærdata, hhv. intervju, dokumenter og spørreundersøkelsen, forsøke å besvare forskningsspørsmålene mine. Jeg vil her ta for meg både empiri og analyse i samme kapittel.

8.2 SPØRREUNDERSØKELSEN

Som tidligere nevnt var spørreundersøkelsen noe dårlig forberedt, og ble tatt litt på sparket. Spørsmålene jeg lagde passet dårlig i en spørreundersøkelse og hadde gjort seg bedre i en intervjusituasjon. Noen av spørsmålene ville det også lønt seg å heller stille noen i administrasjonen og ikke studerende. Noe av resultatene har jeg klart å bruke i analyse- og empiridelen, men mesteparten fikk jeg ikke helt til å passe inn. Skulle jeg gjort spørreundersøkelsen på nytt, ville jeg definitivt stilt mer konkrete spørsmål og andre typer spørsmål, som gikk mer på studiesituasjon og deres følelse av forskjeller ved EHU og hviterussiske universiteter, muligvis også noe om deres syn eller meninger om akademisk frihet o.l.

Det som i grove trekk kom frem i spørreundersøkelsen var at det å studere ved EHU, av studentene, blir sett på som en mulighet til å studere uten press fra den hviterussiske ideologien, en følelse av uavhengighet og frihet og muligheten til å reise. Andre grunner til at studenter velger EHU var muligheten ikke bare til en europeisk utdanning, men også muligheten til å forbli i Europa enten for videre studier eller jobbmuligheter. Det at EHU tilbyr en rimelig mulighet til vestlig utdanning var også en grunn som gikk igjen. På spørsmålet om hva de ønsker å

gjøre etter endt utdanning fra EHU, var det flere som svarte at de ønsket å bli vesten på grunn av den vanskelige økonomiske situasjonen i Hviterussland i dag. Mens andre igjen ville vende hjem for å jobbe mot et friere og «bedre» hviterussisk samfunn. Andre ting som kom frem, var at problemene som kunne oppstå for studentene og deres familier på grunn av deres tilknytning til EHU var heller liten og sjelden. Generelt så det ut til at de var håpefulle når det gjaldt EHUs påvirkning på det hviterussiske samfunnet. Det var flere som skrev at erfaringene og kunnskapen de tok med seg fra sin vestlige utdanning kunne hjelpe til med å utvikle det hviterussiske samfunnet videre i en demokratisk retning, men også økonomisk. Det gikk også igjen i undersøkelsen, som jeg også fikk bekreftet i intervjuene jeg gjorde, at de uteksaminerte fra EHU som regel jobber i privat sektor etter endte studier.

8.2.1 Årsaken til at EHU flyttet

Mikhailov beskrev i sin artikkel at selv på tiden rundt kommunismens fall hadde noen akademikere en forståelse for de store vanskelighetene i prosessen med å transformere en sosial virkelighet, ødelagt av den lange dominansen av et brutalt kommunistisk regime, og de ekstreme utfordringene de gikk i møte for å nå målene for demokratisering. Det var mange grunner til å tvile på at programmer og aktiviteter innen utdanning og forsøk på å bistå i den sosiale transformasjonen for øvrig, kunne gi de ønskede endringene. Men denne tvilen ble i stor grad avvist av mange utenlandske eksperter og rådgivere som entusiastisk deltok i disse aktivitetene, overbevist av deres endelige og uunngåelige suksess. Men denne forvandlingen ble forsøkt gjennomført uten noen innsats for å skape en meningsfull ramme for kommunikasjon og forståelse mellom to enormt forskjellige intellektuelle tradisjoner. Dette dømte innsatsen til å mislykkes, fordi i fraværet av et felles språk, som kan gi grunnlag for effektiv samhandling, kunne ingenting oppnås (Mikhailov, 2009). Denne forståelsen for samhandling var i sentrum for grunnlaget til EHU som, fra etableringen i 1992 proklamerte innføringen av kjerneverdier i en demokratisk kultur i et sterilt og ideologisk isolert intellektuelt miljø, som sin misjon (Informant 1).

«Vi var ikke forberedt på å overvinne den autoritære tradisjonen. Det fantes fag som vitenskapelig kommunisme, kommunistpartiets historie og også marxist-leninistisk filosofi og så videre. Og med en slik type kompetanse, en slik type kunnskap, var bare det å ta opp spørsmålet om transformering av samfunnet, ikke mulig (Mikhailov, 2016). Vi hadde senter for Nordiske Studier, vi hadde Amerikanske Studier, så det var mange ulike programmer rettet mot å anskaffe en slags erfaring helt ukjent for vår virkelighet. Det var klart for meg at innen samfunnsvitenskap og humaniora finnes det ingen utdanning i det hele tatt i Hviterussland. Og det er klart hvorfor, fordi fra ingenting, kan man ikke umiddelbart opprette noe. Vi kan ikke forvente et skianlegg i Sahara-regionen eller noe. Du trenger en viss type miljø» (Informant 1).

Med denne type kompetanse og kunnskap, var det å bare så mye som å ta opp spørsmålet om omdanning av samfunnet, umulig. Hviterussland, som en tidligere sovjetrepublikk, hadde vært en av de mest utviklede republikkene innen biologi, matematikk, fysikk og så videre. Men nivået innen samfunnsvitenskap og humaniora var helt katastrofalt lavt, og det var klart at det var ingen måte å endre de gamle strukturene på. Den eneste muligheten var å skape en nisjeinstitusjon der man ville forsøke å skape noe helt nytt (Informant 1).

"Og det var, takk Gud, noen som hadde kommet seg over den sovjetiske tiden, som orienterte seg mot forståelse for ulike kulturer, jeg mener europeisk kultur, dette var svært uvanlig på den tiden. Så bestemte vi oss for å samles og skape noe annerledes i isolasjon, vi ønsket å være alene i stedet for å bli spredt over ulike institusjoner, det var dette som var den viktigste motivasjonen.» (Informant 1)

I løpet av kort tid ble de, mest sannsynlig, det mest internasjonalt koblet universitetet i Hviterussland. De var et privat universitet, noe som var svært uvanlig, de var det første private universitetet i Hviterussland. Men de ble et sterkt universitet gjennom samarbeid med ulike vestlige land. Et av deres største program var avdelingen for statsvitenskap som de styrte gjennom samarbeid med det franske utenriksministeriet. Alt var på fransk, fra begynnelse til slutt, inkludert graden. Utdannelsene ble godkjent av Institutt for statsvitenskap i Frankrike. De hadde også et institutt for tyske studier i nært samarbeid med Tyskland (Informant 1). Da Lukashenka begynte å kjenne på vestvendtheten til EHU som en trussel mot hans regime, besluttet han å legge EHU under sin kontroll ved å erstatte administrasjonen, begynnende med rektor, professor A. Mikhailov, som var høyt respektert i Europa og USA. Disse metodene hadde blitt brukt på andre universiteter, inkludert de private, men metoden mislyktes helt på EHU. Den mislyktes, først av alt, fordi EHU var det eneste universitetet i Hviterussland som nøt autonomi. Universitetenes autonomi har ingen røtter i Hviterussland, noe som gjør sovjetiseringen av den høyere utdanningen i dag, til en forholdsvis enkel prosess. Myndighetene møtte motstand fra hele EHU, som nektet å underkaste seg regimets påbud. Studenter og lærere innså at de motsatte seg regimet, men de kunne ikke frivillig gi opp sine faglige rettigheter og friheter. Opposisjonen varte i seks måneder, og endte med nedleggelsen av universitetet av Lukashenka (Dounaev, 2007).

Etter den offisielle nedleggelsen av universitetet i Hviterussland i august 2004, fortsatte mange av EHU fakultetets medlemmer og studenter sine faglige aktiviteter via Internett. Allerede høsten det samme året ga universitetet studentene sine mulighet til å fullføre sine studier gjennom fjernundervisning. Ved utgangen av 2004, gjorde polske rektorer, på en konferanse, et vedtak om godkjenning av grader tildelt av EHU og om å gi EHU kandidater en mulighet til å fortsette sin utdanning ved

polske universiteter. En rekke tyske universiteter, for eksempel European University Viadrina, tok opp nyutdannede fra EHU til Mastergradprogrammer, selv om de nyutdannede ikke hadde offisielt anerkjente grader fra Hviterussland (Dounaev, 2007).

"Vi hadde ikke noen form for eiendom i Minsk og leide rom til undervisning som ble ulovlig trukket tilbake fra oss av staten da universitetet ble stengt på grunnlag av tekniske årsaker.» (Informant 1)

Den offisielle grunnen EHU fikk fra regjeringen for nedleggelsen av universitetet, var mangel på undervisningsplass. Men senere, da Lukashenka selv holdt en tale for noen elever i Brest, Hviterussland, uttalte han at det var hans beslutning å stenge universitetet på grunn av dets vestlige dragninger og tilknytning (Informant 1). Bakgrunnen for konflikten mellom EHU og staten handlet om universitetets høye akademiske og institusjonelle autonomi. Deres forbindelser med ulike europeiske land og sin uavhengige rektor (han ble ikke oppnevnt av utdanningsministeren), var et problem (Informant 3).

Mikhailov kommer, i sin artikkel, også inn på EHUs ønske og misjon om å spre demokratiske tankemåter, men sier at dette vanskelig lar seg forene i det hviterussiske miljøet innen høyere utdanning, som er foreldet og annerledes enn den vestlige tankemåten. Den vestlige tankemåten da beskrevet som at akademisk frihet er frihet for lærere, studenter og akademiske institusjoner til å forfølge kunnskap uten ubegrunnet eller urimelig innblanding. Akademisk frihet innebærer etter den vestlige tradisjon friheten til å engasjere seg i alle slags aktiviteter som har med forskning å gjøre, herunder det å selv velge forskningsfokus, bestemme hva man skal undervise i, presentere forskningsresultater for kollegaer og å publisere disse resultatene (Kallerud, 2006). Det finnes ingen felles språk mellom den hviterussiske og vestlige tankemåten som Mikhailov sier. Men det er en samhandling mellom disse EHU forsøker å opprette for å videreutvikle det hviterussiske samfunnet fra å ha en dominerende og autokratisk statsmakt til at folket skal få delta mer. Dette ville de forsøke gjennom å opprette forskjellige internasjonale programmer som skulle øke studentenes bevissthet rundt temaet. Men som han mener det er lite grobunn for dette i en stat som Hviterussland og det er en lang vei å gå.

Universitetssystemet i Hviterussland begynte å ta form rundt 1920, og hadde derfor heller ikke pre-sovjetisk historie eller pre-sovjetiske akademiske tradisjoner. Dette gjorde det lett for Lukashenka å undertrykke liberale tendenser innen utdanning og å angripe den vaklende begynnelsen på akademisk frihet og universitetenes autonomi, som hadde blitt født i de første årene av landets uavhengighet (Dounaev, 2007). Den vanskeligste tiden for academia, begynte etter presidentvalget i 2001 da myndighetene innså at studentene representerte en opposisjonskraft. Lukashenka

vedtok en anti-vestlig politikk og ledet landets høyere utdanning mot selvisolasjon. Han erklærte at blant annet EHU representerte en trussel mot hans regime fordi universitetet utdannet en ny elite som ville føre landet mot Vesten (Dounaev, 2007). I intervjuet forklarte Informant 2 det på den måten at de (EHU) prøvde å være et fritt universitet, et vestlig universitet, men myndighetene likte ikke dette fordi de hadde andre program, andre undervisningsmetoder og det passet ikke inn under politikken til myndighetene. Informant 2 sa også at presidenten hadde kommet med følgende utsagn; "De ønsker å lede Hviterussland mot Europa, og det ønsker vi ikke" (Informant 2). Videre fortalte Informant 3 at de på EHU lærer elevene kritisk tenkning. I Hviterussland er den måten å undervise på veldig begrenset. Som lærer har du i Hviterussland ikke så mye valg, du får et program som er ganske strengt, og du må følge det uten å komme med noen digresjoner. Så hele systemet i Hviterussland er mer rigid (Informant 3). Dette i motsetning til det vestlige idealet hvor det er fokus på akademikerens frihet til å velge tema, innhold og framstilling for sin undervisning. Året 2001 markerte dermed begynnelsen på returen til Sovjettotalitarismen innen høyere utdanning og en konvertering av universitetene til institusjoner for politisk styring (Dounaev, 2007).

Per i dag utnevner presidenten rektorene ved de statlige universitetene. Lærebøker i historie som er skrevet og publisert etter den sovjetiske kollapsen blir stadig fjernet og erstattet med utgaver fra Sovjet-æraen (MacWilliams, 2000). Universitetene blir brukt som et instrument for politisk styring for å trakassere elever og lærere. De forbyr opposisjonelle meninger og handlinger, kontrollerer valgresultatet og tvinger studenter til å stemme tidlig og å delta i forfalskning av stemmeresultater. Her, igjen, en motsetning til akademisk frihet som sier at akademisk frihet koples sterkt til allmenne borger- og menneskerettigheter, blant studenters akademiske frihetsrettigheter i denne betydning hører retten til beskyttelse mot inngrep i retten til høyere utdanning som følge av politisk aktivitet, slik at ikke studenters bruk av allmenne borger- og yringsrettigheter kan føre til at de fratras retten til studieplass (Kallerud, 2006). I Hviterussland forbyr universitetsledelsen deltakelse i uautoriserte handlinger og møter, kulturelle og faglige arrangementer og rapporterer deltakeren til politiet og KGB (Dounaev, 2007). Universitetene skal følge regjeringens politikk med sikte på å begrense internasjonale kontakter og studentmobilitet (Dounaev, 2007). Mens utdanningspolitikken tilsynelatende er sovjetisk utad, er de ikke innholdet det. Kommunistene kjempet for en ideologi for å få makt, mens den hviterussiske regjeringen forsøker å mane frem en ideologi for å rettferdiggjøre sin makt, ifølge Vitali Silitski, en politisk analytiker i Minsk (MacWilliams, 2000). Ironisk nok, er presidenten som har innskrenket utviklingen av Hviterussland som en nasjonalstat, også blitt dens forsvarer, ettersom nasjonal bevaring nå er den viktigste kilden til

hans legitimitet (Marples, 2004). Et post-totalitært system blir ikke nødvendigvis akseptert av folk fordi de tror på systemet, men fordi de kollektivt samtykker til systemets propaganda. Et stilltiende samtykke fra innbyggerne opprettholder en illusorisk politisk kultur og gir legitimitet til det politiske regimet. Regimet i sin tur utnytter et engstelig og, potensielt stadig villedet samfunn (Rozic, 2015). Forsøket på å stramme inn høyere utdanning når nå fra byene til underutviklede regioner hvor nylig etablerte kvoter er ment til å bringe studenter fra landsbyene, presidentens politiske base, inn i akademia (MacWilliams, 2000). Ved å forby deltakelse på diverse opposisjonelle arrangementer, kulturelle og faglige møter, sørger Lukashenka for at en eventuell gryende studentopposisjon blir kneblet. De tør ikke snakke eller agere i frykt for f.eks. å miste studieplassen sin eller for komplikasjoner for deres familie. Alt dette er helt klare brudd på den akademiske friheten som står for lærere og studenters rett til ytringsfrihet både i og utenfor klasserommet og skal beskytte dem mot nettopp slike sanksjoner som f.eks. tap av studieplass.

Hovedårsaken til stengningen av EHU kan synes å være politiske. Analysen av empirien tilsier at Lukashenka hadde vansker med å akseptere EHU's samarbeid med vesten. Han begynte på den tiden rundt og før stengningen å innse at det var en reell opposisjon i studentene. EHU's sterke vestlige dragninger og autonomi kunne sees på som en trussel mot den nyskapte statsideologien, som fokuserte på isolering fra vesten og heller vende seg mot øst. Det var tryggere med statsuniversitetene der pensum og undervisning var bestemt og kontrollert av staten.

8.2.2 Hva er utfordringen med å drive en institusjon med akademisk frihet i et fremmed land? Da EHU kom til Litauen oppdaget de at de ikke hadde noen eksisterende redskaper for videre drift. Litauen hadde sitt eget utdanningssystem og gamle, etablerte universiteter, og det var ikke lett for dem å hjelpe EHU. Det var også svært vanskelig for EHU å få støtte fra vestlige givere og USA (Informant 1). Utfordringene til EHU i dag er mange. Et viktig spørsmål er: "Hvordan eksisterer man utenfor sitt eget land?" Hvordan kan man overleve uten støtte fra sitt eget land, mens man utdanner en ny hviterussisk generasjon? I tillegg har man et økonomisk problem med devalueringen av den hviterussiske rubelen. Universitetet kan ikke eksistere av kun donasjoner og skolepenger fra de hviterussiske studentene, dette utgjør nemlig kun ca. 14% av budsjettet.

«På den andre siden er det vanskelig å forvente at vi vil bli gitt bistand fra Europa og andre land i evig tid. Dette fordi vi vet at Europa har sine egne problemer. Og vi må være realistiske, for å overleve, må vi bli sterkere og mindre avhengig av donasjoner.» (Informant 1)

Det finnes flere ulike organisasjoner og givere som støtter EHU i dag; The McArthur Foundation, Soros Foundation, Nordisk Ministerråd, men også andre private og

statlige givere som Sverige, Norge og Polen etc. Et av problemene er at disse donasjonene ikke er sikret finansiering. For eksempel, for noen år siden finansierte Hellas EHU med 100.000 euro, dette kan ikke forventes at kommer til å skje igjen med det første. Dette bidrar, dessverre, til en ustabilitet for universitetet, kampen for å finne donorer er en konstant og nødvendig (Informant 1).

En annen utfordring for EHU er at de er et veldig ungt universitet. I dag, innen samfunnsfag og humaniora, har EHU en meget kort tradisjon og liten erfaring i forhold til hundrevis av år med europeisk tradisjon på feltet. De feiret sitt 10-års jubileum i Litauen i mars i år (Informant 1). Et annet problem er at EHU er forpliktet til å følge et bestemt sett med regler, som kvalitetssikring og så videre. Dette er vanskelig på grunn av deres manglende erfaring på enkelte områder innenfor det europeiske utdanningssystemet.

"For oss er styring og ledelse et svært alvorlig problem, dette er fordi de fleste av oss ikke har erfaring med å eksistere som et vestlig universitet. De siste 10 årene har vi forsøkt å lære å være slik et universitet, men ja, vi trenger spesialister innen fundraising, vi trenger spesialister til kommunikasjon med andre universiteter, med politikere og så videre.» (Informant 2)

EHU ønsker å være et akademisk prosjekt, men er fortsatt et politisk prosjekt. Universitetet må ha mange kontakter og forbindelser, og er på en konstant søken etter vestlige lærere, vestlige ledere etc. I dag har de en litauisk Chief of administration og et internasjonalt styre som hjelper dem i arbeidet med givere og fond, arbeid som må gjøres hver dag. Universitetets ansatte trenger å lære "språket i Bologna", ettersom de ennå ikke mestrer den terminologien (Informant 2).

"I mars vil det være en åpning av noen rekonstruerte bygninger, og sannsynligvis vil de bli gitt oss, men vi kommer ikke til å eie dem, vi er gjester her. Men jeg tror det er en indikasjon på at Litauen gjør sitt ytterste for å bistå universitetet. Og dette er virkelig unikt, de snakker ikke bare om det, men de gjør noe konkret. Jeg tror det er veldig viktig å indikere hvor modig Universitetet i Litauen er, fordi, i stedet for bare å komme med et par uttalelser og protester som senere ville ha blitt glemt, eksisterer vi her fortsatt, på grunn av dem.» (Informant 1)

Fremtiden til EHU er stort sett avhengig av internasjonal støtte, fordi, i dag, er hele situasjonen for støtte til Hviterussland og hviterussiske prosjekter i endring. På europeisk nivå finnes det mer presserende problemer. Når det gjelder Hviterussland er dette, dessverre, bare stabilt udemokratisk.

«Det er ingen fremgang og alle prosjekter som omhandler det sivile samfunn og politiske prosjekter avhenger av vestlig støtte, men det er en mye høyere terskel enn det var for eksempel fem år siden å få tildelt støtte, konkurransen er mye større nå. EHU er avhengig av velvilje fra Europa, dette fordi studentene selv ikke har penger på grunn av den økonomiske krisen i Hviterussland. Det er svært dyrt for våre studenter å komme hit for å studere nå.» (Informant 3)

Utfordringene er mange for driften av EHU i Litauen, og det å lære seg, sette seg inn i de vestlige utdanningstradisjoner ser ut til å være et av problemene. De akademiske tradisjonene fra sovjettiden som de bærer med seg fra Hviterussland, kan ikke brukes i denne sammenheng. De har blitt nødt til å lære seg en helt ny tankemåte, andre

måter å forholde seg til staten på, andre måter å undervise på. De første årene kunne de drive universitetet utelukkende av donasjoner, men da donasjonene avtok ble de nødt til å kreve skolepenger av deres studerende. Men det utgjør ikke en stor del av budsjettet, da den hviterussiske rubelen er svært svak og det er økonomisk krise i landet, er det svært vanskelig for studentene å betale skolepenger eller i det hele tatt å finansiere oppholdet sitt i Litauen. EHU jobber hver dag hardt for å finne donorer og givere, både private og statlige. Men også på dette området er mangelen på erfaring med vestlige måter på kommunikasjon en utfordring. De forsøker å løse dette problemet ved å internasjonalisere styret og ledelsen på universitetet som sitter med ny og annen kunnskap enn dem selv. Utfordringen med donasjonene kommer ikke kun av mangel eller utfordringer i forhold til kommunikasjon, men også det faktum at Europa i dag selv er i krise og penger som kanskje i en annen tid ville gått til prosjekter som EHU i dag går til f.eks. flyktningkrisen i stedet for. Situasjonen i Hviterussland, derunder EHU, er per i dag, som Informant 3 nevnte, kun stabilt udemokratisk.

I Litauen godkjenner utdanningsministeriet kravene som stilles EHU. EHU trenger politisk støtte, og de føler at de får denne støtten også. De jobber tett med Center for Assessment of Higher Education, som er det viktigste instituttet for samarbeid, for EHU. De registrerer EHUs programmer og godkjenner dem, de akkrediterer også programmene hvert 6 år. Kravene til EHU er de samme som for alle andre litauiske universiteter (Informant 2). Det kan se ut til at EHU har klart å bevare sin akademiske frihet etter flyttingen. Som nevnt her, går samarbeidet med utdanningsmyndighetene i Litauen bra og de har stor selvbestemmelsesrett når det kommer til hvilke programmer de skal ha og hva og hvordan de vil drive undervisningen. De må selvfølgelig forholde seg til noen retningslinjer, men disse er de samme som for andre universiteter i Blogonaprosessen. Retningslinjene i Blogonaprosessen er med på å sikre en internasjonal standard av utdanningen.

Rundt etableringen av EHU i Litauen oppstod det noen praktiske problemer i møtet med det hviterussiske regimet. Men ifølge informant 3 og svar fra spørreundersøkelsen kan det se ut til at dette kun gjaldt i de første årene.

Det var noe uro fra de hviterussiske myndigheters side rundt vår etablering i Vilnius, de hadde ikke forventet det, og det var noen forsøk også på å skape problemer for oss. Det ble utgitt noen publikasjoner hvor det stod at vi utdannet noe i likhet av terrorister her. Men det stoppet. Nå har de har anerkjent oss, fordi vi nå, offisielt, er et litauisk universitet. Noen studenter har også hatt noen problemer i begynnelsen, for eksempel har vi hatt studenter som har studert fra fengsel (Informant 1).

Ifølge Informant 2 er det noen praktiske problemer som følger med å være et universitet i eksil, som blant annet at det kan være tidkrevende å komme seg over grensen. Informant 3 beskrev at i perioden 2008-2010, var det tidvis KGB agenter på grensen som stilte spørsmål som: «hvor skal du, hvorfor skal du dit, hva gjør du

der?». Også ifølge noen av svarene jeg fikk inn i spørreundersøkelsen, kan enkelte studenter bekrefte at de eller venner og familie har hatt noen mindre problemer på grunn av EHU. F.eks. problemer med å få jobb, eller at de har blitt innkalt til intervju med KGB eller andre autoriteter, men det blir også sagt at dette ikke er veldig vanlige problemer som oppstår.

«De hadde mistanke om at du var fra EHU, men det var de eneste problemene jeg fikk på grunn av min tilknytning til universitetet» (Informant 3)

Det kan se ut til at de største problemene som oppstod for studenter og ansatte ved EHU var i begynnelsen av etableringen i Vilnius. (Dounaev, 2007) skriver i sin artikkel om det at det for noen av studentene, å bli tatt opp ved EHU, var en stor utfordring fordi de på denne måten sette karrierene til deres foreldre i fare, som ble truet med avskjedigelser. For andre studenter var det en utfordring fordi de måtte starte sin utdanning helt på nytt. Året 2007 var også året hvor hviterussiske myndigheter anklaget EHU for trafficking og terrorisme og brukte dette som utpressing mot studenter og faculty. Det forekom også i den sammenheng at studenter måtte rømme fra Hviterussland via et tredjeland for å komme seg til Litauen (Dounaev, 2007). Ifølge Informant 3 stoppet denne forfølgelsen og hetsen av EHU fra statens side rundt 2010. Og ifølge spørreundersøkelsen, sier flere av studentene at de har hatt lite eller ingen problemer med myndighetene iløpet av sin tid ved EHU.

8.2.3 Hvilken betydning har EHU for det hviterussiske samfunnet?

Gjenåpningen av universitetet i eksil er ikke bare et svar på isoleringen av den hviterussiske høyere utdanningen fra internasjonalisering av vestlig akademia og akademiske tradisjoner. Ikke bare betyr det støtte til studenter som har lidd akademisk undertrykkelse, de unge menneskene som ikke holder ut undertrykkelsen av dissenter i Hviterussland, men det har også blitt en viktig form for støtte for hviterussiske akademikere som kjemper for den akademiske friheten i landet (Dounaev, 2007).

Ut ifra det som kom frem i intervjuet med den norske ambassaden i Kiyv, var det noen klare punkter om hva EHU gjør som er viktig for Hviterussland. I intervjuet ble det blant annet nevnt at studenter som vender tilbake til Hviterussland med et annet erfaringsgrunnlag og kompetanse enn de ville fått i hjemlandet, kan være av stor betydning for landets framtid. Studenter som ikke vender tilbake til Hviterussland kan bidra til å holde oppmerksomheten oppe rundt situasjonen i hjemlandet. Målsettingen med Norges støtte til EHU har vært «en langsiktig investering i et fremtidig demokratisk Hviterussland» (Informant 4).

Regjeringens overordnede målsetting overfor Hviterussland er å bidra til demokratisk utvikling og økt respekt for menneskerettighetene. Ifølge menneskerettighetene er

bred anvendelse av akademisk frihet viktig for å beskytte undervisning og utdanning mot inngrep, og er knyttet til retten til utdanning. I en rapport fra Human Rights Watch vises det til en tolkning av denne retten som innebærer at

«the right to education can only be enjoyed if accompanied by the academic freedom of staff and students» (Human Rights Watch, 2005).

Her blir akademisk frihet definert med klar forankring i allmenne menneskerettigheter, og med spesifikk vekt på "educational activities":

«Academic freedom gives member of the academic community the right to conduct and participate in educational activities without arbitrary interference from state authorities or private individuals or groups, including popular political, religious or other social movements. It is a broad principle that protects professors and students and applies to the complete range of academic pursuits – formal and informal -, inside the classroom and beyond. International law requires states to respect academic freedom, a principle based on a series of basic and widely accepted human rights» (Human Rights Watch, 2005)

Som ledd i dette arbeidet, gis det aktiv støtte til hviterussisk opposisjon og frivillige organisasjoner for å legge grunnlaget for en omstilling til et demokratisk styresett (Regjeringen, 2007). På årsmøtet til den norske Helsingforskomité i mars 2010 ble de enige om at et utvidet diplomatisk og økonomisk engasjement med Hviterussland må skje på vilkår av en vesentlig bedring av forholdene for menneskerettighetene (Den norske Helsingforskomite, 2010). Norges bilaterale kontakter med Hviterussland er svært begrenset og i tråd med EUs restriktive linje. På den andre siden er regjeringen opptatt av å synliggjøre at de restriksjoner som er innført mot Hviterussland ikke er rettet mot den hviterussiske befolkningen, og at styrket kontakt mellom befolkningen i Hviterussland og i Europa er ønskelig (Regjeringen, 2007). Norge vil gjerne øke støtten til demokrati –og menneskerettighetsprosjekter i Hviterussland (Regjeringen, 2007). Fordi det er vanskelig å støtte opposisjonen og frivillige organisasjoner inne i landet, rettes norsk innsats også mot hviterussere i eksil i nabolandene. Støtten går i hovedsak gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner, ofte i samarbeid med likesinnede land, gjennom FN, Europarådet, OSSE og Nordisk Ministerråd (Regjeringen, 2007).

Videre i intervjuet med ambassaden kom det frem at da universitetet ikke lenger kunne fortsette sin virksomhet internt i landet, fremstod etableringen av EHU i Vilnius som et viktig tiltak for å bidra til at hviterussisk ungdom fortsatt skulle ha muligheten til å få høyere utdanning innen humaniora ved et hviterussisk lærested, med virksomhet drevet under full akademisk frihet og iht. internasjonale standarder. Dette ble sett som et bidrag til å skape grunnlag for en fremtidig demokratisk utvikling i landet. Men å etablere og drive et eksiluniversitet er av mange grunner en krevende oppgave. Blant EHU's utfordringer har vært å sikre en bærekraftig langsiktig finansiering og en god styring av institusjonen.

Ut ifra intervjuet med ambassaden kan man dra frem det at EHU's videre drift kan være en bidragsyter til utvikling av demokratiet og den akademiske friheten i Hviterussland. Dette fordi programmene universitetet stiller med har fokus på andre ting enn de statlige hviterussiske universitetene har. Studentene får et oppdatert og internasjonalt studieprogram med fokus på en vestlig form for academia. De får også gjennom en utdanning ved EHU mulighet til å reise på utveksling og derigjennom ta og føle på de erfaringer man kan gjøre seg ved en slik opplevelse. De uteksaminerte som vender tilbake til eller blir i Hviterussland kan opplyse sine medborgere om det de har lært og bevisstgjøre dem om at det finnes en annen virkelighet der ute.

«Vi er her i en annen virkelighet, vi er nå i EU-virkeligheten, som heller ikke er så lett, også i ditt land, men spesielt her. Dette er også svært viktig element i utdanning, fordi elevene er involvert i noe som skjer rundt dem, det er en læringsmulighet de ikke har i Hviterussland. De har muligheter her, det finnes en rekke ulike utvekslingsprogrammer og muligheter til å reise utenlands. Og dette er en viktig del av utdanningen.» (Informant 1)

«Noen av dem kommer tilbake til Hviterussland og de er kreative, noen fortsetter sin utdanning, noen av dem går inn i en virksomhet, det er en slags kreativitet av ulike slag. Nå er det en annen tid, og de bør være kreative. Jeg håper vi stimulerer til slik kreativitet.» (Informant 1)

Informant 1 uttrykte i intervjuet at han ser at noen av EHU's tidligere studenter trengs i Hviterussland, fordi de har kunnskap om språk. I spørreundersøkelsen fikk også studentene spørsmål om de tror de kan påvirke det hviterussiske samfunnet med sin kunnskap. En svarte at han/hun mener at EHU kultiverer innovative minoriteter som kan eller vil være i stand til å få til betydelige endringer i det hviterussiske samfunnet gjennom å implementere ulike prosjekter som gir grobunn for initiativer.

«De (studentene) kjenner det hviterussiske folks behov og problemer, og gjennom sine studier har de fått tilgang til kilder og muligheter til å hjelpe og helbrede samfunnet» (svar fra spørreundersøkelse)

Andre igjen mente at om den politiske situasjonen vil endre seg i Hviterussland, kan alle disse menneskene dra tilbake til Hviterussland, og gjøre mye nyttige ting innen utdanning, økonomi, politikk og kultur i landet. Men inntil videre tillater ikke myndighetene at dette skjer (spørreundersøkelse). Det var i flere av svarene ytret et ønske om at de fremtidige unge spesialistene fra EHU kunne gjenopplive den hviterussiske økonomien, kulturen og landets rykte.

«Jeg håper at EHU studentene kan stå for oppbyggingen av et nytt hviterussisk europeisk samfunn.» (spørreundersøkelse)

«Hvis man viser profesjonalitet da vil man trolig, om man kan spille sjakk eller fotball eller fiolin, og man kan vise at man gjør det ganske godt, bli anerkjent for det av noen.» (Informant 1)

Problemet er, som nevnt tidligere at de trenger å lære en ny type språk, fordi i Hviterussland kan de ikke «språket i Bologna». De fleste hviterussiske ledere og

lærere kan ikke begreper som: Bachelor, Master og så videre. De kjenner til disse ordene, men de vet ikke hva innholdet i disse begrepene er (Informant 2).

EHUs studenter bidrar med ny erfaring og innflytelse til sine omgivelser. Den viktigste påvirkningen til EHU er det faktum at dets eksistens, det at de gir studenter muligheter, et annet alternativ for unge hviterussere, for pragmatikere, som forstår at presidentsystemet ikke vil vare evig, og det trengs nye erfaringer. EHUs studenter er stort sett ansatte i privat sektor i Hviterussland. De etablere egne virksomheter eller organisasjoner. Og ettersom situasjonen utvikler og endrer seg vil påvirkning av universitetet og av dets studenter vokse. De hviterussiske universitetene trenger å innføre Bologna-modellen i sine aktiviteter, men de vet ikke hvordan de skal gjøre det, EHU mener at de kan overføre sin erfaring til dem (Informant 2).

All påvirkning er ikke direkte eller rett frem, den er mer subtil og avhenger ikke av mengden av tidligere studenter eller nåværende studenter, men på lederne, på kvalitetene til lederne som er kjent med visse strukturer og som kjenner moderne språk, språket i den moderne verden, og kan møte utfordringene i den moderne verden. Og det er spesielt viktig innen samfunnsvitenskap og humaniora, hvor det fortsatt er mange sovjetiske tradisjoner og en slags gammeldags transe i samfunnsfag i Hviterussland. EHU har utarbeidet en ny generasjon av lærere, lærere som fikk sine doktorgrader ved EHU eller ved vestlige universiteter og som ikke har disse gammeldagse konstruksjonene eller konseptene i seg, lærere som du ikke kan lære å jobbe på en annen måte. EHU lærer sine studenter å tenke, de forteller dem ikke hva som er rett eller galt, de bare gir dem redskaper til å tenke (Informant 2).

EHU legger vekt på at studentene skal få relevant erfaring fra demokratiske land gjennom diverse utvekslingsprogrammer, de vil gjøre dem bevisste på den virkeligheten man befinner seg i, i Vest-Europa, en virkelighet de også ønsker for Hviterussland. De jobber for at studentene skal ha redskaper til å starte noe nytt og annerledes, være kreative og derigjennom litt etter litt vil de, med sin nytenkning, vise seg for arbeidsgivere og andre i Hviterussland, å være til stor nytte og bidra til å dra landet mot Vesten – der, ifølge Informant 2, pengene er. Hviterussland ble også i 2015 medlemmer i Bolognaprosessen, noe som gjør at de trenger kompetanse og kunnskap på det området, dette kan EHU, som nå i mange år har jobbet med dette, mye om, og de ønsker å hjelpe til med forståelsen av dette nye systemet. Men deres viktigste budskap er allikevel at de lærer sine studenter å tenke selv. De indoktrinerer ikke noe som riktig eller galt, men gir de redskaper til selv å finne konklusjoner og svar.

Manglende evne til å tenke fratar ikke bare folk deres "menneskelige dimensjon", men gjør dem mottakelig for farlig adferd, særlig i denne massesamfunnets tid.

Ideologier av politisk, nasjonalistisk og religiøs art kan lett antenne menneskelige lidenskaper og få frem radikal og destruktiv atferd. Det intellektuelle vakuum vi sitter igjen med etter sammenbruddet av det gamle systemet av normer, blir spontant fylt med en merkelig blanding av massekulturen - i form av masseunderholdning -og pragmatisk orientert forbrukerpsykologi. Det skaper grobunn for avvikende atferd og radikalisme hos den unge generasjonen. Det reduserer også forventningene til de som uttrykker håp om at kun et generasjonsskifte kan sikre de forventede positive resultatene til forandring (Mikhailov, 2009). Man kan tolke dette utdraget fra Mikhailovs artikkel dit hen at akademisk og annen frihet er viktig for et samfunn, for å kunne lede det og dets folk i riktig retning, for å sitte igjen med flere muligheter gjennom fri tenkning og uttrykking av disse tankene. Det trengs nyteknisk for å komme fremover og ut av den gamle tralten for å sikre seg fra den såkalte «farlige atferden».

Prosjektet med EHU er ifølge Polglase, fortsatt et av de få nesten desperate forsøk på å demonstrere, under ekstremt vanskelige forhold, hvor viktig det er å etablere nye, institusjonelle nisjer og festninger av intellektuelt liv av en annen karakter og kvalitet, i det fortsatt ikke så veldig gunstige globale miljøet. Det skaper forutsetninger for å konsolidere en energi av fagfolk som gjennom sin faglige aktivitet har utfordret legitimiteten til det nye autoritære regimet i Hviterusland (Mikhailov, 2009). Selv om EHU mislyktes i Hviterusland, har ikke dette ført til slutten av prosjektet. Det hviterussiske systemet innen høyere utdanning er kontrollert; Men det siste tiåret har en rekke tilpasningsstrategier dukket opp som har tillatt hviterussiske studenter og forskere til å bidra til EU-ledede prosjekter som på lengre sikt kan føre til ytterligere reform innenfor Hviterusland (Polglase, 2013). Rollen til høyere utdanning er en form for "transformativ kraft" som har blitt brukt systematisk av nasjonale myndigheter, EU og andre organer, som et verktøy for europeisering. Siden 2004 har 50 hviterussiske studenter fått stipend til Erasmus Mundus Master Kurs og rundt 450 hviterussiske statsborgere har deltatt i «aksjon 2 mobilitetsordningen» (2007-2011), de får derigjennom et annerledes, internasjonalt perspektiv på deres akademiske fag og det vil styrke deres fremtidige sysselsetting og personlige utvikling (Polglase, 2013). EUs Erasmus Mundus (EM) program, har som mål å forbedre kvaliteten i høyere utdanning gjennom stipender og faglig samarbeid mellom Europa og resten av verden, ved å påvirke enkeltpersoner gjennom anerkjente studieopphold i utlandet, med inngående kunnskap om europeisk høyere utdanning, bedre språklige ferdigheter, interkulturell erfaring og forbedret arbeidsevne og institusjoner gjennom internasjonalisering av høyere utdanning i Eastern Partnership (EaP) land, bygge institusjonelle partnerskap, bedre kapasiteten innen design og styring av felles gradsprogram og ved å utvikle kapasiteter i akkreditering, anerkjennelse og

internasjonal studentmobilitet (Polglase, 2013). Dette er også et steg i riktig retning i forhold til kravene og retningslinjene i Blogonaprosessen, hvor noen av punktene er å fremme studentmobilitet, utvikling av ferdigheter i språk, og oppmuntring til studier i utlandet (Allegre, Berlinguer, Blackstone, & Rüttgers, 2009).

Informant 2 kunne fortelle at i Litauen har de reell autonomi, de har reell arbeidsfrihet, frihet i undervisningen. For hviterussiske tjenestemenn og lærere er det vanskelig å forstå dette:

"hvordan kan man jobbe uten kontroll, uten å bli sjekket? Det er jo umulig!" (Informant 2).

Videre sa Informant 2 at deres studenter er stort sett ansatte i privat sektor i Hviterussland. De etablerer egne virksomheter eller organisasjoner. Og ettersom situasjonen utvikler og endrer seg vil EHU's påvirkning, våre studenters påvirkning, vokse (Informant 2).

«En tid vil komme da våre studenter kommer til å være svært etterspurte i Hviterussland, med sin vestlige utdanning, med sine vestlige opplevelser og erfaringer. Jeg forteller alltid elevene mine, at etter en viss tid, vil de ha gode framtidsutsikter i Hviterussland i forhold til studenter fra hviterussisk universiteter» (Informant 2).

Som jeg har vært inne på tidligere, vil akademisk frihet kunne lede Hviterussland mot Vesten. Gjennom å tilegne seg kunnskap og informasjon og akademisk samarbeid med Vesten, vil folket selv kunne se alternative måter å leve og tenke på. De vil få andre akademiske standarder som igjen kan føre til mer internasjonalt samarbeid og anerkjennelse som muligvis igjen kan føre til økt økonomisk samarbeid med andre land. Det vil komme en tid, hvor makten, som den er dag, ikke vedvarer. Med denne tiden vil kanskje også den akademiske friheten bli større og etterspørselen etter vestlige erfaringer og språk vil være ettertraktet, men også være nødvendig, for å bli del av en ny og moderne verden.

I denne tid med globalisering, vil fravær av fri tilgang til informasjon som fører til intellektuell isolasjon påvirke den akademiske friheten. Hviterussiske forskere er ekskludert fra de universelle prosesser for kunnskapsopprettelse og har færre muligheter til å diskutere resultatene av sine undersøkelser med sine kollegaer fra ulike land. Det tjudeførste århundre, med intensivering av global samhandling, tilrettelagt av teknologiske fremskritt, har fått betydelige kulturelle konsekvenser. Kulturelle grupper er ikke lengere isolert fra påvirkning av andre. Dette kan føre til alvorlige begrensninger av akademisk frihet. Mange forskere er også rede til å begrense sammenhengen med utdanning, til offer for kvaliteten, av hensyn til egenbeskyttelse. Dette problemet er spesielt relevant innen humaniora og samfunnsvitenskap, der det er vanskelig å organisere åpne diskusjoner uten å stille spørsmål ved den herskende ideologien. Samtidig som den såkalte offisielle «nasjonalideologien» i Hviterussland unnlater å komme med noe grunnlag for

diskusjon og utredning. Fraværet av fri forskning og begrenset tilgang til verdens vitenskapelige data fører også til intellektuell isolasjon av hviterussiske forskere. Demokratiske verdier er ikke oppført blant målene for utdanning i Hviterusland, som er konsistent med fraværet av demokrati i klasserommene og i gjennomføringen og publiseringen av forskningsresultater (Shaton, 2009).

EHUs uteksaminerte og fremtidige studenter, ser det ut til, vil kunne få stadig større innflytelse på det hviterussiske samfunnet. Mange av studentene vender hjem etter endte studier ved EHU og andre vestlige universiteter. De kan da bidra med ny og annen kunnskap i Hviterusland. Bl.a. språk er en viktig del av det. Men også evnen til selv å problematisere, løse og tenke ut problemer og løsninger i en arbeidshverdag, en annen tankemåte. Derigjennom kan de spre sin lærdom videre ut i samfunnet. Mange av studentene er kreative og starter egne bedrifter og organisasjoner når de kommer hjem til Hviterusland. De er nytenkende og progressive og vil være ettertraktet på arbeidsmarkedet for sin evne og kunnskap om vesten. Hviterusland har jo i de siste par år vendt seg noe mer mot vesten, av en enkel pragmatisk grunn, penger. Frislippelsen av politiske fanger rundt det siste presidentvalget og deres streben og endelig suksess for inntreden i Bolognaprosessen er et tegn på at de forsøker. Selv om det er små skritt i vestlig retning, kan det være denne retningen er uunngåelig, og jo mer samarbeid de har med vesten, jo mer blir kunnskapen til studentene ved EHU verdt.

9 KONKLUSJON OG DRØFTING

I denne delen av oppgaven vil jeg forsøke å besvare min problemstilling. I løpet av forskningsprosessen har jeg innsett at besvarelsen vil bli utfordrende i det det finnes veldig lite forskning på området jeg har valgt, lite oppdatert informasjon og jeg selv har ikke hatt all den tid og ressurser jeg gjerne skulle ha hatt til å forske på området.

I en udemokratisk politisk sammenheng, er begrensninger på akademisk frihet hovedsakelig knyttet til forsøk fra makthaverne å innføre et forbud mot visse dimensjoner på forskning og diskurs. Først og fremst rammer de forskning innen humaniora, som overskrider grensene til den dominerende ideologi. Disse begrensningene er opplagte for de fleste forskere som er involvert i forskningsaktiviteter. I og med at de er under konstant kontroll og kritikk av makthaverne, prøver de ikke å uttale seg eksplisitt. Fraværet av akademisk frihet betyr at opposisjonens meninger ikke bare er sett på som feil, men også som noe umoralsk og farlig. I et slikt forhold er utdanning preget av fravær av fri diskusjon og dialog, og har en tendens til å være ideologisk begrenset (Shaton, 2009).

Det hviterussiske utdanningssystem er tett organisert og svært sentralisert. Kunnskapsdepartementet har ansvar for utvikling av systemet for utdanning. Alle utdanningsinstitusjoner er underordnet departementet, som organiserer systemet for kvalitetssikring og utdyper statlige reguleringer på dette feltet.

Kunnskapsdepartementet styrer alle institusjoner for videregående og høyere utdanning. Det styrer ved hjelp av regulering, kvalitetskontroll, akkreditering, lisensiering og metodisk veiledning. Det er ansvaret til Kunnskapsdepartementet å definere læreplaner, ikke bare for videregående skoler, men også for institusjoner for høyere utdanning. Rettighetene til institusjoner for å lage sine egne pedagogiske planer og programmer er svært begrenset; de kan kun endre enkelte deler av de offentlige læreplanene. Alle studieprogram er basert på statlige programmer og må godkjennes av administrasjonen. Professorer kan se bort fra de offisielle programmene, men dette kan føre til konflikter. Slike konflikter kan føre til tap av arbeid, siden alle professorer i Hviterussland må signere jobbkontrakter med administrasjonen. Administrasjonen står fritt til å velge varigheten av kontrakten og begrunnelsen for en eventuell oppsigelse (Shaton, 2009).

Allerede i sin første periode på 1990-tallet begynte Lukashenka sakte men sikkert å utforme statens ideologi. Tre grunnleggende verdier for denne statsideologien ble formulert: sterk presidentmakt, en sosialt orientert økonomi og kristne (eller, for å være presis, ortodokse) verdier (Bekus, 2010). Deretter begynte Lukashenka å utforme ideen om nasjonal uavhengighet og utviklet en «nasjonal ideologi» som fastsatte trekk i den «nasjonale karakter» og «nasjonale tradisjoner» i forhold til nasjonsbygging på måter som passet til regimets behov. Og slik fremmet han en «nasjonaløkonomisk modell» som var en politikk for bevaring av statsbasert økonomi, dette hevdet han at reflekterte de «nasjonale» trekkene ved kollektivismen og egalitarisme og, ikke minst, en nasjonal likegyldighet til materialisme og individualisme (Leshchenko, 2008). Lukashenkas ideologiske begrunnelse for sine vedtak, sin retorikk, og sine handlinger bygger på tre grunnpilarer: unikhet, samhold og hviterussernes suverenitet (Leshchenko, 2008). Den offisielle hviterussiske nasjonale ideen er basert på noen grunnleggende retningslinjer. Den understreker sin egen tradisjon og historie; den har en positiv filosofi overfor erfaringene fra sovjettiden, og en forståelse for at det er nødvendig å gjengi deler av sovjetfilosofien i et uavhengig Hviterussland.

Ifølge både Dounaev og Mikhailov begynte ikke universitetssystemet i Hviterussland å ta form før på 1920-tallet og av den grunn hadde det hverken en pre-sovjetisk historie eller pre-sovjetiske fagtradisjoner. Dette gjorde det enkelt for Lukashenka, i de første årene av landets uavhengighet, å undertrykke de liberale tendensene som var innenfor utdanning og å angripe de vaklende grunnleggende akademiske

frihetene og universitetenes autonomi (Dounaev, 2007). Men den vanskeligste tiden for Akademika i Hviterusland begynte etter presidentvalget i 2001. Da innså myndighetene at studentene representerte en opposisjonell kraft. Dette året markerte begynnelsen på veien tilbake til den sovjetiske totalitarismen innen høyere utdanning. Ansatte ble truet med oppsigelser, fakultetsmedlemmer i alle utdanningsinstitusjoner, det være seg både statlige og private institusjoner, fikk åpenlyse forbud mot å uttrykke sine private synspunkter i klasserommet (Dounaev, 2007). Universitetsledelsen forbød deltakelse i uautoriserte møter og demonstrasjoner, kulturelle og faglige arrangementer og de rapporterer de som allikevel deltok til politiet og KGB. Forskere kunne ikke fullt ut utøve sin rett til å drive forskning, dette gjaldt særlig samfunnsfagene, og til fritt å publisere deres resultater. Statlige medier og forlag ble underlagt sensur, og om man valgte å publisere i utlandet eller ved et av de få gjenværende uavhengige mediene, så kunne dette medføre bl.a. oppsigelse, man kunne tiltales for æreskrenkelse eller anklaget for ringeakt for autoritetene. De fleste uavhengige forskningsinstitusjoner ble lagt ned. Universitetene ble tvunget til å følge regjeringens politikk med sikte på å begrense studentenes internasjonale kontakt og deres mobilitet (Dounaev, 2007).

På sine hjemmesider (EHU, About EHU, 2013) beskriver i dag universitetet sitt oppdrag som å forenkle og utdype bidraget som deres studenter, akademikere og lærere kan gjøre for kvaliteten og potensialet i sine egne liv og til sine respektive sivile samfunn. Ved å gjøre det, bidrar de til Hviterusland og dets integrering i det europeiske og globale samfunn. EHUs hensikt er å vende tilbake til Hviterusland når de er overbevist om at den akademiske friheten og universitetets uavhengighet er trygg. Nordisk Ministerråd har opprettet et fond til EHU og Europakommisjonen støtter også fortsatt universitetet sammen med en rekke andre organisasjoner som f.eks. Friends of EHU.

På bakgrunn av informasjonen fra Dounaev og Mikhailov kan det se ut til at ideen om akademisk frihet ikke står sterkt i den hviterussiske tradisjonen. Akademisk frihet har historisk vært løftet frem i opplysningstidens idealer om fri tenkning og søking etter sannhet, forståelse og erkjennelse, kunnskap som et offentlig gode, og verdien av en kritisk offentlighet (Norges Offentlige Utredninger, 2006). Universitetets samfunnsmessige oppdrag, virksomhetens egenart, og historiske erfaringer akkumulert gjennom mer enn 900 år, er blitt nedfelt i en spesiell institusjonell identitet – en selvforståelse tuftet på et sett grunnleggende verdier, prinsipper og normer som gjelder ikke bare den faglige virksomheten selv, men også organisatoriske trekk, styringsformer og finansieringsordninger (Norges Offentlige Utredninger, 2006).

Institusjonell autonomi er i Hviterussland nærmest ikke-eksisterende; EHU hadde det i sin periode da de eksisterte i landet, men det ble som tidligere nevnt slått hardt ned på etter valget i 2001. Akademisk frihet er en *nødvendig* betingelse for individuell akademisk frihet; en institusjon som kan instrueres om innholdet i sin faglige virksomhet, må kunne omsette instruksene i tilsvarende pålegg til sine ansatte. Institusjonelt selvstyre er imidlertid ikke en *tilstrekkelig* betingelse; et universitet eller en høyskole kan på eget initiativ innskrenke sine medarbeideres frihet på måter som bryter med ideen om akademisk frihet for den enkelte forsker eller lærer (Norges Offentlige Utredninger, 2006).

Hele systemet her i Litauen er ganske annerledes. Her er det et europeisk system som følger retningslinjene i Bologna-prosessen. Hviterussland er, siden 2015, offisielt medlem av Bologna-prosessen, men systemet er fortsatt et slags post-sovjetisk system. For eksempel får du ikke studiepoeng, men karakterer, og man får sin slutt karakter under eksamen. Du kan faktisk være fraværende hele semesteret og så gå opp til eksamen og bestå kurset/faget. Selvfølgelig avhenger det mye av professorene du har, men det er mulig (Informant 3).

«Hele tilnærmingen er annerledes ved EHU og andre europeiske universiteter, vi lærer kritisk tenkning, det å ha diskusjoner rundt et spørsmål og gjennom diskusjon finne nye emner. I Hviterussland er det mer begrenset. Som lærer har du ikke mye valg, du har et program som er ganske strengt og du må følge det uten noen form for avvikelser. Hele systemet i Hviterussland er mer rigid, strengere. Her har du mer frihet.» (Informant 3)

På EHU forsøker de å oppfordre til mer diskusjon. De har flere seminarer, mer tid til studentene og de prøver å få dem til å lese mer, ikke bare skrive notater fra forelesningene, men også å analysere og diskutere mer. Studentene blir også oppfordret til å gjøre case-studier og til å utføre mer praktiske orienterte studier og forskning (Informant 3).

I Hviterussland er det instituttet og fakultetet som godkjenner lærernes læreplaner, det er for så vidt det samme her, men samtidig er det annerledes, i Hviterussland er det statlige standarder for høyere utdanning, og du må følge disse standardene nøyaktig (Informant 3).

En annen forskjell er at i Hviterussland er det fem års høyere utdanning (Bachelor), ikke fire år. (Bachelor i LT er fire år fordi de bare har to år med videregående skole). Offisielt, hvis du får en Bachelor fra Litauen, er det ikke en grad i det hele tatt i Hviterussland. Om man kommer med en Bachelor fra et europeisk land, ikke bare fra EHU til Hviterussland, så regnes det ikke som en grad i det hele tatt. Mastergrader er godkjent fordi de har en lengde på fem til seks år. I Hviterussland ville den da ha blitt godkjent som en Bachelorgrad (Informant 3).

«Dette er ment å endre seg nå på grunn av Bolognaprosessen, men jeg vet ikke når det vil skje.» (Informant 3)

Fra utsiden, kan det tilsynelatende se ut til at det systemet for høyere utdanning i Hviterussland er mer eller mindre det samme som her, men hele den interne prosessen for universitetsledelsen er under kontroll, tjenestemenn er under kontroll og innholdet i utdanningen og pensum og så videre.

«Her er det ikke slik, vi har reell autonomi, har vi reell frihet til arbeid, frihet til undervisning. For hviterussiske tjenestemenn og lærere, er det vanskelig for dem å forstå dette, de ville sagt: "hvordan uten kontroll, uten å sjekke? Det er umulig!"» (Informant 2)

«Autonomi og læreres frihet innen undervisning og arbeidsformer er den viktigste forskjellen. Ut ifra dette kan vi gjøre hva vi vil. Innholdet i våre programmer er opp til oss, det vårt valg. Og også studentenes autonomi er viktig.» (Informant 2)

De hviterussiske universitetene trenger å innføre Bologna-modellen i sine aktiviteter, men de vet ikke hvordan de skal gjøre det, vi mener at vi kan overføre vår erfaring til dem (Informant 2). EHUs påvirkning på Hviterussland er ikke direkte eller rett frem, den er mer subtil og avhenger ikke av mengden av tidligere studenter eller nåværende studenter fra EHU, men på lederne, på kvalitetene til våre ledere som er kjent med visse strukturer og som kjenner moderne språk, språket i den moderne verden, og kan møte utfordringene i den moderne verden. Og det er spesielt viktig innen samfunnsvitenskap og humaniora, hvor det fortsatt er mange sovjetiske tradisjoner og en slags gammeldags transe i samfunnsfag i Hviterussland. Vi har utarbeidet en ny generasjon av lærere, lærere som fikk sine doktorgrader her eller ved vestlige universiteter og som ikke har disse gammeldagse konstruksjonene eller konseptene i seg, som du ikke kan lære å jobbe på en annen måte. Vi lærer våre studenter å tenke, forteller dem ikke hva som er rett eller galt, vi bare gir dem redskaper til å tenke (Informant 2). I denne tid med globalisering, vil fravær av fri tilgang til informasjon som fører til intellektuell isolasjon påvirke den akademiske friheten. Hviterussiske forskere er ekskludert fra de universelle prosesser for kunnskapsopprettelse og har færre muligheter til å diskutere resultatene av sine undersøkelser med sine kollegaer fra ulike land.

I 2012 fikk Hviterussland avslag på sin søknad om å være med i Bolognaprosessen, bakgrunnen for den beslutningen, kunngjort av en Bologna arbeidsgruppe var manglende overholdelse av de grunnleggende prinsippene i Bolognaprosessen: akademisk frihet, institusjonell autonomi og elevmedvirkning i forvaltningen av høyere utdanning. Denne gangen ble søknaden sendt inn av den nye utdanningsministeren Hviterussland, Mihail Zhuraukou, som hadde lenge har uttrykt tillit til suksessen til programmet. Etter et vedtak hadde blitt fattet sa Zhuraukou: «Inkludering av vårt land i det europeiske området for høyere utdanning reflekterer anerkjennelse av den

hviterussiske høyere utdanning av verdenssamfunnet. Det bekrefter også det faktum at den nasjonale modellen for utdanning er konkurransedyktig, og vil være i stand til å integrere seg i det globale utdanningsplass». Innholdet i avtalen er ennå ikke kjent for offentligheten, men referat fra konferansen sier først og fremst at det gjelder å få svar på de samme spørsmålene som er reist i 2012: akademisk frihet, studentenes selvstyre, etc. Under forhandlingene uttrykte utdanningsministrene fra Norge, Sverige, Nederland og Island, gjentatte ganger behovet for gjennomføringen av vilkårene og de krevde ytterligere skriftlige garantier fra den hviterussiske side (Civic Belarus, 2015).

I 2015 fikk Hviterusland endelig ta del i Bolognaprosessen. Faktisk, så er Hviterusland det første landet som får være med i Bolognaprosessen uten å ha oppfylt kravene. Men kontrakten skal være en garanti for fremtidige endringer. Inkluderingen av Hviterusland i prosessen ble vedtatt uten noen ekstra fiksering av betingelser. Det er nødvendig å erkjenne at Hviterusland på sin side har forberedt seg godt de siste årene. For eksempel ble bachelor- og mastergrader innført. Det første Studentrådet ble opprettet av Kunnskapsdepartementet (selv om det ble opprettet bare noen få måneder før toppmøtet i Yerevan og i henhold til Bologna-komiteens undersøkelsen har de fleste studenter har aldri hørt om dets eksistens). Nå har hvert universitet et råd som inkluderer studenter (minimum 25%). Også nesten alle fakulteter ved hviterussiske universiteter har en rekke fag som undervises på engelsk (Civic Belarus, 2015).

Imidlertid har Hviterusland fortsatt en del "særegenheter" som det er svært lite sannsynlig at kommer til å kunne leve opp til europeiske standarder. Ett eksempel kan være den obligatoriske jobbplasseringen. Hvert år blir ca. 19 000 kandidater sendt til alle regioner av landet for å arbeide i to år i en organisasjon valgt av staten, dette fordi staten betalte for deres utdanning (Civic Belarus, 2015). Det er også et stadig press på lærerne fra myndighetene. For eksempel ble en rekke historielærere i Grodno sparket fordi deres forskning ikke ble godkjent av lokale tjenestemenn. Undertrykkelsen mot studenter og lærere og mangel på skikkelig akademisk frihet, er noe som særlig bekymret noen representanter på Bolognakonferansen i Yerevan, for eksempel den norske delegasjonen. Mange analytikere tviler også på ønsket til hviterussiske myndigheter til å løse disse problemene (Civic Belarus, 2015).

9.1 KONLUSJON

Selv en mindre åpning av det hviterussiske utdanningssystemet, som Bolognaprosessen kan legge til rette for, vil være et meningsfullt skritt i riktig retning. Det vil også bidra til å utruste flere progressivt tenkende individer i regjeringkretsen

med flere argumenter mot den sovjetiske stilen som fortsatt dominerer mange akademiske og politiske beslutningsinstitusjoner i Hviterussland. I lys av dette er det viktig å ikke bruke medlemskapet i Bolognaprosessen til politikk, men til å fremme de grunnleggende prinsippene i Bolognaprosessen i praksis, på en måte som er forsonlig, men også konsekvent (Preiherman, 2015).

Bologna kan være et insentiv for Hviterussland å øke den akademiske friheten. Dette fordi de må følge retningslinjer og leve opp til krav fra denne avtalen for fortsatt medlemskap. Bologna er et av Hviterusslands tegn på at de vender bort fra den totale vestlige isoleringen, fra Hviterusslandsside har nok dette økonomiske grunner, ettersom pengene er i vest og ikke øst lenger for dem. Deres medlemskap ble godkjent i 2015 og derfor har, naturlig nok, resultatene enda ikke vist seg. Hviterussland gjorde noen få enkle grep, som f.eks. å innføre begrepene Master og Bachelor i forkant av opptaket. Hviterussland har heller ikke kompetanse og kunnskap om Bolognaprosessen, europeisk akademisk tradisjon og tankemåte. De har heller ingen forutsetninger for slik kunnskap da det ikke er noen lang akademisk tradisjon i landet utover den sovjetiske. Under intervjuene på EHU i vinter ble jeg opplyst om at i forbindelse med medlemskapet i Bologna, har EHU invitert en rekke rektorer og ministre fra Hviterussland til en konferanse, som var i mars 2016, til Vilnius. Dette indikerer EHU's ønske om å videreføre den kunnskapen de sitter med, de erfaringer de har gjort seg i sitt arbeid som vestlig universitet. De vil gjerne videreføre dette til Hviterussland.

Akademisk frihet er grunnleggende for enhver institusjon som driver humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. EHU oppfattet at denne friheten var utfordret av den politiske ledelsen i Hviterussland. Dette følte de på særlig etter valget i 2001. Det var da Lukashenka for alvor begynte å se på studentene som en opposisjonell kraft. Ansatte ved institusjoner ble truet med oppsigelser, bl.a. rektoren ved EHU Prof. A. Mikhailov ble avsatt og erstattet med en rektor valgt av utdanningsministeren. Og ansatte i alle, både private og statlige, utdanningsinstitusjoner fikk åpenlyse forbud mot å uttrykke sine private synspunkter i klasserommet (Dounaev, 2007). Retten til å drive forskning ble også kraftig innskrenket, særlig i samfunnsfagene. Og det var jo nettopp dette som var basen i EHU, humaniora og samfunnsfag. EHU's ønske og misjon er å spre demokratiske tankemåter, men sier at dette vanskelig lar seg forene i det hviterussiske miljøet innen høyere utdanning, som er foreldet og annerledes enn den vestlige tankemåten. Men det er en samhandling mellom disse EHU forsøker å opprette for å videreutvikle det hviterussiske samfunnet fra å ha en dominerende og autokratisk statsmakt til at folket skal få delta mer. Dette ville de forsøke gjennom å opprette forskjellige internasjonale programmer som skulle øke studentenes

bevissthet rundt temaet. En av hovedårsakenen til stengningen av EHU kan synes å være politiske. Analysen av empirien tilsier at Lukashenka hadde vansker med å akseptere EHUs samarbeid med vesten. Dette, sammen med at rektorer og flere medlemmer av administrasjonen ble avsatt og erstattet av ansatte valgt ut av utdanningsministeren, at de ble fratatt alle undervisningsrom, gjorde det umulig for EHU å kombine akademisk frihet med fortsatt tilstedeværelse i Hviterussland.

Det finnes imidlertid en rekke utfordringer med å være en institusjon i eksil. Av praktiske utfordringer er det f.eks. økonomiske problemer. Det å kunne eksistere utenfor sitt hjemland og uten støtte fra dette er vanskelig. EHU får dekket 14% av budsjettet sitt med skolepenger som studentene betaler, men dette er langt fra nok. For å få dekt resten er de avhengige av nasjonale og private donorer. De får støtte både fra forskjellige vestlige land, organisasjoner som Soros Foundation og McArthur Foundation og Nordisk Ministerråd. Men krisen i Europa har gjort at penger som kanskje ellers ville gått til EHU og liknende prosjekter, i dag går til andre, mer prekære formål. Dette skaper utfordringer for institusjonen. Nå mer enn noen gang trenger de å tilegne seg kunnskap om pengeinnsamling, kommunikasjon med andre vestlige organisasjoner og eventuelle givere. Her mangler de erfaring og kunnskap, men igjennom å ansette mennesker fra forskjellige land i ledende stillinger, forsøker de å innhente seg.

Et annet aspekt, som gjenspeiler deres korte vestlig akademiske tradisjon, er utfordringen med å leve opp til de vestlige standardene og kravene som blir stilt dem. Ifølge en av informantene mangler de på noen områder rett og slett terminologien for å forstå og iverksette de tiltakene som skal til. Det er en utfordring å lære seg og å finne ut av hvordan man i et vestlig land skal forholde seg til staten og samarbeide med denne. Det er også en utfordring at EHU er forpliktet til å følge et bestemt sett med regler, som kvalitetssikring og så videre. Dette er vanskelig på grunn av deres manglende erfaring på enkelte områder innenfor det europeiske utdanningssystemet.

Det kan se ut til at EHU har klart å bevare sin akademiske frihet etter flyttingen. Som tidligere nevnt i oppgaven, går samarbeidet med utdanningsmyndighetene i Litauen bra og de har stor selvbestemmelsesrett når det kommer til hvilke programmer de skal ha og hva og hvordan de vil drive undervisningen.

Helt i begynnelsen av etableringen av EHU i Litauen oppstod det noen problemer i forhold til den hviterussiske regjeringen. For noen av studentene, var det å bli tatt opp ved EHU, en stor utfordring fordi de på denne måten sette karrierene til deres foreldre i fare, som ble truet med avskjedigelser. For andre studenter var det en utfordring fordi de måtte starte sin utdanning helt på nytt. Året 2007 var også året hvor hviterussiske myndigheter anklaget EHU for trafficking og terrorisme og brukte

dette som utpressing mot studenter og faculty. Men ifølge en av informantene og flere av studentene i spørreundersøkelsen, ga disse problemene seg etter 2010.

Til tross for utfordringene, har EHU en viss betydning på det hviterussiske samfunnet. Studenter fra universitetet kommer tilbake, med nye tanker og ideer, de er kreative og flere har opprettet egne foretak og organisasjoner. De kommer med ny og annen kunnskap innen språk, kommunikasjon, business, offentlig politikk osv. Studenter som hittil har vendt tilbake er stort sett ansatt i privat sektor. De kan bidra til samfunnet med kunnskap om det moderne språk og kan møte utfordringene i den moderne verden, noe som er spesielt viktig innen samfunnskunnskap og humaniora. Studenter som ikke vender tilbake til Hviterussland kan bidra til å holde oppmerksomheten oppe rundt situasjonen i hjemlandet.

En utdanning ved EHU legger vekt på at studentene skal få relevant erfaring fra demokratiske land gjennom diverse utvekslingsprogrammer, de vil bevisstgjøre dem på den virkeligheten man befinner seg i i Vest-Europa, en virkelighet som er ønsket også i Hviterussland. Studentene oppfordres til å lese bøker, tenke kritisk og å diskutere. På bakgrunn av dette fremstår etableringen av EHU i Vilnius som et viktig tiltak for å bidra til at hviterussisk ungdom fortsatt skal ha muligheten til å få høyere utdanning innen humaniora ved et hviterussisk lærested, med virksomhet drevet under full akademisk frihet og iht. internasjonale standarder. Dette kan sees på som et bidrag til å skape grunnlag for en fremtidig demokratisk utvikling i landet.

EHUs arbeid med Blogonaprosessen har gjort at de er i en besittelse av mye kunnskap og erfaring på området. Nå som Hviterussland også har blitt medlem, kan det tenkes at EHUs erfaringer på området kan hjelpe Hviterussland med implementeringen av kravene stilt av Blogonaprosessen.

På bakgrunn av EHUs erfaringer og kunnskap, kan de og deres studenter bidra til å holde kontakt med utenlandske kontakter som kan være verdifulle i en eventuell demokratiseringsprosess i Hviterussland, når tiden er moden.

I sum mener jeg denne oppgaven, gjennom teoretisk og empirisk analyse, viser at akademisk frihet i Hviterussland ikke er til stede, og at EHU derfor forlot hjemlandet og etablerte seg som eksiluniversitet. Institusjonen har en viktig funksjon ved at den er en demokratisk «port» til Hviterussland, og kan være en viktig samarbeidspartner for å påvirke Hviterussland i en demokratisk retning.

10 KILDELISTE

- Allegre, C., Berlinguer, L., Blackstone, T., & Rüttgers, J. (2009, Mai 30). *Sentrale dokumenter i Bologna prosessen*. Hentet fra regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/hoyere-utdanning/slette/bolognaprosessen/sentrale-dokumenter-i-bologna-prosessen/id439553/>
- Andersen, I. L., & Walter, C. (2004). *Hvitetusland: En bremsekloss for russisk-vestlig integrasjon?* Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Andersen, S. (1997). *Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagbokforlaget.
- BBC. (2015, Oktober 12). *Belarus vote: Lukashenko re-elected president by landslide*. Hentet fra <http://www.bbc.com>: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34499387>
- Bekus, N. (2010). National Ideology of the Belarusian State as a Political Articulation of Official Belarusianness. I N. Bekus, *Struggle over identity* (ss. 211-220). Central European University Press.
- Belarus, T. P. (2015). <http://president.gov.by/ru/>. Hentet fra <http://president.gov.by/ru/>.
- Belarus, T. S. (2014). *The State Security Committee of the Republic of Belarus*. Hentet fra [kgb.by](http://kgb.by/en/): <http://kgb.by/en/>
- Berg, O. T. (2015, Juni 12). *Hviterusslands politiske system*. Hentet fra <https://snl.no/>: https://snl.no/Hviterusslands_politiske_system
- Berget, J. K. (2006, Mai 19). Domstolsledelse - et studie av ledelse i domstolene. *Metodeeksamen*. HiNT.
- Bugge, A. (1999). *Produksjon av kvalitative data - noen metodologiske refleksjoner*. Oslo: Statens Institutt for Forbrukerforskning.
- Burger, E. S., & Minchuk, V. (2009). Alyaksandr Lukashenka's consolidation of Power. I J. Forbrig, D. R. Marples, & P. Demes, *Prospects for Democracy in Belarus* (ss. 29-37). Washington D.C.: The German Marshall Fund of the United States.
- Burger, E. S., & Minchuk, V. (2009). Alyaksandr Lukashenka's Consolidation of Power. I J. Forbrig, D. R. Marples, & P. Demes, *Prospects for Democracy in Belarus* (ss. 29-37). Washington D.C.: The German Marshall Fund of the United States.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. New York: Routledge.
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving for Bachelor- og Masterstudenter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving for Bachelor- og Masterstudenter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Charmaz, K. (2005). *Grounded theory in the 21st century: Applications for advancing social justice studies*. Thousand Oaks: SAGE.
- Chulitskaya, T. (2016, February 10). (A. L. Hald, Intervjuer)

- Civic Belarus. (2015, Mai 26). *Belarus joined the Bologna process*. Hentet fra <http://www.civicbelarus.eu>: <http://www.civicbelarus.eu/?p=667>
- Den norske Helsinforskomite. (2010, mars 25). Hentet fra www.nhc.no: <http://www.nhc.no/no/nyhetsarkiv/2010/Gi+det+hviterussiske+folket+en+stemme.9UFRrQ3S.ips>
- Dounaev, V. (2007). The Belarusian University in Exile. *Peace Review: A Journal of Social Justice* nr. 19, 499-505.
- EHU. (2013). *About EHU*. Hentet fra <http://www.ehu.lt>: <http://www.ehu.lt/en/about>
- EHU. (2013). *EHU*. Hentet fra <http://www.ehu.lt/en/>: <http://www.ehu.lt/en/>
- Engelstad, F. (1999). *Om makt: teori og kritikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Engelstad, F. (2014, Mai 13). *Makt*. Hentet fra <https://snl.no>: <https://snl.no/makt>
- Factbook, T. W. (2015, Desember 7). *The World Factbook: Belarus*. Hentet fra <https://www.cia.gov>: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html>
- Fivelsdal, E., & Sterri, A.B. (2015, April 28). *Byråkrati*. Hentet fra www.snl.no: <https://snl.no/byr%C3%A5krati>
- FreedomHouse. (2014, April 29). *Timeline: 20 Years of Human Rights Abuses in Belarus*. Hentet fra <https://freedomhouse.org>: <https://freedomhouse.org/fair-play-beyond-sports/timeline-20-years-human-rights-abuses-belarus>
- Fukuyama, F. (2015). *Political order and political decay*. London: Profile Books LTD.
- Globalis. (2016, Januar 29). *Hviterussland (Belarus)*. Hentet fra <http://www.globalis.no>: <http://www.globalis.no/Land/Hviterussland-Belarus>
- Goplen, Å. (2009, Februar 14). *Panslavisme*. Hentet fra <https://snl.no>: <https://snl.no/panslavisme>
- Heywood, A. (2013). *Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Holme, M. (2004). *Metodevalg og metodebruk*. Otta: Tano Aschehough.
- Human Rights Watch. (2005). *Reading between the lines. The repression of academic freedom in Egyptian universities*. Human Rights Watch.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode 2. utgave*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. 2. utgave*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kallerud, E. (2006). *Akademisk frihet: en oversikt over spørsmål drøftet i internasjonal litteratur*. Oslo: NIFU STEP.
- Kolstø, P. (1999). *Nasjonsbygging - Russkand og de nye statene i øst*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, S. (1996). *InterViews - An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kvale, S. B. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Landinfo. (2014). *Hviterussland: Forhold for regimekritikere*. Hentet fra http://www.landinfo.no: http://www.landinfo.no/asset/2860/1/2860_1.pdf
- Leshchenko, N. (2008). The National Ideology and the Basis of the Lukashenka regime in Belarus. *EUROPE-ASIA STUDIES Vol. 60, 8. Oktober*, 1419-1433.
- Liberalistene. (u.d.). *liberalistene partiprogram*. Hentet fra <http://liberalistene.org: http://liberalistene.org/politikk/partiprogram/>
- Litland, S. (2016, Mars 25). EHU. (A. L. Hald, Intervjuer)
- MacWilliams, B. (2000). A country 'nostalgic for communism: 'Belarus stifles academic freedom. *The Chronical of Higher Education*.
- MacWilliams, B. (2005). Imposing an Ideology in Belarus. *The Chronicle of Higher Education*, A36-A38.
- Marples, D. E. (2004, januar/Februar). The Prospects for Democracy in Belarus. *Problems of Post-Communism*, ss. 31-42.
- Marsh, D., & Furlong, P. (2002). A skin not a sweater: ontology and epistemology in political science. I D. Marsh, & S. Gerry, *Theory and Methods in Political Science* (ss. 17-41). Palgrave Macmillan.
- Martinsen, V. (1991). *Filosofi - en innføring*. Kontekst forlag.
- Mikhailov, A. (2009). University in Exile: The Experience of the Twenty-First Century. *Social Research*, 849-866.
- Mikhailov, A. (2016, Februar 09). (A. L. Hald, Intervjuer)
- Mininakou, R. (2016, Februar 8). (A. L. Hald, Intervjuer)
- Nistad, B. (2004). *Russisk politisk idehistorie fra opplysningstiden til idag*. Oslo: Sollum Forlag A.S.
- Norges Offentlige Utredninger. (2006). *Akademisk frihet - Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov*. Oslo: Departementenes servicesenter.
- Nyeng, F. (2008). *Vitenskapsteori for økonomer*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Nyeng, F. (2008). *Vitenskapsteori for økonomer*. Abstrakt Forlag.
- OSCE. (2001). *Republic of Belarus, Presidential Elections 9 September 2001 - OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights .
- OSCE. (2006). *Republic of Belarus, Presidential Election march 19 2006. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- OSCE. (2011). *Republic of Belarus. Presidential election 19 december 2010 - OSCE/ODIHR Election Mission Final Report*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- OSCE. (2016). *Republic of Belarus, Presidential Election 11 October 2015 - OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- Petersen, T. (2009, Februar 01). *Panslavisme*. Hentet fra http://denstoredanske.dk: http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Rusland_og_Centralasien/Ruslands_historie/Rusland_1815-1917/panslavisme

- Polglase, G. (2013). Higher education as soft power in the Eastern Partnership: the case of Belarus. *Eastern Journal of European Studies Volume 4, Issue 2*, 112-121.
- Preiherman, Y. (2015, April 15). *Why Belarus needs Bologna Process*. Hentet fra <http://belarusdigest.com>: <http://belarusdigest.com/story/why-belarus-needs-bologna-process-22353>
- Regjeringen. (2007). *Regjeringens strategi for Hviterussland*. Hentet fra regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/hviterussland_strategi130607nor.pdf
- Regjeringen. (2009, Mai 30). *Sentrale dokumenter i Bologna prosessen*. Hentet fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/hoyere-utdanning/slette/bolognaprosessen/sentrale-dokumenter-i-bologna-prosessen/id439553/>
- Rozic, P. (2015, Winter). The Paranoid State. *Demokratizatsya*.
- Shaton, G. (2009). Academic Freedom in Belarus. *Social Research*, 615-618.
- Svendsen, L. F. (2012, Mars 16). *Den nordiske modellen og den liberale tradisjonen*. Hentet fra <http://www.civita.no>: <https://www.civita.no/2012/03/23/den-nordiske-modellen-og-den-liberale-tradisjonen>
- Todal, P. A. (2009). *Fanden på flat mark - historier frå Kviterussland*. Otta: Det Norske Samlaget.
- Tranøy, K. E. (2009, Februar 13). *Autoritet*. Hentet fra <https://snl.no>: <https://snl.no/autoritet>
- Tranøy, K. E. (2014, Februar 24). *Marxisme*. Hentet fra <https://snl.no>: <https://snl.no/marxisme>
- Tveiten, T. (1982). *Akademisk frihet : om frie universiteter og frie høyskoler og deres forhold til staten*. Drammen: Lunde Forlag.
- Winther, L. (2011, Januar 13). *MR-analyse for Hviterussland*. Hentet fra <http://www.stefanus.no>: http://www.stefanus.no/filestore/Rapporter_notater_blader_etc/Landnotater_Stefanusalliansen/LandanalyseHviterussland.pdf
- WorldAtlas. (2015, November 17). *Belarus History Timeline*. Hentet fra <http://www.worldatlas.com>: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/belarus/bytimeln2.htm>

11 VEDLEGG

11.1 INFORMANTOVERSIKT

Nummer	Stilling	Bedrift/organisasjon	intervjudato
1	Rektor	EHU	09.02.2016
2	Chair of the Senate	EHU	08.02.2016
3	PhD og lærer	EHU	10.02.2016
4	Første ambassadesekretær	Norges Kgl. Ambassade i Kiyv	20.03.2016

11.2 INTERVJUGUIDE ANSATTE VED EHU OG AMBASSADEN

Place: Time (start/ending): Who is interviewed: The respondentens role at EHU: Intervjuer: Annet:	
<i>Kategori I: EHU administrasjon</i>	
Spørsmål	Anmerkninger/observasjoner i tillegg til båndopptak
Could you tell me the story behind the closing of the EHU in Minsk?	
What was the government's reason for closing EHU?	
The story of the closing. What was the reason to the closing? The conflict behind it?	
The moving. How did the idea of an exile university appear?	
The re-opening	

Do you know if there are any other similar cases to yours?	
Do you have any kind of cooperation with the Belarusian government?	
In what way do you deal with the Belarusian government?	
Does the Belarusian government have any kind of influence on the university?	
What kind of challenges does the leadership at EHU meet, in regards to keeping the university «alive»?	
What are the differences between EHU and the universities in Belarus?	
How do you imagine the future of EHU?	
How does the future for your students look in Belarus and elsewhere in the world?	
In what way is Lithuania involved with the university?	

Which kind of organizations and which countries support you?	
What kind of support do they contribute with?	
What does their support mean to EHU?	

Sted:

Tidspunkt (start/slutt):

Hvem intervjues:

Respondentens rolle i EHU:

Intervjuer:

Annet:

Kategori I: Norges ambassade til Ukraina

Spørsmål	Anmerkninger/observasjoner i tillegg til båndopptak
(Kan vi starte litt med at du sier litt om hvordan du jobber opp mot Hviterussland?) På hvilken måte jobber dere/UD mot regjeringens mål for Hviterussland?	
Hva slags type kontakter har dere i regjeringen og hvilken type informasjon får dere der?	
Hva slags form for kontakt har dere med det sivile samfunn (NGOer, media..)?	
Hvilke andre typer kontakter har dere?	
Har dere noe forhold/samarbeid med EHU?	
Hva mener UD om EHU-saken?	

Hvilke offisielle mål har den norske regjeringen i sin politikk overfor Hviterussland?	
Hvordan jobber man for å realisere målene?	
Er det din vurdering at det er realistisk å oppnå målene?	
Hva vil du si har vært det mest krevende i ditt arbeid med Hviterussland i 2015? (Eller nå)	
Hva er din vurdering av utsiktene for demokratisering av Hviterussland?	
Så over til EHU .- er du kjent med EHU?	
Kjenner du til årsaken til at EHU nå er etablert utenfor Hviterussland?	
Hva tenker du om at de har etablert seg i utenfor egen stat?	
Kjenner du til noen saker/tilfeller/historier/eksempler i forhold til EHU som du tror kan være av interesse for meg?	

Hvilken betydning kan EHU ha for utviklingen av demokrati i Hviterussland, tror du?

11.3 SPØRRESKJEMA TIL STUDENTER VED EHU

1. Why does so many Belorussian students choose EHU?
2. The students that return to Belarus after attending EHU, how do they do after their return? (Are there any job prospects for instance?)
3. What do the students that don't return to Belarus do?
4. Have either you or your family/friends experienced any complications/difficulties/unpleasantness because you study at the EHU? (If yes, in which way?)
5. In which way do you think that the students at EHU, now and/or in the future, can affect the Belorussian society?
6. Why did you choose EHU?
7. What are your plans after you graduate from EHU? (Are you going back to Belarus? If yes, why? If no, why not?)

Spørreundersøkelsen ble sendt ut til i alt ca. 50 studenter, men fikk kun 14 svarskjema tilbake.